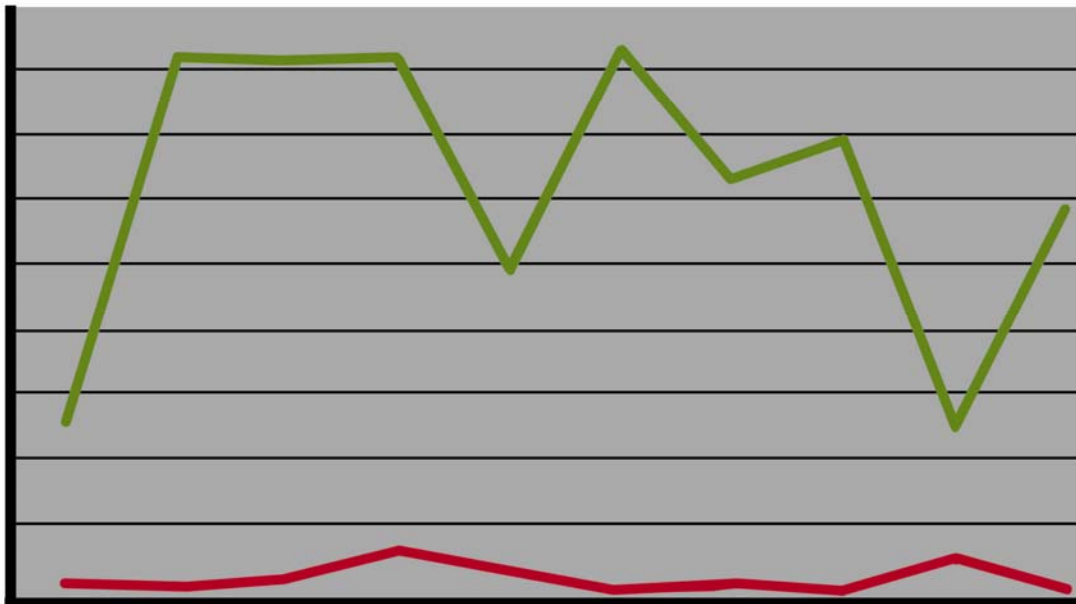

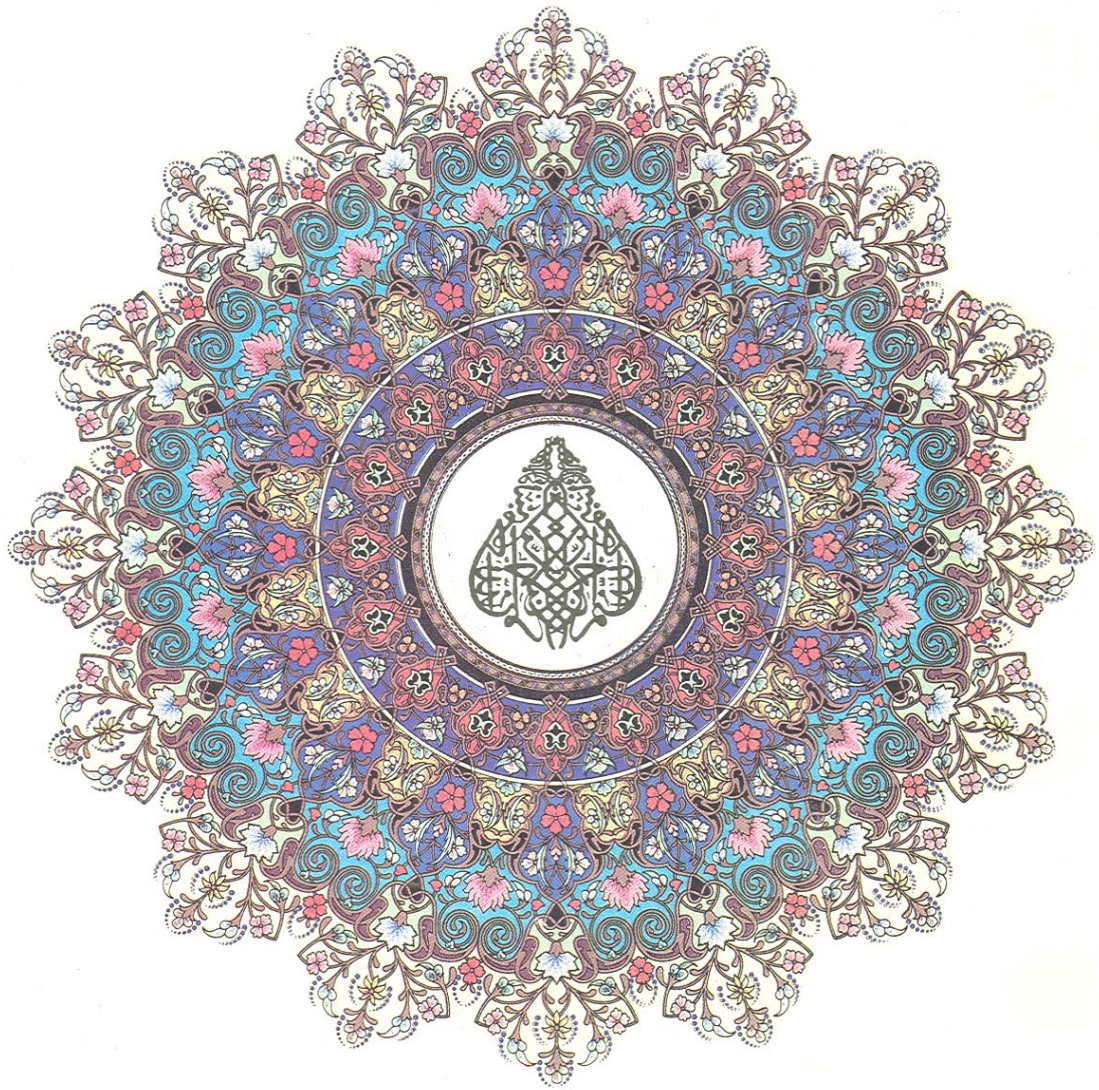

مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی

گزارش شناخت ابعاد کمی و کیفی و کلان شاخص های ملی کسب و کار

شبنم فروحی

شناسنامه گزارش

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی

گروه مطالعات بنگاهی

عنوان طرح: گزارش شناخت ابعاد کمی و کیفی و کلان شاخص‌های ملی کسب و کار

گردآوری و تدوین: شب‌نم فروحی

ناظر: محمدعلی تقی زاده

تاریخ انتشار: آبان ۱۳۹۱

فهرست مطالب

۶.....	مقدمه
۷.....	فصل اول: تعاریف، مفاهیم و مبانی نظری
۸.....	تعاریف کسب و کار
۹.....	تعاریف محیط کسب و کار، فضای کسب و کار
۱۰.....	تعاریف شاخص و مولفه
۱۲.....	شاخص های کسب و کار: شاخص سهولت کسب و کار و شاخص رقابت پذیری جهانی
۱۳.....	فصل دوم: پیشینه تاریخی
۱۴.....	پیشینه تاریخی در ایران و جهان
۱۷.....	شاخص های مهم سنجش محیط کسب و کار در جهان
۱۷.....	۱- شاخص سهولت انجام کسب و کار بانک جهانی
۱۸.....	۲- شاخص پیمایش بنگاه های بانک جهانی
۱۹.....	۳- مدل رتبه بندی کسب و کار واحد اطلاعات اکونومیست
۲۱.....	۴- شاخص آزادی اقتصادی بنیاد هریتیج و ژورنال وال استریت
۲۲.....	۵- شاخص آزادی اقتصادی موسسه فریزر
۲۳.....	۶- شاخص رقابت پذیری جهانی
۲۴.....	۷- رتبه بندی کسب و کارهای گروه فیچ
۲۵.....	۸- ارزیابی کارآفرینی دیده بان جهانی کارآفرینی
۲۵.....	۹- پیش بینی کسب و کار اینترنشنال بیزینس مونیتور
۲۶.....	۱۰- شاخص نمای محیط کسب و کار
۲۶.....	۱۱- شاخص درک فساد
۲۷.....	۱۲- نماگرهای احساس اقتصادی
۲۹.....	شاخص های مهم سنجش محیط کسب و کار در ایران
۳۱.....	۱- شاخص طراحی شده توسط شرکت نوسازی صنایع ایران
۳۲.....	۲- مولفه های ملی محیط کسب و کار مرکز پژوهشهای مجلس
۳۴.....	فصل سوم: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و بهبود فضای کسب و کار
۳۵.....	شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی
۳۵.....	سامانه بهبود محیط کسب و کار و قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار
۳۸.....	ماده ۷۶ قانون برنامه پنجم توسعه
۴۱.....	فصل چهارم: معرفی مولفه های ملی محیط کسب و کار
۴۷.....	فصل پنجم: معرفی سه شاخص جهانی کسب و کار و مقایسه مولفه های ملی با آنها
۴۸.....	شاخص های فضای کسب و کار بر اساس تعریف بانک جهانی
۴۸.....	روش شناختی شاخص فضای کسب و کار
۴۹.....	۱- تاسیس و راه اندازی یک فعالیت
۵۰.....	۲- اخذ گواهی تاسیس و راه اندازی کارگاه

- ۳- دسترسی به انرژی الکتریکی ۵۱
- ۴- شاخص ثبت و انتقال مالکیت ۵۱
- ۵- شاخص اخذ اعتبار ۵۲
- ۶- شاخص حمایت از سرمایه گذاران ۵۳
- ۷- شاخص پرداخت مالیات ۵۶
- ۸- شاخص تجارت برون مرزی ۵۶
- ۹- الزام آور بودن قراردادها ۵۸
- ۱۰- ختم و انحلال یک فعالیت ۵۸
- ارتباط بین مولفه های ملی و شاخص های فضای کسب و کار بانک جهانی ۶۰
- شاخص های ارزیابی بنگاه از محیط تجاری بر اساس تعریف بانک جهانی ۶۱
- ۱- فساد ۶۲
- ۲- جرم ۶۳
- ۳- تامین مالی ۶۳
- ۴- ویژگی های بنگاه ۶۴
- ۵- جنسیت ۶۴
- ۶- غیر رسمی بودن ۶۴
- ۷- زیرساخت ها ۶۴
- ۸- تکنولوژی و نوآوری ۶۵
- ۹- عملکرد ۶۵
- ۱۰- مقررات و مالیات ها ۶۵
- ۱۱- تجارت ۶۶
- ۱۲- نیروی کار ۶۶
- ارتباط بین مولفه های ملی و شاخص های ارزیابی بنگاه از محیط کسب و کار ۶۸
- شاخص های رقابت پذیری مجمع جهانی اقتصاد ۷۰
- ۱- نهادها ۷۱
- ۲- زیرساخت ها ۷۲
- ۳- ثبات در حساب های دولتی ۷۲
- ۴- بهداشت و آموزش ابتدایی ۷۲
- ۵- آموزش عالی و حرفه ای ۷۳
- ۶- کارایی بازار کالا ۷۳
- ۷- کارایی بازار نیروی کار ۷۴
- ۸- پیشرفته بودن بازار مالی ۷۵
- ۹- آمادگی تکنولوژیک ۷۵
- ۱۰- اندازه بازار ۷۵
- ۱۱- پیشرفته بودن بنگاه های تجاری (کسب و کار) ۷۶
- ۱۲- نوآوری ۷۶

۷۷	ارتباط بین مولفه های ملی محیط کسب و کار و شاخص های رقابت پذیری جهانی
۸۰	فصل ششم: نظرات و پیشنهادات کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار اتاق ایران
۸۱	کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
۸۳	فصل هفتم: نتیجه گیری
۸۵	منابع و مأخذ
۹۲	پیوست ها
۹۳	پیوست ۱: فهرست تشکل های اقتصادی مورد استناد مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی
۱۰۵	پیوست ۲: پرسشنامه پایش محیط کسب و کار (نمونه: تابستان ۱۳۹۰)
۱۰۸	پیوست ۳: پرسشنامه بررسی فضای کسب و کار بانک جهانی (نمونه: شروع کسب و کار)
۱۲۱	پیوست ۴: قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار
۱۲۹	پیوست ۵: ماده ۹۱ از قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۸
۱۳۰	پیوست ۶: مواد ۷۵ و ۷۶ از قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰)

مقدمه

بررسی عوامل موفقیت ملت‌ها در رفاه و بهره‌مندی اقتصادی آحاد مردم، دغدغه‌ی همیشگی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان متعهد به توسعه در کشورهای مختلف بوده است. در این میان، پیشرفت و موفقیت برخی ملل در مقایسه با دیگر کشورها متفکران بسیاری را بر آن داشته است تا عوامل موفقیت این دسته از ملت‌ها را شناسایی نموده و برای بهره‌گیری دیگر ملل از مسیر طی شده مورد مطالعه قرار دهند: در گام اول، این پرسش بنیادین مطرح است که چه عوامل و چه ساختارهایی در کشورها وجود دارد که موجب تمایز آنان از یکدیگر برای ایجاد رفاه و افزایش رقابت‌پذیری می‌گردد.

در این راستا تلاش اتاق بازرگانی، همواره آن بوده است تا آنچه برای افزایش رقابت‌پذیری و بهبود محیط کسب و کار کشور مفید فایده بوده و اثرات بلند مدت آن برای اقتصاد ایران قابل توجه است، از مرحله تئوری به مرحله قانون گذاری و اجرا وارد شود. تلاش همه نخبگان حوزه صنعت، معدن، کشاورزی و خدمات در اتاق ایران بر این منوال بوده است که اصل تأمین منافع ملی همواره به دور از هرگونه وابستگی صنفی و تشکیلی، محور اصلی تصمیم‌سازی‌ها قرار گرفته و از ظرفیت‌های بخش خصوصی برای پیشبرد اصلاحات اقتصادی و دستیابی به فهم مشترک از مشکلات و معضلات اقتصادی، حداکثر بهره‌برداری صورت گیرد. از آنجایی که شرایط اقتصادی ملی و بین‌المللی به صورت مستمر در حال تغییر است و کارآیی تدابیر اجرایی در تحقق اهداف رشد و توسعه اقتصادی کشور در فرآیند اقدامات نمایان می‌شود، پایش مستمر محیط کسب و کار و ارائه پیشنهادها و راه‌کارها در جهت بهبود امور، امری اجتناب ناپذیر می‌نماید.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در اجرای مأموریت ذاتی خود و ایضاً در اجرای مفاد ماده (۴) قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار موظف شده است به منظور اطلاع سیاست‌گذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص‌های ملی محیط کسب و کار در ایران را تدوین و به طور سالانه و فصلی، حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخشها و فعالیت‌های اقتصادی، سنجش و اعلام نماید.

در گزارش حاضر سعی بر این است، ضمن ارائه تعاریف، مفاهیم و مبانی نظری محیط کسب و کار، ابعاد کمی و کیفی، پیشینه و نحوه محاسبه شاخص‌های مربوطه و عوامل موثر بر عملکرد بنگاه‌های اقتصادی با عنایت به محدودیتهای روش‌شناسی، مورد کنکاش و شناسایی قرار گیرد.

فصل اول

تعاریف، مفاهیم و مبانی نظری

تعاریف کسب و کار

با توجه به 'شاخص‌های مربوط به محیط کسب و کار' که موضوع مورد بررسی و بحث در این گزارش است، در فصل حاضر ابتدا به تعاریفی از کسب و کار و شاخص و همچنین محیط کسب و کار بر اساس لغت نامه‌های معتبر فارسی و انگلیسی، سایت‌های قابل استناد و ... پرداخته شده و در ادامه چند تعریف از شاخص‌های هدف گزارش که از مهمترین شاخص‌های مورد بررسی فضای کسب و کار می‌باشند ارائه شده است.

۱- **کسب و کار**، به هر نوع فعالیت تکرار شونده و مشروع اقتصادی از قبیل تولید، خرید و فروش کالا و خدمات به قصد کسب منافع اقتصادی اطلاق می‌شود (مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰).

۲- **کسب و کار**، عبارت است از راه اندازی یک سیستم هدفمند اقتصادی که منجر به کسب درآمد شود و اجزای آن به شرح ذیل است:

- سرمایه‌گذاری اعم از مادی (پول) و انسانی (زمان، انرژی)

- فعالیت (انسانی و یا ماشینی)

- تولید محصول اعم از مادی و فرهنگی و یا ارائه خدمات

- بدست آوردن سود

باید توجه داشت کسب کار موفق در نهایت می‌تواند سودی متناسب با سرمایه‌گذاری نصیب کار آفرین کند (بانک اطلاعات

کارآفرینی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۸۶).

۳- **کسب و کار یا سوداگری (Business)**، یک سازمان است که برای فراهم کردن کالا، خدمات و یا هر دو به مشتری ایجاد

شده است. کسب و کار در اقتصاد سرمایه‌داری حکم فرماست، بیشتر کسب و کارها که مالک آن‌ها بخش خصوصی است برای این

ایجاد شده‌اند که سودساز باشند و دارایی صاحب‌شان را بیشتر کنند. کسب و کارها می‌توانند ناسودبر باشند و یا مالک آن‌ها دولت

باشد. از کسب و کاری که چندین فرد در دارایی آن شریک باشند، با عنوان شرکت یاد برده می‌شود، هر چند که این واژه تعریف

دقیق تری نیز دارد (ویکی پدیا، ۲۰۱۱).

۴- **کسب و کار با ماخذ انگلیسی "Business"**:

- کار و کسب؛ داد و ستد (فرهنگ علوم اقتصادی، ۱۳۸۶)

- بازرگانی، سوداگری، کسب و کار، داد و ستد، کسب و کار اقتصادی، کار، کسب، پیشه، کاسبی، حرفه (واژگان اقتصاد و زمینه

های وابسته، ۱۳۷۱)

- بازرگانی، تجارت (فرهنگ تشریحی اقتصاد، ۱۳۸۶)

- خرید، فروش و تامین کالا و خدمات برای پول (Oxford, ۱۳۸۰)

- فعالیت بازرگانی برای امرار معاش؛ فعالیت اقتصادی، صنعتی یا بازرگانی؛ معاملات یا مبادلات بخصوص با ماهیت اقتصادی

(Webster, ۱۳۸۶)

تعاریف محیط کسب و کار، فضای کسب و کار

۱- منظور از فضای کسب و کار در ادبیات اقتصادی، عوامل موثر بر عملکرد بنگاه های اقتصادی است که مدیران یا مالکان بنگاه ها نمی‌توانند آن ها را تغییر داده یا بهبود بخشند (میدری، احمد و اصلان قودجانی، ۱۳۸۷).

۲- منظور از محیط کسب و کار، عوامل موثر بر عملکرد واحدهای اقتصادی مانند کیفیت دستگاه های حاکمیتی، ثبات قوانین و مقررات، کیفیت زیرساخت ها و ... است که تغییر دادن آن ها فراتر از اختیارات و قدرت مدیران بنگاه های اقتصادی است (میدری، احمد، ۱۳۹۱).

۳- فضای کسب و کار، شامل آن دسته مولفه‌هایی می شود که ما به عنوان (صاحبان کسب و کار) تسلطی بر آن نداریم، اما آن عوامل بر عملکرد ما موثر هستند. این عوامل می توانند عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیکی باشند (پایگاه اطلاع رسانی صنعت).

۴- محیط کسب و کار (**Business Environment**)، مجموعه ای از سیاست ها، شرایط حقوقی، نهادی و مقرراتی است که بر فعالیت های کسب و کار حاکم است (DCED, ۲۰۰۸)^۱

^۱ The Donor Committee for Enterprise Development

تعاریف شاخص و مولفه

۱- شاخص: نمودار و نماینده (فرهنگ عمید، ۱۳۸۹)

۲- شاخص: کمیتی است به عنوان نماینده کمیت‌های همگن متعدد. اعداد شاخص وسایل اندازه‌گیری مقایسه و سنجش پدیده‌هایی هستند که دارای ماهیت مشخص و لاقط یک خاصیت مشخص کننده‌اند. معمولاً تغییرات زمانی را اندازه‌گیری می‌کنند، و آن‌ها را به شکل درصد عرضه می‌کنند (عبدتبریزی، حسین، ۱۳۷۸).

۳- شاخص با ماخذ انگلیسی "Index":

- ابزاری (به عنوان اشاره گری برای یک مقیاس) برای نشان دادن یک مقدار یا کمیت (Merriam-Webste, ۲۰۱۲).

- رقم یا مقیاسی در یک سیستم که نشان دهنده ارزش متوسط مشخص قیمت ها، سهام یا دیگر موارد در مقایسه با تعدادی رقم یا مقیاس مرجع می باشد (Oxford University Press, ۲۰۱۲).

- شاخص، نماگر (واژگان اقتصاد و زمینه های وابسته، ۱۳۷۱).

- ابزاری آماری بصورت خلاصه ای از مجموعه ی داده ها (Business Dictionary website).

- یک مقیاس (Wikipedia, ۲۰۱۲)

- شاخصی است که میزان تغییرات یک متغیر را نشان می دهد (فرهنگ توصیفی اصطلاحات پول، بانکداری و مالیه بین المللی، ۱۳۸۵).

- شاخص، ارزش مشخصه تغییر نسبی یک رقم در فاصله زمانی دو تاریخ یا در نقاط مختلف، سال مینا سال ماخذ است برای اندازه-گیری ارزش نسبی تغییر رقم مورد نظر (فرهنگ علوم اقتصادی، ۱۳۸۶).

*لازم به ذکر است که به اجزاء (Components) یک شاخص، مولفه می‌گویند.

۴- مرکز مدیریت آمار و فن آوری اطلاعات وزارت بهداشت، در گزارش خود با عنوان 'شاخص های ملی سلامت' طبقه بندی مناسبی را از شاخص ها ارائه داده است که این طبقه بندی قابل تعمیم به مابقی شاخه های علم نیز می باشد (مرکز مدیریت آمار و فناوری اطلاعات، ۱۳۸۷).

شاخص: معیاری که به طور مستقیم یا غیر مستقیم تغییرات وقایع یا وضعیت ها را اندازه گیری میکند و با استفاده از داده های خام اطلاعات مفیدی جهت مقایسه با استانداردها، بین بخش های مختلف یا دوره های زمانی را فراهم می سازد.

شاخص ملی: شاخص هایی که محاسبه و تولید آن ها در سطح کشوری است و معمولاً مورد نیاز سازمان ها در دو سطح ملی و بین المللی میباشد. از جمله: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مرکز آمار ایران، نهاد ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی، WHO - UNICEF - UNDP, ... می باشد.

انواع شاخص‌ها:

شاخص‌ها را می‌توان به سه بخش نسبت‌ها، میزان‌ها و فراوانی‌ها تقسیم نمود:

الف - نسبت (Proportion): کمیت نسبی یک عدد را به عدد دیگر نشان می‌دهد و شامل موارد زیر است:

- نسبت‌هایی که صورت، بخشی از مخرج است.

- نسبت‌هایی که صورت و مخرج از دو جامعه متفاوت هستند.

ب - میزان یا نرخ (Rate): احتمال وقوع یک حادثه در مدت زمان مشخص و در جمعیت معین است.

ج: فراوانی: شاخصی است که تعداد وقایع را بصورت مطلق نشان می‌دهد.

طبقه بندی شاخص‌ها:

- شاخص‌های پایش: به شاخص‌هایی گفته می‌شود که ورودی‌ها و فرایندها را در یک پروژه بررسی می‌کند یا به عبارتی

پایش به معنی اندازه‌گیری منظم متغیرها در طول زمان است. شاخص‌های پایش، خود به دو دسته زیر تقسیم می‌شوند:

✓ شاخص‌های ورودی (Input Index) که به اطلاعات مورد نیاز برای انجام فعالیت‌ها بر می‌گردد.

✓ شاخص‌های فرآیندی (Process Index) که فعالیت‌های در حال اجرا را اندازه‌گیری می‌نماید.

- شاخص‌های ارزیابی: شاخص‌هایی که خروجی‌ها و هدف‌نهایی را می‌سنجد یا به عبارتی به اندازه‌گیری آنچه که در پایان

یک برنامه حاصل می‌شود می‌پردازد.

شاخص‌های ارزیابی، نیز به سه دسته زیر تقسیم می‌شوند:

✓ شاخص‌هایی که خروجی فعالیت‌ها را اندازه‌گیری می‌کند (Output Index)

✓ شاخص‌هایی که پیامد فعالیت‌ها را نشان می‌دهد (Outcome Index)

۵- شاخص‌ها به طور کلی به عنوان متغیرهایی تعریف می‌شوند که به سنجش تغییرات بطور مستقیم یا غیرمستقیم کمک

می‌نمایند (سازمان بهداشت جهانی) (شبکه بهداشت و درمان ارسنجان).

شاخص: ابزاری است برای ارزیابی و ارزش‌گذاری کردن از یک یا چند فعالیت برنامه و یا هدف‌های موردنظر شاخص‌ها

ممکن است یک مبنا یا یک وضعیت خاص یا یک استاندارد و یا ترکیبی از آنها را پایه سنجش قرار دهند، یا به عبارتی

معیارهای واقعی و قابل اندازه‌گیری هستند که امکان پایش و ارزیابی پروژه را فراهم می‌نمایند.

موارد استفاده شاخص‌ها:

- ابزاری جهت پایش و ارزشیابی هستند.

- از آن‌ها برای تبدیل داده‌های خام به اطلاعات مفید و قابل مقایسه استفاده می‌شود.

- با یک سنجش ساده، اطلاعاتی در مورد دامنه وسیعی از شرایط فراهم می‌سازند.

- مقیاسی را فراهم می‌سازند تا موسسات یا گروه‌ها بتوانند خود را با دیگران در شرایط کاری مشابه مقایسه نمایند.

- جهت تشریح موفقیت و سنجش تغییرات در طول زمان استفاده می‌شوند.

شاخص های کسب و کار

‘شاخص سهولت کسب و کار و شاخص رقابت پذیری جهانی‘

در تعریف بانک جهانی از شاخص فضای کسب و کار، محیط کسب و کار به همه چیزهایی اطلاق می‌شود که تحت تسلط و در اختیار مدیر بنگاه نیست؛ محیطی که نه تنها بر عملکرد بخش خصوصی اثر مستقیم می‌گذارد، بلکه می‌تواند سبب شکست یا موفقیت پروژه‌های خصوصی‌سازی و امثالهم گردد (الحسینی، ۲۰۱۲).

مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی نیز مجموعه مولفه‌هایی که بر اداره بنگاه ها موثر هستند، اما تقریباً خارج از کنترل مدیران بنگاه ها قرار دارند را **محیط کسب و کار** نام گذاری کرده است. با توجه به هدف اصلی این گزارش، در زیر به تعریف شاخص سهولت کسب و کار بانک جهانی و شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد اشاره شده است:

۱- **شاخص سهولت کسب و کار**، محاسبه رتبه برای هر کشور را به طور ساده، بر اساس متوسط درصد رتبه ۱۰ موضوع مشمول در انجام کسب و کار اندازه گیری و اقتصادها را از ۱ تا ۱۸۳ رتبه بندی می‌کند (The World Bank, ۲۰۱۲).

۲- **شاخص سهولت کسب و کار**: شاخصی است که توسط بانک جهانی بوجود آمده. رتبه بالاتر در این شاخص نشان دهنده مقررات بهتر و معمولاً ساده تر برای کسب و کارها و حمایت های قوی تر از حقوق مالکیت است (Wikipedia, ۲۰۱۲).

۳- تعریف مجمع جهانی اقتصاد از **شاخص رقابت پذیری جهانی** در سال ۲۰۰۴: شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI)، یک شاخص بسیار جامع برای اندازه گیری رقابت ملی، با در نظر گرفتن پایه های رقابت پذیری ملی اقتصاد خرد و اقتصاد کلان است (World Economic Forum, ۲۰۰۷).

فصل دوم

پیشینه تاریخی

پیشینه تاریخی در ایران و جهان

منظور از محیط کسب و کار، عوامل موثر بر عملکرد واحدهای اقتصادی مانند کیفیت دستگاه های حاکمیتی، ثبات قوانین و مقررات، کیفیت زیرساخت ها و ... است که تغییر دادن آن ها فراتر از اختیارات و قدرت مدیران بنگاه های اقتصادی است. بهبود محیط کسب و کار امروزه به عنوان یک راهبرد اقتصادی شناخته شده است. این راهبرد، مکمل راهبرد خصوصی سازی است و برخی نیز حتی بر این باورند که رفع موانع بخش خصوصی با همان بهبود محیط کسب و کار باید جایگزین خصوصی سازی شود.

تجربه جهانی نشان می دهد رشد بخش خصوصی به دو روش ممکن است: روش نخست، واگذاری دارایی ها و شرکت های دولتی به بخش خصوصی و روش دوم، رفع موانع بخش خصوصی با بهبود محیط کسب و کار است. هرچند به لحاظ نظری، جمع این دو راهبرد ممکن است اما معمولاً کشورهایی که به دنبال خصوصی سازی بودند از رفع موانع بخش خصوصی و بهبود محیط کسب و کار غافل ماندند و کشورهایی که راهبرد بهبود محیط کسب و کار را انتخاب کردند در پی خصوصی سازی نبودند.

بر این اساس جوزف استیگلیتز^۱ (برنده جایزه نوبل اقتصاد در سال ۲۰۰۲) در مقاله‌ی خود با عنوان 'اصلاحات به کجا می رود؟ ده سال تجربه گذار'^۲ در سال ۱۹۹۹ زمانی که رئیس اقتصاد دان بانک جهانی بود به مقایسه رویکرد متفاوت کشورهای چین و شوروی در افزایش نقش بخش خصوصی در اقتصاد پرداخت. چین، راهبرد دوم و شوروی سابق و کشورهای اروپای شرقی راهبرد نخست را انتخاب کردند. چین در طول سه دهه بدون خصوصی سازی و تنها با فراهم آوردن محیط مناسب برای بخش خصوصی، سهم بخش خصوصی را از کمتر از ۲۰ درصد در پایان دهه ۱۹۷۰ به بیش از ۷۰ درصد در سال ۲۰۰۴ افزایش داده است. اکثر کشورهای اروپای شرقی و شوروی سابق نیز با تکیه بر سیاست خصوصی سازی توانستند در کمتر از ۴ سال سهم بخش خصوصی را به بیش از ۸۰ درصد افزایش دهند. اما رشد بخش خصوصی در این کشورها به فاجعه اقتصادی ختم شد و راهبرد بهبود محیط کسب و کار در چین به معجزه اقتصادی انجامید. در چین ۵۰۰ میلیون نفر از فقر نجات یافتند و در طول ۲۰ سال گذشته ۷۵ درصد از انسان هایی که در جهان از فقر مطلق نجات یافتند چینی بودند و در کشورهای اروپای شرقی و شوروی سابق تعداد فقرا به ۵ برابر افزایش یافت.

تجربه کشور چین و تاحدودی ویتنام، مجارستان و لهستان این ایده را مطرح ساخت که برای تبدیل اقتصاد دولتی به اقتصاد غیردولتی به جای راهبرد خصوصی سازی می توان از راهبرد بهبود محیط کسب و کار بهره گرفت. به عبارتی بدون خصوصی سازی و صرفاً با رفع موانع بخش خصوصی می توان اقتصاد دولتی را به اقتصاد غیر دولتی تغییر داد. این راهبرد را 'جوزف استیگلیتز'، 'رشد بخش خصوصی از پایین' و ژانوس کورنای^۳ اقتصاددان مشهور دانشگاه هاروارد، 'رشد بخش خصوصی' نامیدند.

اگر در ابتدای دهه ۱۹۸۰، نظریه پردازان و سیاستگذاران اقتصادی بر خصوصی سازی تاکید داشتند، از اواخر دهه ۱۹۹۰ بهبود محیط کسب و کار موضوع کانونی محافل نظریه پردازی و سیاستگذاری اقتصادی بوده است. این تغییر در پارادایم سیاست گذاری، محصول تحولات اقتصادی مانند تجربه چین و اروپای شرقی و شوروی سابق از یک سو و طرح نظریات جدید اقتصادی از سوی

^۱ Joseph Eugene Stiglitz

^۲ WHITHER REFORM? Ten Years of the Transition, ۱۹۹۹

^۳ János Kornai

دیگر است. 'هرناندو دوسوتو'^۱ در طرح مفهوم محیط کسب و کار و سیاست گذاری برای رفع موانع بخش خصوصی به عنوان راهبرد اصلی توسعه اقتصادی بیش از همه اقتصاددانان نقش داشته است (میدری، احمد، ۱۳۹۱).

دسوتو اقتصاددان پرویی است که از ابتدای دهه ۱۹۸۰ موانع کسب و کار را در کشورهای در حال توسعه و پیشرفته به صورت تطبیقی مطالعه کرده است. محصول مطالعات او دو کتاب 'راه دیگر' و 'راز سرمایه' است. او در این دو کتاب نشان داد که چگونه موانع اداری در کشورهای در حال توسعه مانع رشد اقتصادی است و به گسترش فقر و بخش غیر رسمی دامن می زند.

بر اساس نظریه دسوتو، موانع سخت و جانکاه نظام اداری در کشورهای در حال توسعه، بخش خصوصی را به اقتصاد زیرزمینی، اقتصاد غیررسمی و غیر مولد سوق می دهد. در چنین فضای کسب و کاری سیاست های اقتصادی مرسوم مانند خصوصی سازی و سایر بسته های سیاستی از کار می افتند، سرمایه های خارجی در باتلاق نظام اداری غرق می شوند، سرمایه های مالی و انسانی به کشورهای پیشرفته فرار می کنند و تولیدکنندگان داخلی بازی اقتصادی را به رقبای خارجی واگذار می کنند. دسوتو نظام اداری را عامل همه این بدبختی ها می داند.

لذا در اواخر دهه ۹۰ میلادی، پس از نافرجامی سیاست ها و مدل های توسعه اقتصادی نظیر تعدیل اقتصادی و خصوصی سازی در برخی از کشورهای جهان سوم، توجه محافل دانشگاهی و سیاستگذاران اقتصادی در پی تلاش ها و اندیشه های هرناندو دسوتو، جوزف استیگلیتز و همچنین سایمون یانکوف^۲ مسئول سابق پروژه انجام کسب و کار در بانک جهانی، معطوف به محیط کسب و کار شد و بانک جهانی بر پایه اندیشه های دسوتو به تحلیل محیط کسب و کار در کشورهای مختلف پرداخت و گزارش سالانه توسعه بانک جهانی ۲۰۰۵ را برای فضای بهتر کسب و کار اختصاص داد. این گزارش به تحلیل محیط کسب و کار و تاثیر آن بر عملکرد اقتصادی پرداخته است. برای شناخت موانع کسب و کار از ۳۰ هزار بنگاه در ۵۳ کشور در حال توسعه نظرسنجی به عمل آمد. در این نظر سنجی از صاحبان کسب و کار خواسته شد موانع کسب و کار را با انتخاب گزینه هایی از فوق العاده مهم تا بی اهمیت رتبه بندی کنند. بیش از ۸۰ درصد شرکت های مصاحبه شده 'عدم اطمینان نسبت به سیاست های دولت' را مانعی مهم اعلام کردند.

این موانع به دو دسته قابل تقسیم هستند: دسته نخست، عناصری که حکومت (قوای سه گانه) نقش بسیار برجسته ای در آن ها دارد و رفتار حکومت، کیفیت آن را تعیین می کند. عدم اطمینان نسبت به سیاست ها، بی ثباتی اقتصاد کلان، نرخ مالیات و فساد از این جمله هستند. دسته دوم، موانع ناشی از بازار هستند. مهارت نیروی انسانی، دسترسی به زمین و خدمات حمل و نقل از جمله عناصر محیط کسب و کار محسوب می گردند که هر چند از سیاست های دولت متاثر می شوند اما عموماً بازار نقش تعیین کننده تری در این عناصر دارد. اگر بازار این دسته کالاها و خدمات به خوبی توسعه یافته باشد شرکت ها با صرف هزینه کمتر می توانند به این خدمات دسترسی یابند.

^۱ Hernando de Soto

^۲ Simeon Djankov

به عبارت دیگر محیط کسب و کار متأثر از رفتار حکومت یا کیفیت بازار است و برای بهبود محیط کسب و کار حکومت باید وظایف خود را بهتر ایفا کند و بازار کالا و خدمات باید ضعف و نارسایی کمتری داشته باشد.

از دیگر نتایج محیط کسب و کار نامناسب، رشد بخش غیررسمی است. پیچیدگی مراحل اداری برای اخذ مجوزهای مختلف، مشوق و محرک بخش غیررسمی است. افراد برای گریز از مقررات دست و پاگیر و مزاحمت‌های مختلف به کسب و کارهای غیر رسمی دست می‌زنند. به همین دلیل محیط کسب و کار نامناسب و حجم بخش غیررسمی در همه کشورهای در حال توسعه بسیار زیاد است. همچنین شرکت‌های کوچک و بزرگ هر دو از محیط نامناسب کسب و کار آسیب می‌بینند. هرچند آسیب بیشتری متوجه شرکت‌های کوچک است تا بزرگ، اما شرکت‌های بزرگ نیز خواهان محیط مناسب کسب و کار هستند. شرکت‌های بزرگ در محیط نامناسب محتمل هزینه‌های سنگین می‌شوند و نمی‌توانند با رقبای خود که کالاهایشان را به اقصی نقاط جهان صادر می‌کنند رقابت کنند. شرکت‌های بزرگ در محیط‌های مناسب کسب و کار می‌توانند کارهای خود را برون‌سپاری کنند و هزینه‌های خود را کاهش دهند. در محیط نامناسب کسب و کار خودتامینی به جای برون‌سپاری به بزرگ شدن نادرست شرکت و افزایش هزینه‌های بنگاه می‌انجامد.

بنابراین محیط نامناسب کسب و کار مانع رشد بخش خصوصی و عامل تشدید فقر است. شرکت‌های بزرگ و کوچک همه از محیط نامناسب کسب و کار آسیب می‌بینند. از همین رو ادعای گزافی نخواهد بود که^۷ راهبرد بهبود محیط کسب و کار راهبردی برای رشد بیشتر و فقر کمتر است^۸ (مرکز پژوهش‌های مجلس، خرداد ۱۳۹۰) و (میدری، احمد و اصلان قودجانی، ۱۳۸۷).

بر این اساس امروزه، نقش محیط کسب و کار در توسعه اقتصادی و بهبود محیط کسب و کار وارد ادبیات رایج اقتصادی شده و موسسات مختلفی در جهان به بررسی وضعیت کسب و کار در کشورهای مختلف پرداخته‌اند که در این بین بانک جهانی با تهیه دو شاخص سهولت کسب و کار و پیمایش بنگاه‌ها در این حوزه پیشرو محسوب می‌شود. مجمع جهانی اقتصاد، بنیاد هریتیج و ژورنال وال استریت، واحد اطلاعات اکونومیست و ...، چندین موسسه بین‌المللی دیگر نیز هر یک از زوایای گوناگون به بررسی کشورهای مختلف در زمینه کسب و کار پرداخته و نتایج آن را منتشر می‌ساخته‌اند. در این گزارش‌ها که تقریباً هر ساله منتشر می‌شود سعی بر آن است که وضعیت کسب و کار در کشورهای مختلف بر اساس شاخص‌های کمی به تصویر درآید تا قابلیت مقایسه کشورها با یکدیگر فراهم شده و پیشنهادهایی جهت اصلاح محیط کسب و کار کشورها نیز ارائه شود (مرکز پژوهش‌های مجلس، خرداد ۱۳۹۰) و (مرکز پژوهش‌های مجلس، اسفند ۱۳۸۹).

در داخل نیز برخی محققین و موسسات با تعیین مولفه و شاخص، محیط کسب و کار را تحت مطالعه و بررسی قرار داده‌اند. برجسته‌ترین بررسی متعلق به مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی است که از اردیبهشت سال ۱۳۸۹ با هدف رصد محیط کسب و کار و ایفای وظیفه خود مبنی بر انتقال نظرات و توقعات بخش خصوصی به نمایندگان مردم در مجلس شورای اسلامی، گزارش‌های مستمری را تحت عنوان پایش محیط کسب و کار در ایران تهیه و ارائه می‌کند (مرکز پژوهش‌های مجلس، خرداد ۱۳۹۰).

در ادامه به بررسی برخی از شاخص‌ها و گزارشات موجود با موضوع کسب و کار به طور مجزا در جهان و ایران پرداخته شده است.

شاخص های مهم سنجش محیط کسب و کار در جهان

در گذشته تصور می شد که بنگاه های اقتصادی برای فعالیت تنها به وجود ثبات اقتصادی - سیاسی در کشور نیاز دارند اما در دهه ۱۹۹۰ میلادی، اهمیت فضای کسب و کار به عنوان مرتبط کننده فضای خرد و کلان اقتصاد در ادبیات اقتصادی مطرح شد.

یک بنگاه برای کسب و حفظ مزیت رقابتی همواره باید نسبت به تغییرات فضای کسب و کار هوشیار بوده و آن را رصد کند تا بتواند استراتژی‌های خود را به درستی تغییر داده و در صورت لزوم برنامه ریزی جدید انجام دهد و در این راستا روش هایی برای بررسی فضای کسب و کار توسط بنگاه وجود دارد.

در حال حاضر برای ارزیابی فضای کسب و کار، سازمان های بین المللی مختلف چون: بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، بنیاد هریتیج و اداره اطلاعات اعتباری موسسه اکونومیست، موسسه فریز و ... به طراحی شاخص های مختلفی پرداخته اند که این شاخص ها بر تصمیم گیری سرمایه گذاران و فعالان اقتصادی بین المللی تاثیرگذار است (مرکز پژوهش های مجلس، سید محسن علوی منش ، ۱۳۸۸).

در این قسمت، معرفی مختصری از به نام ترین این شاخص ها ارائه و در فصول بعدی به تفصیل به بسط سه شاخص از بین آنها که مورد توجه اصلی گزارش فعلی می باشد پرداخته شده است.

۱- شاخص سهولت انجام کسب و کار بانک جهانی^۱

شاخص سهولت کسب و کار بانک جهانی، برای اولین بار در سال ۲۰۰۳ با پنج شاخص ترکیبی و با مطالعه در ۱۳۳ کشور منتشر شد (Doing Business, ۲۰۰۳). شاخص مزبور در آخرین سال گزارش خود (۲۰۱۲) به بررسی ۱۸۳ کشور با ده شاخص پرداخته و تنها یک شاخص آن در سال ۲۰۱۲ با شاخص دیگری جایگزین و همان ده شاخص باقی مانده است.

رتبه بالاتر در این شاخص نشان دهنده مقررات بهتر و غالباً ساده تر برای کسب و کارها و حمایت های قوی تر از حقوق مالکیت است. پژوهش های تجربی انجام شده در این راستا که توسط بانک جهانی تامین مالی شده اند حکایت از تاثیر قوی بهبود این مقررات در رشد اقتصادی دارند (Wikipedia, ۲۰۱۲).

این شاخص که توسط بانک جهانی طراحی و محاسبه می شود، بنگاه های کوچک و متوسط داخلی کشورها را در نظر گرفته و مقرراتی را که در طول دوره حیات این شرکت ها در مورد آنها عمل می شود، مورد سنجش قرار می دهد.

فرض اصلی شاخص انجام کسب و کار آن است که فعالیت های اقتصادی نیازمند قواعد خوب هستند (مرکز پژوهش های مجلس، سید محسن علوی منش ، ۱۳۸۸).

^۱ Ease of Doing Business Index

شاخص سهولت کسب و کار با استفاده از ۱۰ شاخص ترکیبی ذیل محاسبه می‌شود:

- ۱- تاسیس و راه اندازی یک شرکت
- ۲- اخذ مجوز تاسیس و راه اندازی کارگاه
- ۳- دسترسی به انرژی الکتریکی
- ۴- ثبت مالکیت
- ۵- اخذ اعتبار
- ۶- حمایت از سرمایه گذاران
- ۷- پرداخت مالیات
- ۸- تجارت برون مرزی
- ۹- اجرای قراردادها
- ۱۰- انحلال یک فعالیت

۲- شاخص پیمایش بنگاه های بانک جهانی^۱

گروه مطالعات کسب و کار بانک جهانی، از سال ۲۰۰۲ با استفاده از پیمایش پرسشنامه‌ای، شروع به نظرخواهی از بنگاه داران ۸۰ کشور جهان (از هر کشور ۱۰۰ بنگاه) برای شناسایی عوامل موثر بر فعالیت آن‌ها کرده است. در این گزارش‌ها، نظر صاحبان بنگاه‌ها و فعالان کسب و کار در مواردی چون سیاست‌های اقتصادی محلی، حکمرانی، قانونگذاری، زیرساخت‌ها و مسائل مالی و خدمات ارائه شده به فعالان کسب و کار جمع‌آوری شده است. تفاوت این پیمایش و گزارش سهولت کسب و کار فارغ از تفاوت‌های روش تهیه گزارش این است که به علت حجم بالای نمونه در پیمایش بنگاه‌ها، ارائه گزارش پیمایش برای کشورهای مختلف به صورت سالیانه صورت نمی‌گیرد (مرکز پژوهش‌های مجلس، اسفند ۱۳۸۹).

این بررسی، یک بررسی در سطح بنگاهی از نمونه‌های بخش خصوصی اقتصاد است. هر کشور مشمول این گزارش، هر ۳ الی ۴ سال یکبار مورد بررسی قرار می‌گیرد و شامل مصاحبه رو در رو با مدیران ارشد یا صاحبان کسب و کار بیش از ۱۳۰۰۰۰ بنگاه در ۱۳۵ کشور در حال توسعه است و از حدود ۱۰۰ نامگر به منظور بهینه‌سازی کیفیت محیط کسب و کار برای محاسبه شاخص پیمایش بنگاه‌های بانک جهانی استفاده می‌شود. لازم به ذکر است که ایران جزء کشورهای مورد بررسی شاخص مذکور نمی‌باشد (The World Bank Group, ۲۰۱۲).

این شاخص در آخرین سال این گزارش (سال ۲۰۱۱) شامل ۱۲ جزء به قرار ذیل است:

- ۱- فساد
- ۲- جرم
- ۳- تامین مالی

^۱ Enterprise surveys Index

- ۴- ویژگی های بنگاه
- ۵- جنسیت
- ۶- غیر رسمی بودن
- ۷- زیرساخت ها
- ۸- تکنولوژی و نوآوری
- ۹- عملکرد
- ۱۰- مقررات و مالیات ها
- ۱۱- تجارت
- ۱۲- نیروی کار

۳- مدل رتبه بندی کسب و کار^۱ واحد اطلاعات اکونومیست^۲

واحد اطلاعات اکونومیست از سال ۱۹۶۴ به کارآفرینان، تامین کنندگان منابع مالی و دولت ها، خدمات مشاوره‌ای و پیش بینی ارائه می‌دهد. این واحد، دسترسی سریع به خلاصه وضعیت و سابقه، شاخص های کلیدی پیش بینی اقتصادی، سیاست های فعلی، تحلیل اقتصادی و ریسک را برای ۱۸۷ کشور دنیا فراهم می‌آورد و به رهبران کسب و کار در سراسر جهان کمک می‌نماید تا فرصت‌ها را بشناسند و به آن ها در افزایش اعتماد به نفس در مواقع اخذ تصمیمات استراتژیک کمک می‌کند (EIU, ۲۰۱۲).

EIU یکی از بزرگترین و با تجربه ترین تیم های تحلیل گر در جهان را دارد که بیش از ۱۰۰ کارشناس و اقتصاددان به طور تمام وقت و در شهرهای مختلف جهان با آن همکاری می‌کنند. این کارشناسان به طور کامل اقتصاد، سیاست، انواع ریسک و صنایع را می‌شناسند. کارشناسان این موسسه اغلب مناطقی را پوشش می‌دهند که در آن کار و زندگی می‌کنند. این افراد معمولاً زبان محلی را به طور روان و سلیس صحبت می‌کنند و بیش از سه چهارم آن ها از مدارج عالی برخوردارند (مرکز پژوهش های مجلس، اسفند ۱۳۹۰). این موسسه اطلاعات مربوط به ریسک کشورها را نیز با تقسیم بندی در دو گروه ذیل مد نظر قرار می‌دهد:

- ۱) ریسک ملی یا عمومی
  - ریسک سیاسی
  - ریسک سیاست گذاری اقتصادی
  - ریسک ساختار سیاسی
  - ریسک نقدینگی
- ۲) ریسک خاص سرمایه گذاری
  - ریسک کاهش ارزش پول
  - ریسک بدهی کشوری

^۱ Business environment ranking model

^۲ Economist Intelligence Unit (EIU)

- ریسک نظام بانکی

(مرکز پژوهش‌های مجلس، اسفند ۱۳۸۹)

از جمله خدمات واحد اطلاعات اکونومیست، مدل رتبه بندی محیط کسب و کار است که با یک چارچوب تحلیلی و استاندارد به اندازه‌گیری کیفیت و جذابیت محیط کسب و کار و پیش بینی در بین کشورها می‌پردازد (EIU, ۲۰۰۶). در رتبه بندی محیط کسب و کار کشور در سال ۲۰۰۶، تعداد ۸۲ کشور مورد بررسی قرار گرفته‌اند که به ایران برای دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۷ رتبه ۷۹ با امتیاز ۴/۳۵ اختصاص یافته است که این رتبه نسبت به رتبه ۸۱ برای دوره ۲۰۰۶-۲۰۰۲، نشان از دو رتبه ارتقا دارد (EIU, ۲۰۰۷).

۱۰ معیار تشکیل دهنده مدل رتبه بندی محیط کسب و کار بدین ترتیب می‌باشند:

۱- محیط سیاسی Political Environment

- ثبات سیاسی Political stability
- اثربخشی سیاسی Political effectiveness

۲- محیط اقتصاد کلان Macroeconomic Environment

۳- فرصت‌های بازار Market opportunity

۴- سیاست‌های مربوط به رقابت و بخش خصوصی Policy towards private enterprise and competition

۵- سیاست و نگرش معطوف به سرمایه گذاری خارجی Policy and attitudes towards foreign investment

۶- تجارت خارجی و نرخ ارز Foreign trade and exchange regimes

۷- نظام مالیاتی Tax regime

۸- تامین مالی Financing

۹- بازار کار و مهارت Labour market and skills

۱۰- زیرساخت‌ها Infrastructure

- فناوری اطلاعات و ارتباطات در زیرساخت ICT in infrastructure
- حمل و نقل و دیگر زیرساخت‌ها Transport & other infrastructures

هر گروه خود شامل تعدادی نماگر است که برای ۵ سال گذشته و ۵ سال آینده (در گزارش سال ۲۰۰۶، به ترتیب ۲۰۰۶-۲۰۰۲ و ۲۰۱۲-۲۰۰۷) توسط واحد اطلاعات اکونومیست ارزیابی می‌شود. تعداد نماگرها در هر گروه بین ۵ (تجارت خارجی و سیستم ارزی) تا ۱۶ (زیرساخت‌ها) متغیر است و تعداد کل آن‌ها ۹۱ نماگر است (EIU, ۲۰۰۶).

این مدل به گونه ای طراحی شده است تا معیارهای اصلی مورد نیاز در ترسیم راهبردهای کسب و کار جهانی شرکت ها را به آن ها منعکس کند. این مدل نه تنها بر مبنای شرایط گذشته، بلکه بر اساس انتظارات نسبت به شرایط حاکم در ۵ سال آینده طراحی شده است.

منابع اصلی مورد استفاده برای نمرات دوره گذشته عبارتند از: فکت بوک جهان از سازمان سیا، خدمات ریسک کشوری از واحد اطلاعات اکونومیست، تامین مالی کشوری و تجارت کشوری از همان واحد، سالنامه دانشنامه بریتانیکا، پیمایش سالانه حقوق سیاسی و آزادی های مدنی از خانه آزادی، شاخص آزادی اقتصادی از بنیاد هریتیج، گزارش سالیانه محدودیت های تبادل ارز از صندوق بین المللی پول و ... (مرکز پژوهش های مجلس، اسفند ۱۳۹۰).

۴- شاخص آزادی اقتصادی^۱ بنیاد هریتیج^۲ و ژورنال وال استریت^۳

بنیاد هریتیج که معروفترین تهیه کننده شاخص آزادی اقتصادی است، این شاخص را اینگونه تعریف می کند: 'آزادی اقتصادی به مجموع حقوقی اطلاق می گردد که انسان را محق می داند که بتواند تسلط کامل بر کار و مالکیت خویش داشته باشد. در جامعه ای که اقتصاد آزاد دارد افراد در کار و تولید و مصرف و سرمایه گذاری آزادی کامل دارند. این آزادی باید از طریق دولت محافظت و مورد حمایت قرار گیرد. در جامعه ای که به اقتصاد آزاد التزام دارد دولت اجازه خواهد داد که نیروی کار، سرمایه و کالاها آزادانه حرکت کرده و هیچ قید و بندی برای محدود نمودن این آزادی ایجاد نخواهد نمود' (موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۳۹۱).

شاخص آزادی اقتصادی، میانگین ساده از ده شاخص دیگر (آزادی) است که درجه آزادی اقتصادی کشورها را اندازه گیری می کند. این شاخص در سال ۱۹۹۵ توسط بنیاد هریتیج و ژورنال وال استریت و بر اساسی نگرشی مشابه 'ثروت ملل'، آدام اسمیت (نهادهای اصلی که از آزادی افراد برای تعقیب منافع اقتصادی خود حمایت می کنند به رفاه بیشتر برای جامعه ای بزرگتر می رسند) تعریف شده است (Wikipedia, ۲۰۱۲).

شاخص آزادی اقتصادی با استفاده از آمار سازمان هایی چون بانک جهانی، صندوق بین المللی پول و واحد اطلاعات اکونومیست به بررسی رتبه آزادی اقتصادی کشورها می پردازد. ۱۰ معیار اندازه گیری تشکیل دهنده این شاخص که برای هر یک امتیازی بین صفر تا صد در نظر گرفته شده، به شرح ذیل است (The Heritage Foundation and The Wall Street Journal, ۲۰۱۲):

۱- آزادی کسب و کار Business Freedom

۲- آزادی تجارت Trade Freedom

۳- آزادی مالیاتی Fiscal Freedom

^۱ Index of Economic Freedom

^۲ The Heritage Foundation

^۳ The Wall Street Journal

۴- مخارج دولت Government Spending

۵- آزادی پولی Monetary Freedom

۶- آزادی سرمایه‌گذاری Investment Freedom

۷- آزادی مالی Financial Freedom

۸- حقوق مالکیت Property Rights

۹- آزادی از رشوه و فساد Freedom From Corruption

۱۰- آزادی (نیروی) کار Labor Freedom

این ده شاخص بگونه‌ای انتخاب شده‌اند که هم روابط و عملکرد خارجی (External) کشورها را مدنظر قرار می‌دهند و هم به عملکرد و وضعیت داخلی (Internal) کشورها می‌پردازند. در شاخص آزادی اقتصادی تلاش شده است به میزان استقلال و آزادی افراد در مقابل دولت و سایر تشکل‌های سازمان یافته پرداخته شود. در واقع فردی آزاد تلقی می‌شود که بصورت کامل نسبت به نیروی کار (خود) و مایملک خود کنترل داشته باشد. بعبارت دیگر تلاش شده شاخص آزادی اقتصادی کلیه آزادی‌ها و حقوق تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات را در بر بگیرد (معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی وزارت بازرگانی، ۱۳۸۷).

۵- شاخص آزادی اقتصادی^۱ موسسه فریزر

غیر از بنیاد هریتیج، موسسه فریزر نیز به اندازه‌گیری آزادی اقتصادی می‌پردازد. در واقع، پروژه جهانی آزادی اقتصادی با در اختیار داشتن ۶۰ محقق عالی رتبه در جهان و سه دارنده نوبل و با هدف یافتن راهی برای اندازه‌گیری آزادی اقتصادی و کنکاش رابطه بین آن با دیگر متغیرها هر ساله انجام (Fraser Institute, ۲۰۱۱) و نتایج آن با همکاری مشترک موسسه فریزر کانادا و موسسه آمریکایی کاتو منتشر می‌شود (Cato Institute, ۲۰۱۲).

تحقیقات این موسسه توسط میلتون فریدمن، رز فریدمن و مایکل واکر^۲ ترتیب داده شده و نتایج آن توسط جیمز گوارتنی، رابرت لاونسن و جاشوا هال^۳ به رشته تحریر در آمده است (Fraser Institute, ۲۰۱۱).

شاخص آزادی اقتصادی موسسه فریزر برای تعریف آزادی اقتصادی از مفهومی نزدیک به سرمایه‌داری آزاد به گونه‌ای وسیعتر از هر معیار آزادی اقتصادی دیگری استفاده می‌کند (Wikipedia, ۲۰۱۲) و مختصری است از ۴۲ سیاست دولتی تاثیرگذار بر آزادی اقتصادی. این شاخص ۱۴۱ کشور را با استفاده از ۵ جزء به ترتیب ذیل درخصوص آزادی اقتصادی رتبه بندی می‌کند (Fraser Institute, ۲۰۱۱).

^۱ Economic Freedom of the World Index (EFW Index)

^۲ Milton Friedman and Rose Friedman, and Michael Walker

^۳ James Gwartney, Robert Lawson, and Joshua Hall

- اندازه دولت Size of Government

- ساختار قانونی و امنیت حقوق مالکیت Legal Structure and Security of Property Rights

- دسترسی به نقدینگی سالم Access to Sound Money

- آزادی تجارت خارجی Freedom to Trade Internationally

- مقررات اعتباری، نیروی کار و کسب و کار Regulation of Credit, Labor, and Business

۶- شاخص رقابت پذیری جهانی^۱

از سال ۱۹۷۹ میلادی تاکنون، مجمع جهانی اقتصاد^۲ هر ساله گزارشی با عنوان 'گزارش رقابت پذیری جهانی' ارائه می کند که در آن کشورهای جهان از نظر میزان رقابت پذیری اقتصاد ملی رتبه بندی می شوند. شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد، با ارائه مجموعه‌ای از مولفه‌های مختلف و با وزن دهی متفاوت به این مولفه‌ها بر اساس عواملی چون توسعه یافتگی کشور و اهمیت مولفه در توسعه اقتصادی، رقابت پذیری اقتصاد کشورهای مختلف را اندازه گیری کرده و قابلیت مقایسه کشورها را فراهم می‌کند. با همکاری مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران، نام ایران از سال ۲۰۰۹ به این گزارش اضافه شده است (مرکز پژوهش‌های مجلس، اسفند ۱۳۸۹). محاسبه این شاخص مبتنی بر آخرین تحقیقات نظری و تجربی است و طبق آخرین گزارش منتشره، ۱۴۴ کشور با ۱۱۱ متغیر مختلف مورد بررسی و سنجش قرار گرفته‌اند (WEF, ۲۰۱۲).

مجمع جهانی اقتصاد سطح رقابت‌پذیری کشورها را منعکس کننده توان آنها در تامین و افزایش رفاه برای اتباع خود می‌داند. هدف این مجمع نیز ارائه معیارهایی به مدیران بنگاه‌های اقتصادی و سیاست‌گذاران برای شناسایی موانع افزایش رقابت‌پذیری و تشویق سیاستمداران برای اتخاذ استراتژی‌های لازم برای رفع این موانع بوده است. در واقع 'شاخص رقابت‌پذیری جهانی' معیار بسیار جامعی برای اندازه‌گیری رقابت‌پذیری کشورها بوده و عوامل اصلی تعیین کننده رقابت در سطح اقتصاد خرد و اقتصاد کلان را مورد توجه قرار می‌دهد. از نظر مجمع جهانی اقتصاد قدرت رقابت‌پذیری عبارت است از مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی که سطح بهره‌وری را تعیین می‌کنند. سطح بهره‌وری نیز به نوبه خود تعیین کننده سطح رفاه پایداری است که نظام اقتصادی یک کشور می‌تواند به آن دست یابد. به دیگر سخن، اقتصادهای رقابت پذیرتر می‌توانند از درآمدهای بالاتری نیز برخوردار شوند (مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی ایران، ۱۳۹۱).

ارکان این شاخص به شرح ذیل می باشند:

۱- نهادها

۲- زیرساخت‌ها

۳- ثبات در حساب‌های دولتی

^۱ Global Competitiveness Index(GCI)

^۲ World Economic Forum(WEF)

- ۴- بهداشت و آموزش ابتدایی
- ۵- آموزش عالی و حرفه ای
- ۶- کارایی بازار کالا
- ۷- کارایی بازار نیروی کار
- ۸- پیشرفته بودن بازار مالی
- ۹- آمادگی تکنولوژیک
- ۱۰- اندازه بازار
- ۱۱- پیشرفته بودن بنگاه های تجاری
- ۱۲- نوآوری

۷- رتبه بندی کسب و کارهای گروه فیچ^۱

شرکت فیمالاک^۲، یک شرکت مادر تخصصی (هلدینگ) است که در سه حوزه بازرگانی فعالیت دارد. یکی از این حوزه ها گروه فیچ است که در حال حاضر ۵۰٪ مالکیت آن با فیمالاک و مابقی آن با یک شرکت رسانه جمعی آمریکایی به نام هرست^۳ می باشد. گروه فیچ، بازیگر عمده در زمینه خدمات مالی است که حضور پررنگی نیز در بازار رتبه بندی برای بیش از ۵۰ کشور جهان دارد و در سال مالی ۲۰۱۱/۲۰۱۰، درآمد ۵۴۵ میلیون یورو با تعداد میانگین ۲۳۳۷ کارمند را گزارش کرده است (Fimalac). این رتبه بندی اعتبار، راهنمای مفیدی برای سرمایه گذاران در کشورهای مختلف می باشد.

این گروه که در اواخر سال ۲۰۰۴ شکل گرفته، شرکت تابعه غیرمستقیمی از فیمالاک است و با رهبری شرکت رتبه بندی فیچ (شامل دو بخش فیچ ریتینگ و فیچ سولوشن^۴) (Fitch Ratings, ۲۰۱۲)، رتبه بندی کسب و کار را بر عهده دارد. گروه فیچ تا سال ۲۰۱۱ یک موسسه هلدینگ از سازمان های ارائه دهنده خدمات مالی فیچ ریتینگ و الگوریتمیکس^۵ (شرکت نرم افزاری مدیریت ریسک) بود اما پس از فروش الگوریتمیکس (به IBM)، در حال حاضر فعالیت های موسسه اعتبار سنجی مالی فیچ ریتینگ و فیچ سولوشن را رهبری می کند و از طریق این موسسه به رتبه بندی، تحقیق و تحلیل کسب و کارها می پردازد (Fimalac, ۲۰۱۱).

برخی از اطلاعات به کار گرفته شده در شاخص های فیچ کمی می باشد که از طریق سایت های آماری کشورها و سازمان های بین المللی آماری قابل دسترس است. رتبه بندی شاخص های کیفی بر اساس قضاوت تحلیلگران باتجربه از طریق پرسشنامه های تنظیمی، برگزاری مصاحبه و اخذ اطلاعات از شرایط داخلی و خارجی انجام می شود. از جنبه مسائل سیاسی داخلی، هماهنگی نظام سیاسی با سایر نظام های اجتماعی و مقبولیت عمومی آن و درگیری های داخلی و از جنبه مسائل سیاسی خارجی، درگیری احتمالی با همسایگان، موضع گیری قدرت های بزرگ در برابر آن ها و وضعیت ارتباطات بین المللی مورد توجه موسسه فیچ است.

^۱ Fitch Group

^۲ FIMALAC

^۳ Hearst Corporation

^۴ Fitch Ratings and Fitch Solutions

^۵ Algorithmics

فیچ علاوه بر این نگرش، برای چشم‌اندازهای مالی و اقتصادی کشورها ارزیابی انجام می‌دهد و بر همین اساس شاخص‌های اقتصادی را نیز مبنای رتبه بندی خود قرار می‌دهد.

در مجموع باید گفت اگر چه رتبه بندی های این موسسه می‌تواند در تحلیل های محیط کسب و کار مورد استفاده قرار گیرد، اما ماهیت اقتصاد کلان شاخص های تهیه شده توسط موسسه، بر سایر ویژگی‌های شاخص غلبه دارد (مرکز پژوهش های مجلس، اسفند ۱۳۸۹).

۸- ارزیابی کارآفرینی دیده بان جهانی کارآفرینی^۱

دیده بان جهانی کارآفرینی، یک کنسرسیوم تحقیقاتی غیرانتفاعی است که با دو هدف جمع آوری شواهد تحقیقاتی بین المللی با کیفیت بالا در خصوص فعالیت های کارآفرینانه و همچنین در اختیار قرار دادن آسان این یافته ها برای افراد، تشکیل شده است (London Business School, ۲۰۰۸-۲۰۱۲). این کنسرسیوم، داده‌های مربوط به وجوه مختلف کارآفرینی را در کشورهای مختلف جمع آوری می‌کند و داده‌های کمی و کیفی حاصله را که منبع ارزشمندی از اطلاعات برای تصمیم سازان و تصمیم گیرندگان کشورهای عضو است در گزارش های جهانی خود منتشر می‌سازد (ویکی‌پدیا، ۲۰۰۵).

گزارش های سالیانه پروژه دیده بان جهانی کارآفرینی که فعالیت های کارآفرینانه، آرمان ها و نگرش افراد را در چندین کشور مورد ارزیابی قرار می‌دهد، در سال ۱۹۹۹ با مشارکت مدرسه بازرگانی لندن^۲ و کالج بابسون^۳ برای ده کشور آغاز شد و در حال حاضر (سال ۲۰۱۲)، ۷۰ کشور را تحت پوشش خود دارد که شامل ایران نیز می‌شود (GEM, ۲۰۱۲).

۹- پیش بینی کسب و کار اینترنشنال بیزینس مونیتور^۴

سازمان بین المللی بیزینس مانیتور که در سال ۱۹۸۴ تاسیس شده است، در بیش از ۱۴۰ کشور جهان مشتری و خریدار دارد. داده ها، تحلیل ها و پیش بینی های این سازمان مورد اعتماد کسب و کارها، بانک‌ها، شرکت های خدمات مالی، مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی و دولت‌ها می‌باشد به طوری که در سال ۱۹۹۷ نیز جایزه صادراتی از طرف ملکه انگلستان^۵ را کسب کرده است. ماموریت این سازمان رسیدن به رتبه اول مهیاکننده مستقل اطلاعات در خصوص تحقیقات صنعت و ریسک کشوری در جهان است (Business Monitor International, ۲۰۱۲).

گروه جهانی ریسک کشوری BMI، تحلیل و پیش بینی جامعی از توسعه محیط کسب و کارها و محیط سیاسی و اقتصادی در ۱۷۵ کشور جهان ارائه می‌دهد. پیش بینی های اقتصاد کلان، رتبه بندی ریسک حکومتی (کشورها)^۶ و رتبه بندی محیط کسب و

^۱ Global Entrepreneurship Monitor (GEM Global)

^۲ London Business School

^۳ Babson College

^۴ Business Monitor International (BMI)

^۵ Queen's Award for Export Achievement

^۶ sovereign risk ratings

کارها توسط سازمان اینترنت‌شنال بیزنس مانیتور برای دو دوره ۵ و ۱۰ ساله انجام می‌شود. گزارشات منتشره این سازمان پولی و آخرین گزارش آن در خصوص پیش بینی کسب و کار در ایران، فصلنامه ای^۱ است که در آگوست ۲۰۱۲ منتشر شده است.

۱۰- شاخص نمای محیط کسب و کار (عکس فوری محیط کسب و کار)^۲

شاخص نمای محیط کسب و کار همان گونه که از اسم آن پیداست تلاش دارد تا در یک تصویر، وضعیت محیط کسب و کار کشورها را نشان دهد و بخش های اولویت دار برای اصلاح را شناسایی کند.

این شاخص با استفاده از اطلاعاتی که توسط منابع مختلف تهیه می‌شود و ارائه یک نمودار که در برگیرنده نماگرهای اصلی محیط کسب و کار هستند، مطالعات مختلف محیط کسب و کار در مورد یک کشور را خلاصه می‌کند (مرکز پژوهش های مجلس، سید محسن علوی منش، ۱۳۸۸).

هفت نماگر اصلی که در این شاخص استفاده می‌شود، عبارتند از (World Bank & IFC, ۲۰۱۱):

۱- شاخص محیط کسب و کار (ماخذ: EIU- Global Outlook Report Business Environment Index)

۲- نماگر کنترل فساد (ماخذ: World Bank Group Control of Corruption Indicator)

۳- نماگر کیفیت تنظیم (ماخذ: World Bank Group Regulatory Quality Indicator)

۴- رتبه بندی اعتبار کشور (ماخذ: Institutional Investor Country Credit Rating)

۵- شاخص آزادی اقتصادی (ماخذ: بنیاد هریتیج و ژورنال وال استریت) Index of Economic Freedom

۶- رتبه بندی ریسک سیاسی (ماخذ: PRS Group^۳) Political Risk Rating (ICRG)^۴

۷- رتبه بندی انجام کسب و کار (ماخذ: World Bank Group) Doing Business Ranking

۱۱- شاخص درک فساد

فساد اقتصادی را نقض قوانین موجود برای تامین منافع و سود شخصی تعریف می‌کنند. رواج فساد یکی از مهمترین موانع توسعه اقتصادی و موجب ناکارآمدی سیاست های دولت است. فساد با کاهش سرمایه گذاری موجب کاهش رشد اقتصادی شده و فعالیت

^۱ Iran Business Forecast Report

^۲ Business Environment Snapshot

^۳ Political Risk Service Group

^۴ International Country Risk Guide

های اقتصادی و سرمایه‌گذاری‌ها را از شکل مولد آن به سوی رانت‌ها و فعالیت‌های زیرزمینی سوق می‌دهد (مرکز پژوهش‌های مجلس، سید محسن علوی منش، ۱۳۸۸).

یکی از شاخص‌های رایج و پذیرفته شده در مطالعات و پژوهش‌های مربوط به فساد اقتصادی، شاخص درک فساد یا تصور از فساد (CPI)^۱ است که از جامعیت بالایی برخوردار می‌باشد. سازمان شفافیت بین‌الملل^۲، با استفاده از شاخص درک فساد، کشورها را بر حسب میزان فساد موجود در میان مقامات دولتی و سیاستمداران، رتبه‌بندی می‌کند. این شاخص یک شاخص ترکیبی می‌باشد که بر مبنای داده‌هایی در ارتباط با فساد که توسط آمارگیری از کارآفرینان و کارشناسان برجسته در سازمان‌های مختلف انجام می‌گیرد، محاسبه می‌شود. این شاخص منعکس‌کننده نظرات کارآفرینان و تحلیلگران در سراسر جهان می‌باشد.

شاخص درک فساد (CPI) بر روی فساد در بخش عمومی (شامل دولت) متمرکز شده است و فساد را سوء استفاده بخش عمومی و دستگاه‌های دولتی از منافع افراد جامعه تعریف می‌نماید. آمارگیری‌هایی که برای تهیه این شاخص انجام می‌گیرد سؤالاتی را در رابطه با سوء استفاده قدرت دستگاه‌های دولتی و عمومی از منافع خصوصی مردم مورد پرسش قرار می‌دهد. این سؤالات بطور مثال، در رابطه با رشوه‌گیری توسط دستگاه‌های دولتی می‌باشد. نظرسنجی‌ها، همه موارد فساد مدیریت و فساد سیاسی کوچک و بزرگ را شامل می‌شود. شاخص مذکور در طول مقیاس صفر تا ده رتبه‌بندی شده است. بر پایه این رتبه‌بندی، نمره ۱۰ به کشوری مربوط می‌شود که در آن فساد وجود ندارد و نمره صفر به کشوری مربوط می‌شود که دارای بیشترین میزان فساد است (مرکز تحقیقات استراتژیک، ۱۳۸۷).

این شاخص همان‌طور که از عنوان آن مشخص است، مبتنی بر ذهنیت و تصور افراد از فساد است.

۱۲- نماگرهای احساس اقتصادی^۳

شاید بتوان برای شناسایی وضعیت کسب و کار از نماگرهای احساس اقتصادی استفاده کرد، زیرا در عمل فضای کسب و کار زمانی مطلوب است که مردم و فعالان اقتصادی احساس خوبی نسبت به فضا و شرایط اقتصادی داشته باشند.

نماگرهای احساس اقتصادی، یک مجموعه استاندارد از نماگرها و شاخص‌ها است که توسط کمیسیون اروپایی و بر اساس داده‌های کیفی از نظرسنجی محاسبه می‌شود که از تمایل مصرف‌کننده و تمایل کسب و کار به دست می‌آید (مرکز پژوهش‌های مجلس، سید محسن علوی منش، ۱۳۸۸).

نماگر احساس اقتصادی، نماگری است ترکیبی از پنج نماگر بخشی دیگر به شرح زیر با وزن‌های متفاوت که توسط کمیسیون اروپا برای ۲۷ کشور عضو اتحادیه اروپا (EU) و منطقه یورو (Euro area) محاسبه می‌شود (European Commission, ۲۰۱۲):

۱. نماگر اعتماد صنعتی^۱

^۱ Corruption Perception Index

^۲ Transparency International (TI)

^۳ Economic Sentiment Indicators (ESI)

۲. نماگر اعتماد خدمات^۲

۳. نماگر اعتماد مصرف کننده^۳

۴. نماگر اعتماد خرده فروشی^۴

۵. نماگر اعتماد ساخت و ساز^۵

در برخی کشورهای جهان، بررسی محیط کسب و کار به عنوان یک پروژه ملی نیز مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است. از آن جمله می توان به برنامه‌های زیر اشاره کرد:

- برنامه ملی کسب و کار اتاق بازرگانی آمریکا در سال ۲۰۰۶-۲۰۰۵

- بسیج بخش خصوصی قزاقستان و ایجاد محیط مناسب کسب و کار

- طراحی برنامه های کسب و کار در مونته نگرو

- خلق ظرفیت های حمایتی انجمن های کسب و کار در تانزانیا

---

^۱ Industrial Confidence Indicator
^۲ Service Confidence Indicator
^۳ Consumer Confidence Indicator
^۴ Retail trade Confidence Indicator
^۵ Construction Confidence Indicator

شاخص های مهم سنجش محیط کسب و کار در ایران

به استناد فصل ۶ آئین‌نامه اجرایی ماده ۷ قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه و اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی:

۱- سازمان سرمایه‌گذاری موظف است برای بهبود رتبه بین‌المللی کشور در کسب و کار، اطلاعات و استانداردهای بین‌المللی مورد عمل را در خصوص ارتقای رتبه مزبور در اختیار دستگاه های مشمول قرار دهد تا متناسب با اطلاعات و استانداردهای بین‌المللی با سازمان همکاری نمایند.

۲- سازمان موظف است نحوه عملکرد هر یک از دستگاه های مشمول را در بهبود فضای کسب و کار در ایران و ارتقای رتبه بین‌المللی کشور هر شش ماه یکبار رسیدگی و نتایج را به هیات نظارت گزارش نماید.

بر این اساس و بنا به تبصره ماده ۹ طرح بهبود مستمر محیط کسب و کار^۱، در اواخر سال ۱۳۸۶ پروژه بهبود فضای کسب و کار^۲ در سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران آغاز به کار کرد تا شاخص‌های اصلی فعالیت های اقتصادی را در سطح بنگاه های کوچک و متوسط با عنایت به رتبه بین‌المللی کشور در پروژه کسب و کار بانک جهانی بررسی نماید. در چارچوب این پروژه چگونگی و کیفیت تعامل نهادها و سازمان های مختلف در فرایند مراجعه فعالان اقتصادی برای دریافت یک خدمت قانونی و اجباری مشخص (با تاکید بر اخذ مجوزها و طی مراحل اداری) از دستگاه های بیرون از شرکت ارزیابی می شود. به طور کلی می‌توان دلایل مداخله این سازمان را در بهبود رتبه بین‌المللی کشور در فضای کسب و کار به شرح زیر بیان کرد (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، ۱۳۹۰) و (دبیرخانه ماده ۷ قانون ۴۴):

- ۱- سازمان سرمایه‌گذاری مرجع ملی تماس با گروه بانک جهانی است.
  - ۲- با توجه به روال معمول، گزارش های بانک جهانی در زمینه‌های مختلف برای اظهار نظر به مراجع ذیربط ارسال می‌شود.
  - ۳- بدتر شدن جایگاه هر ساله کشور نسبت به سال قبل
  - ۴- توجه روزافزون کشورها به متون و مفاد پروژه
  - ۵- افزایش توجه سرمایه‌گذاران خارجی به شاخص‌های اعلام شده در هر سال
  - ۶- افزایش رقابت بین کشورها برای پیشی گرفتن از سایر دولت‌ها
  - ۷- توجه روز افزون رسانه‌ها و بخش خصوصی کشورها به ارزیابی صورت گرفته
- در این راستا، سازمان سرمایه‌گذاری از اواخر سال ۱۳۸۶ اقداماتی به منظور بهبود فضای کسب و کار انجام داد که از آن جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- ✓ تشکیل یازده کارگروه برای راهبری موارد مرتبط با هر شاخص
- ✓ ترجمه پرسشنامه‌ها و روش‌شناسی مربوط به هر شاخص در سالهای ۱۳۸۷، ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹
- ✓ برگزاری نزدیک به ۱۲۰ نشست در چارچوب کلی پروژه و هر شاخص به صورت جداگانه

^۱ وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با همکاری دستگاه های اجرایی و نهادهای بین‌المللی، جایگاه ایران در رتبه بندی های جهانی کسب و کار را بهبود بخشد و وضعیت اقتصادی مناسب کشور را به سرمایه‌گذاران خارجی معرفی کند.

^۲ فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای فعالیت بهینه بخش خصوصی در اقتصاد کشور با تاکید بر قوانین، مقررات و رویه ها و چگونگی اجرای آن ها (دبیرخانه ماده ۷ قانون ۴۴)

- ✓ تصحیح اطلاعات اشتباه مندرج در گزارش ها
- ✓ برگزاری دو همایش در سطح ملی
- ✓ پی‌گیری رفع مشکلات و گلوگاه‌های اثبات شده

اقدامات انجام شده برای گزارش سال ۲۰۱۱:

- ✓ پیگیری مستمر اجرای مفاد آیین نامه ماده ۷ قانون اصلاح
- ✓ استمرار پروژه بهبود فضای کسب و کار با تاکید بر تجربیات گزارش ۲۰۱۰
- ✓ پیگیری رفع گلوگاه‌های قانونی مرتبط با فضای کسب و کار (قانون تجارت، قانون کار، ...)
- ✓ بررسی تجربیات دیگر کشورها با همکاری مستمر کارگروه ها در هر شاخص
- ✓ تقویت کارگروه های مرتبط با هر شاخص
- ✓ آغاز مرحله دوم پروژه به صورت رسمی از ابتدای مهر ماه سال ۱۳۸۸ و برگزاری نشست‌های هماهنگی

اقدامات انجام شده برای گزارش سال ۲۰۱۲:

- ✓ استمرار پروژه بهبود فضای کسب و کار با تاکید بر تجربیات گزارش ۲۰۱۱
- ✓ پیگیری رفع گلوگاه‌های قانونی مرتبط با فضای کسب و کار (قانون تجارت، قانون کار، ...)
- ✓ بررسی تجربیات دیگر کشورها با همکاری مستمر کارگروه ها در هر شاخص
- ✓ تقویت کارگروه های مرتبط با هر شاخص
- ✓ آغاز مرحله دوم پروژه به صورت رسمی از ابتدای آذر ماه سال ۱۳۸۹ و برگزاری نشست‌های هماهنگی

که حاصل این اقدامات ۴ اصلاح در سال ۱۳۸۸ (گزارش سال ۲۰۱۰) و ۳ اصلاح در سال ۱۳۸۹ (گزارش سال ۲۰۱۲) بوده است. سازمان مزبور در سال ۱۳۸۷ با کمک سازمان ثبت اسناد و املاک کشور به انتشار نتایج بررسی شاخص های ده گانه سهولت کسب و کار سال ۲۰۰۹ بانک جهانی در سایت مربوطه خود پرداخته است. دو شاخص شروع کسب و کار و شاخص نقل و انتقال اموال توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و مابقی شاخص ها توسط سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران تهیه شده است که عناوین آن ها بدین صورت می‌باشد: شاخص تجارت فرامرزی، شاخص پایان کسب و کار، شاخص اخذ مجوزهای ساخت، شاخص لازم الاجرا نمودن قراردادها، شاخص اخذ اعتبار، شاخص حمایت از سهامداران اقلیت، شاخص پرداخت مالیات و شاخص اشتغال^۱ (سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران، ۱۳۹۰). لازم به ذکر است شاخص مزبور توسط نهادها و سازمان های دیگری نیز در ایران ترجمه و دنبال می شود (نظیر مرکز پژوهش های مجلس، مجمع تشخیص مصلحت نظام، اتاق بازرگانی ایران و تهران و ...). ولیکن سازمان سرمایه گذاری واسطه اصلی این پروژه و انجام آن در ایران است.

مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی ایران نیز برای تهیه گزارش رقابت پذیری جهانی از سال ۱۳۸۷ با مجمع جهانی اقتصاد در حال همکاری می‌باشد. در اولین سال انتشار گزارش مزبور پس از شروع همکاری (۱۳۸۸)، به دلیل فقدان آمار مقایسه‌ای سال قبل تنها اسم ایران در گزارش منظور شد ولیکن از آن زمان تا کنون (سال ۱۳۹۱) برای ایران ۳ بار رتبه رقابت-پذیری در سطح جهان اعلام شده است. از سال ۱۳۸۹ نیز با استفاده از نتایج گزارش رقابت پذیری جهانی، این مرکز در خصوص

^۱ این شاخص در آخرین گزارش بانک جهانی با شاخص دریافت انرژی الکتریکی جایگزین شده است.

رقابت پذیری ایران به تهیه و انتشار گزارش پرداخت و از سال ۹۰ نیز پرسشنامه رقابت پذیری استانی را تهیه و به منظور بررسی رقابت پذیری در استان های مختلف همراه با پرسشنامه رقابت پذیری جهانی توزیع کرده است.

غیر از سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران و مرکز تحقیقات اقتصادی اتاق بازرگانی ایران که در روند محاسبه شاخص های جهانی کسب و کار به ترتیب با بانک جهانی و مجمع جهانی اقتصاد همکاری کرده و به توضیح و تفسیر نتایج حاصله از آن ها پرداخته اند، مراجع دیگری نیز در کشور اهتمام به تعریف شاخص و مولفه برای بررسی و سنجش محیط کسب و کار در ایران کرده اند. از جمله می توان به شاخص ها و مولفه های تعریف شده توسط شرکت نوسازی صنایع ایران و مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی اشاره کرد که جلوتر به معرفی آن ها پرداخته شده است.

۱- شاخص طراحی شده توسط شرکت نوسازی صنایع ایران

در سال ۱۳۸۴ شرکت نوسازی صنایع ایران گزارشی با عنوان 'محاسبه و ارزیابی فضای کسب و کار کشور در مقایسه با ۷۰ کشور جهان' تهیه کرد که در آن با بررسی و الهام از شاخص های فضای کسب و کار، به طراحی مدلی برای ارزیابی فضای کسب و کار کشور و جهان پرداخته است و فضای کسب و کار را بر اساس ۱۰ محور ذیل مورد بررسی قرار دادند:

۱. سلامت و گستردگی بازارهای مالی

۲. محیط اقتصاد کلان

۳. میزان باز بودن اقتصاد

۴. بزرگی و کارایی دولت

۵. زیر بناهای فیزیکی

۶. انعطاف پذیری نیروی کار

۷. فناوری ارتباطات و اطلاعات

۸. زیربنای علمی و فناوری

۹. محیط سیاسی - اجتماعی

۱۰. انحصار و رقابت

هر کدام از این محورها دارای شاخص هایی برای محاسبه هستند که در مجموع ۱۵۰ متغیر مورد استفاده قرار گرفته است. اطلاعات خارجی آن بر اساس آمارهای رسمی بین المللی و پیمایش های بین المللی و پیمایش داخلی نیز با نظرسنجی از صنایع کشور صورت گرفته است.

گروه بندی زیر نیز برای هر عامل وجود دارد:

۱. محیط پیش برنده^۱

۲. محیط خنثی^۲

۳. محیط بازدارنده^۳

نتیجه این بررسی نیز همانند شاخص های بین المللی نشان دهنده فضای نامناسب کسب و کار کشور بوده و رتبه ایران میان ۷۰ کشور مورد بررسی، ۶۵ شده است. درجه آمادگی فضای کسب و کار بین ۱ تا ۱۰ برآورد شده و ۱۰ مبین فضای آماده کسب و کار تعریف گردیده است (مرکز پژوهش های مجلس، سید محسن علوی منش، ۱۳۸۸).

۲- مولفه های ملی محیط کسب و کار مرکز پژوهش های مجلس

گروه مطالعات فضای کسب و کار در آذرماه سال ۱۳۸۸ در مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی تشکیل شد. از جمله برنامه های این گروه، تهیه گزارش پایش فضای کسب و کار و اجرای مطالعه در خصوص تدوین شاخص ملی فضای کسب و کار بوده است (مرکز پژوهش های مجلس، اردیبهشت ۱۳۸۹).

برای شناخت، سنجش و ارزیابی محیط کسب و کار از دو روش استفاده می شود. در روش اول که به صورت پیمایشی صورت می گیرد، با استفاده از نظرات صاحبان کسب و کارها و تشکل های اقتصادی از طریق پرسشنامه، عوامل موثر بر اداره بنگاه ها در زمان و مکان مشخصی شناخته و ارزیابی می شود و در روش دوم با استفاده از اندازه گیری داده های آماری نظیر هزینه های اداری و زمان سنجی مراحل انجام کار و ... محیط کسب و کار ارزیابی می شود. مرکز پژوهش های مجلس در گزارش خود با عنوان 'پایش محیط کسب و کار' از روش اول استفاده کرده است.^۴ مزیت این روش در سنجش موانع کسب و کار، تعامل مستقیم با تشکل ها و فعالان اقتصادی است. از آنجا که نمونه گیری از مدیران بنگاه ها و فعالان اقتصادی هزینه بسیار زیادی می برد و به دلیل حضور بخش بزرگی از اقتصاد ایران در فعالیت های زیرزمینی، در این مطالعه برای ارزیابی مولفه های محیط کسب و کار و عملکرد دستگاه های اقتصادی از نظر تشکل های اقتصادی استفاده شده است (مرکز پژوهش های مجلس، دی ۱۳۹۰).

این گزارش ها که حاوی نظرات فعالان اقتصادی ایران و منعکس کننده بازخورد تدوین قوانین در بخشی است که مورد هدف قانونگذار بوده، می تواند باعث اشراف بیشتر قانونگذاران بر سنجش آثار تصمیمات خود و در نتیجه کمکی در اتخاذ تصمیم های موثرتر و کارآتر آنها باشد.

^۱ Encouraging Environment

^۲ Neutral Environment

^۳ Discouraging Environment

^۴ گزارش های مرتبط با پایش محیط کسب و کار که تا کنون (تابستان ۹۰) منتشر شده اند: اردیبهشت ۸۹، خرداد ۸۹، تیر ۸۹، مرداد ۸۹، پائیز ۸۹، زمستان ۸۹، بهار ۹۰، تابستان ۹۰ و پائیز ۹۰.

البته شاخص‌های دیگری نیز در ایران محاسبه می‌شود، که می‌توان از آن‌ها برای سنجش اعتماد فضای کسب و کار استفاده کرد. به عنوان نمونه سه شاخص جریان خالص سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (به شکل درصدی از تولید ناخالص داخلی)، شاخص تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به شکل درصدی از تولید ناخالص داخلی) و شاخص ورود کسب و کار (میزان ثبت جدید به شکل درصدی از کل ثبت شده‌ها) (مرکز پژوهش‌های مجلس، سید محسن علوی منش، ۱۳۸۸).

فصل سوم

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و

کشاورزی ایران

و

بهبود فضای کسب و کار

نقش و تکالیف اتاق بازرگانی ایران در بهبود فضای کسب و کار کشور

از آن جا که امروزه بهبود محیط کسب و کار به عنوان یک راهبرد توسعه، مورد توجه محافل سیاستگذار در کشورهای مختلف قرار گرفته؛ در برنامه چهارم توسعه، قانون اجرای سیاست های کلی اصل چهارم و چهارم و قانون برنامه پنجم توسعه در ایران نیز به بهبود این فضا در کشور پرداخته شده است.

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، هم به عنوان نماینده بخش خصوصی و هم به عنوان مشاور سه قوه برای بهبود این محیط تلاش های شایانی انجام داده که به طور خلاصه در زیر به آن پرداخته شده است.

شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی

در قانون برنامه پنجم توسعه به پیشنهاد اتاق بازرگانی ایران، شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی پیش بینی و به شکل ماده ۷۵ این قانون به تصویب رسید. بر اساس این ماده، به منظور تبادل نظر دولت و بخش های خصوصی و تعاونی و تسهیل فعالیت های اقتصادی این بخش ها، بررسی موانع کسب و کار و اتخاذ تصمیم موثر برای اقدامات لازم در چارچوب قوانین و مقررات موجود و ارائه پیشنهادهای و راهکارهای اجرایی مناسب به مراجع ذیربط، این شورا با ۲۷ عضو تشکیل می شود. رئیس اتاق ایران نیز به عنوان نماینده اتاق عضو و دبیر این شورا است. این شورا به همت اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در ۱۸ فروردین ۱۳۹۰ آغاز به کار کرد و در فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۰، دستورالعمل اجرایی جلسات این شورا به تصویب رسید.

سامانه بهبود محیط کسب و کار و قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

برای بهبود محیط کسب و کار که ماهیتی فرآیندی و تدریجی دارد، الزام وجود یک سامانه پایش بهبود مستمر محیط کسب و کار دیده شده بود که این سامانه پس از طی مراحل به شرحی که در ادامه آمده است (صفحه ۳۷)، طراحی گردید.

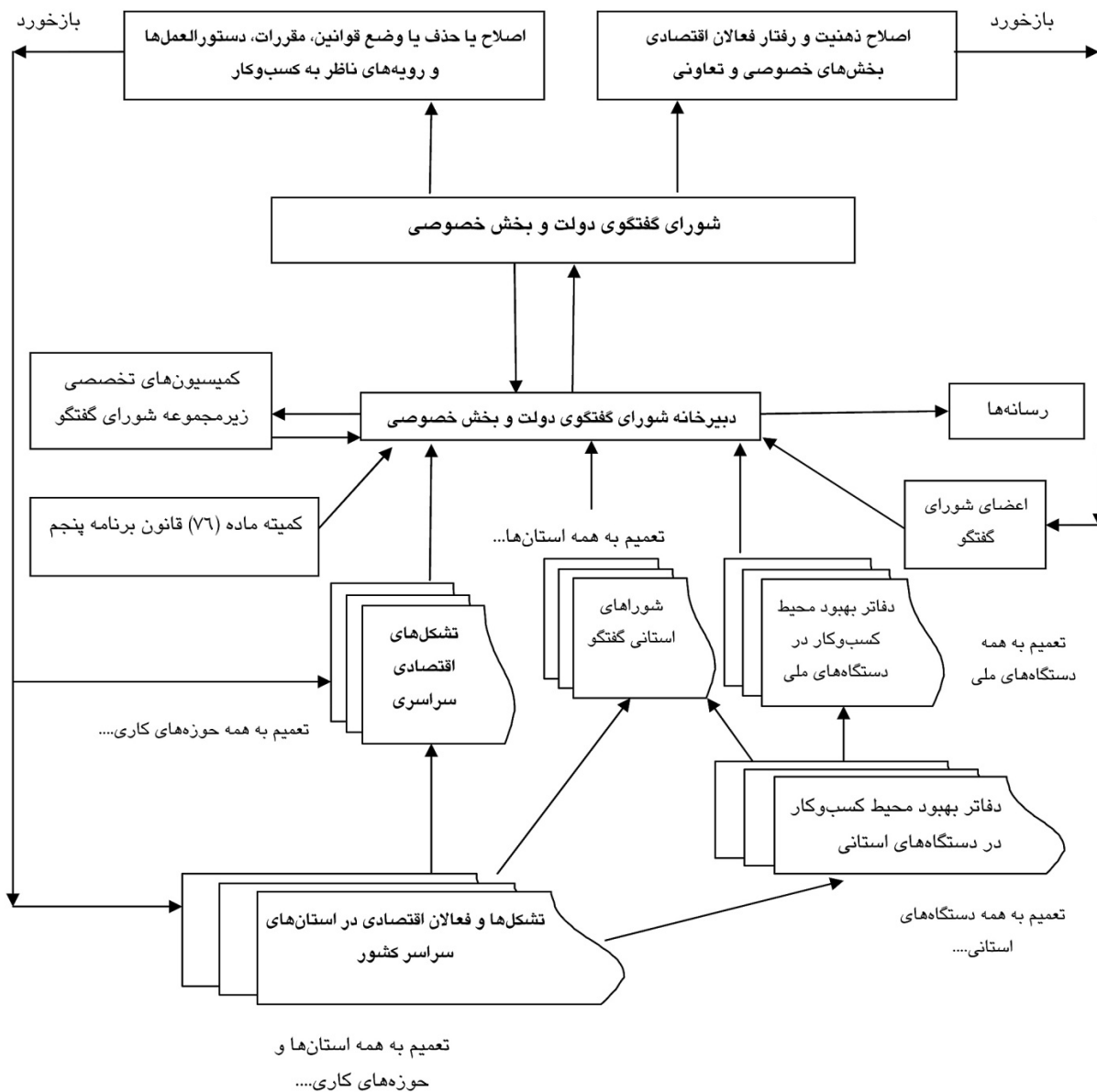
ابتدا بر اساس ماده ۹۱ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ اساسی، اتاق ایران به همراه اتاق تعاون موظف شدند پیش نویس طرح ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب و کار را تهیه و به دولت و مجلس ارائه دهند. پس از تهیه این پیش نویس در ۶۲ ماده در خرداد ۸۹ و ارسال آن به دولت و مجلس، کارگروهی متشکل از نمایندگان اتاق ها، وزارت اقتصاد و کارشناسان مستقل بنا به نظر کمیسیون نظارت بر اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ مجلس شورای اسلامی به بررسی پیش نویس طی ۲۰ جلسه پرداختند که نهایتاً در ۲۴ ماده بازنویسی و در چهارم بهمن ۸۹ یک فوریت آن در صحن علنی مجلس تصویب شد. مهمترین بخش این طرح قانونی 'سامانه بهبود محیط کسب و کار' موضوع مواد ۲ تا ۷ طرح بود. این سامانه با توجه به مفاهیم محیط کسب و کار، تجربیات جهانی گفتگوی دولت و بخش خصوصی، اقتضات اساسی کشورمان، ظرفیت قانون پنجم توسعه و تجربیات برگزاری شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی طراحی شد.

تلاش این سامانه بر آن بود که با طرح مطالبات متقابل فعالان و تشکل‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی از یک سو و مسئولان سه قوه از سوی دیگر، در فضایی تفاهم‌آمیز مسئولان اقتصادی کشور را برای اصلاح قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی در جهت بهبود مستمر محیط کسب و کار ایران متقاعد کند و نمایندگان بخش‌های خصوصی و تعاونی را نیز برای اصلاح بینش و رفتار فعالان اقتصادی کشور در جهت خواسته‌های مسئولان کشور تشویق کند (مرکز پژوهش‌های مجلس، خرداد ۱۳۹۰).

نهایتاً پس از تصویب طرح بهبود مستمر کسب و کار (طرح ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب و کار) در کمیسیون ویژه نظارت و پیگیری اصل ۴۴ و ارسال آن به صحن علنی مجلس در تاریخ ۱۳۹۰/۵/۲۴، قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار که توسط اتاق ایران و اتاق تعاون در ۲۹ ماده تهیه شده بود در تاریخ ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در تاریخ ۱۳۹۰/۱۲/۳ به تایید شورای نگهبان رسید. بر اساس ماده ۴ این قانون، اتاق‌ها موظفند به منظور اطلاع سیاستگذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص‌های ملی را تدوین و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، سنجش و اعلام نمایند.

نمودار شمای کلی از سامانه بهبود محیط کسب‌وکار در ایران

ماده ۷۶ قانون برنامه پنجم توسعه

بر اساس ماده ۷۶ قانون برنامه پنجم توسعه و در راستای اجرای آن، به منظور شناسایی قوانین و مقررات و بخشنامه‌های مغل تولید و سرمایه‌گذاری در ایران و نیز قوانین و مصوبات و بخشنامه‌های مزاحم، خلاء قانونی، اجرای نادرست یا ناقص قوانین و همچنین تهیه پیشنهاد جهت اصلاح قوانین و مقررات و ارتقای امنیت اقتصادی، حقوق مالکیت و حمایت از سرمایه‌گذاری و تولید و صادرات و اشتغال و چگونگی کاهش قیمت تمام‌شده کالاها و خدمات در ایران همراه با ارتقای کیفیت و رشد تولید و موارد مربوط به سرمایه‌گذاری و تولید و نیز استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری‌ها و ظرفیت‌های موجود، دبیرخانه ماده ۷۶ تحت نظارت مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران راه‌اندازی شد. این دبیرخانه ضمن بهره‌مندی از همکاری اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران و شورای اصناف کشور، مبادرت به نظر خواهی از تشکل‌های تولیدی و صادراتی و اساساً کلیه تشکل‌های اقتصادی می‌نماید و با طبقه‌بندی نظرات واصله و نیز انجام امور کارشناسی توسط متخصصان و مجربان همکار با دبیرخانه، گزارش‌های لازم را به کارگروه متشکل از نمایندگان روسای سه قوه ارائه می‌نماید تا در سایه این اراده ملی و مطالعات علمی و آموزه‌های تجربی راه‌کارهای مناسب به منظور تحقق اهداف مذکور در متن ماده ۷۶ به ارکان مختلف حاکمیت، خاصه شورای گفتگوی دولت - بخش خصوصی و نیز شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی ارائه گردد. ماموریت، چشم‌انداز و فعالیت‌های این دبیرخانه به اختصار بدین شرح است:

- ماموریت:

کمک به اصلاح قوانین و مقررات اقتصادی با استفاده از نظرات تشکل‌های اقتصادی و صاحب‌نظران.

- چشم‌انداز:

دبیرخانه ماده ۷۶، اثرگذارترین مرجع تصمیم‌ساز برای تدوین، تنظیم و اصلاح قوانین و مقررات اقتصادی کشور می‌باشد.

- ابعاد فعالیت:

- ✓ شناسایی قوانین، مقررات و بخشنامه‌های مغل تولید و سرمایه‌گذاری در ایران
- ✓ قوانین و مصوبات و بخشنامه‌های مزاحم
- ✓ خلاء قانونی
- ✓ اجرای نادرست یا ناقص قوانین
- ✓ پیشنهاد اصلاح قوانین و مقررات
- ✓ ارتقاء امنیت اقتصادی، حقوق مالکیت و حمایت از سرمایه‌گذاری و تولید و صادرات و اشتغال
- ✓ چگونگی کاهش قیمت تمام‌شده کالاها و خدمات در ایران
- ✓ ارتقاء کیفیت و رشد تولید
- ✓ موارد مربوط به سرمایه‌گذاری و تولید و استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری‌ها و ظرفیت‌های موجود

- ✓ نظرخواهی مستمر از تشکل‌های تولیدی و صادراتی سراسر کشور
- ✓ بررسی و پردازش مشکلات و خواسته‌های آنها و یا اصلاح یا تدوین پیش‌نویس قوانین و مقررات
- ✓ تهیه گزارش‌ها و راهکارها در قالب پیشنهاد به کمیته ۶ نفره موضوع ماده ۷۶ (دبیرخانه ماده ۷۶ قانون برنامه پنجم توسعه، ۱۳۹۱)

استفاده از ظرفیت این دبیرخانه در انجام مطالعات ساختاری به‌عنوان پیش‌نیاز تدوین قوانین و مقررات اقتصادی مطلوب بوده است و می‌تواند به بهبود محیط کسب‌وکار کمک شایان توجهی کند (ICCS, ۱۳۹۱).

– گزارش اجمالی از اجرایی شدن ماده ۷۶ قانون برنامه پنجم:

در طول بیش از یکصد سال قانونگذاری به شکل امروزی در کشور و نیز وضع مقررات عدیده دستگاه‌های اجرایی، همواره فعالان اقتصادی با حجم زیادی از قوانین و مقررات مواجه بوده‌اند که گاه این قوانین، نهادها و ساختارهایی را در مقام مقررات گذار در حوزه‌های مختلف بنیان نهاده که خود بیش از آن که به انتظام بخشیدن روابط فعالان اقتصادی و تسهیل فعالیت اقتصادی و اساساً رشد و توسعه اقتصادی منجر شود، دست و پاگیر نیز شده‌اند و چنان است که امروز برای سهولت کسب و کار و بهبود آن نیز، قوانینی همچون قانون بهبود مستمر کسب و کار موضوعیت می‌یابد و چاره‌ای نیست جز آن که بواسطه قانونگذاری و وضع مقررات جدید، برخی از گره‌های موجود ناشی از قوانین و مقررات گشوده شود.

خوشبختانه اتاق ایران در اثنای تصویب قانون برنامه پنجم توسعه، مواد مترقی همچون ماده ۷۵ که بستر ساز تفاهم بین نمایندگان فعالان اقتصادی است با قوای سه‌گانه کشور، خاصه مقامات عالی‌التربیه اجرایی کشور می‌باشد را پیشنهاد و با عنایت نمایندگان محترم مجلس، به تصویب رسانید.

ماده ۷۶ این قانون نیز، ضمن توجه به ضرورت اصلاح قوانین و مقررات و حذف و الغای آن‌بخش از قوانینی و مقررات که مخل فعالیت‌های اقتصادی است و شناسایی خلاءهای قانونی به قصد تسهیل فعالیت‌های مربوطه به نحو بی‌سابقه‌ای این وظیفه مهم و خطیر را خارج از ارکان حاکمیت به عهده بخش خصوصی گذارده است.

این مهم که با همکاری اتاق‌های تعاون مرکزی، شورای اصناف کشور و کلیه تشکل‌های اقتصادی سراسر کشور و اتاق‌های بازرگانی ممکن می‌گردد، یکی از مهمترین موضوعات محوری اتاق ایران در چهار سال باقیمانده از برنامه پنجم توسعه می‌باشد. در این خصوص اتاق ایران، با رویکرد فعال، زیرساخت‌های تحقق و اجرایی شدن آن را فراهم نموده که اهم آن به قرار زیر است:

۱- تعیین مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران به عنوان واحد سازمانی متولی این موضوع

۲- مشارکت یکی از تشکل‌های اقتصادی عضو اتاق به عنوان همکار اجرایی مرکز تحقیقات

۳- طراحی مدل شناسایی و جمع‌آوری نظرات تشکل‌های اقتصادی سراسر کشور و طبقه‌بندی آن

- ۴- شناسایی بالغ بر ۸۰۰ تشکل اقتصادی در سراسر کشور و تهیه بانک اطلاعاتی مربوط به آن
- ۵- طراحی مدل همکاری تشکل های اقتصادی سراسر کشور با دبیرخانه ماده ۷۶ به صورت مجازی و الکترونیکی
- ۶- طراحی مدل همکاری اتاق های بازرگانی سراسر کشور با دبیرخانه ماده ۷۶
- ۷- طراحی مدل همکاری مجامع امور صنفی و نیز اتاق های تعاون استان با اتاق های بازرگانی سراسر کشور
- ۸- طراحی مدل بهره مندی از نظرات کارشناسان ذیصلاح دستگاه های اجرایی کشور
- ۹- شناسایی قریب به ۱۰۰ حوزه فعالیت و موضوع برای اصلاح قوانین و مقررات مربوط
- ۱۰- تشکیل دبیرخانه ماده ۷۶ و جلب کارشناسان جوان ذیصلاح در حوزه های مختلف اقتصاد، حقوق، آمار، مدیریت، بازرگانی، صنایع و ایجاد زیرساخت های مناسب برای این موضوع و تمهید مقامات جلب همکاری کارشناسان مجرب و نیز بهره مندی از نظرات و تجارب فعالان اقتصادی
- ۱۱- تعیین متدلوژی انجام کار
- ۱۲- شروع به تحقیقات در ۲۰ حوزه به طور همزمان و برنامه ریزی پوشش تمامی ۱۰۰ حوزه تا پایان سال ۱۳۹۲
- ۱۳- بسترسازی تشکیل کمیته ۶ نفره نمایندگان سراسر سه قوه
- ۱۴- تهیه پیش نویس دستورالعمل اداره جلسات کمیته ۶ نفره و اجرایی شدن تصمیمات در پیوند با شورای عالی اصل ۴۴ و شورای گفتگو دولت- بخش خصوصی و ارکان حکومت

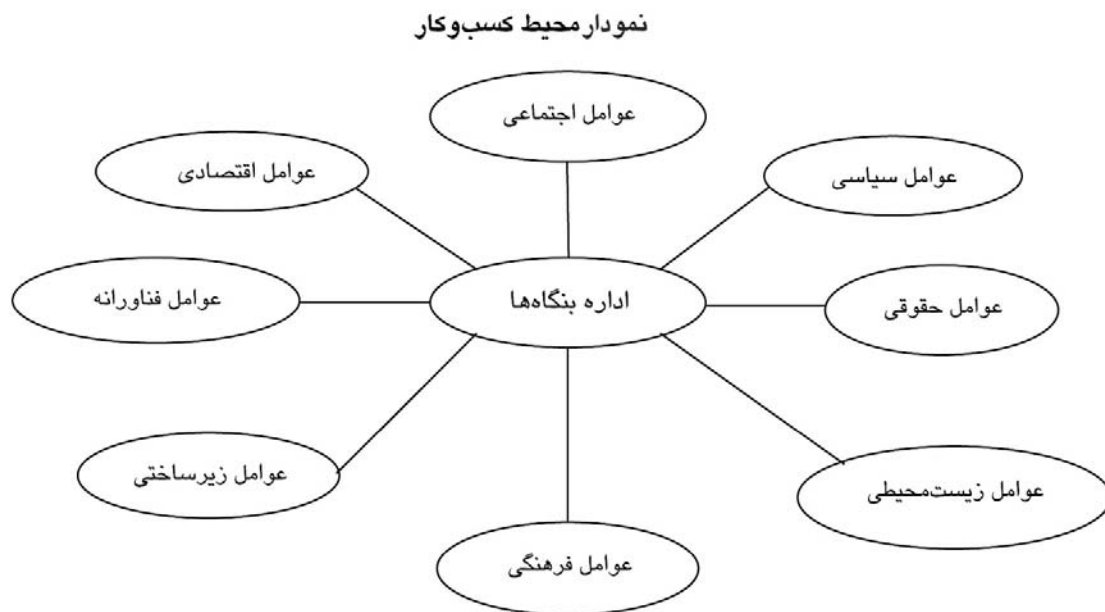
فصل چهارم

معرفی مولفه های ملی محیط
کسب و کار

مولفه های ملی محیط کسب و کار در ایران

مخاطب گزارش های پایش محیط کسب و کار که از اردیبهشت ۱۳۸۹ توسط مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی تهیه و منتشر می شود، برخلاف گزارش های بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، بنیاد هریتیج و ... که سرمایه گذاران خارجی هستند، سیاستگذاران و مسئولان کشور ایران می باشند. همچنین سازمان های بین المللی، به بررسی مولفه هایی از محیط کسب و کار می پردازند که در بین همه کشورها مشترک است در حالی که هر کشوری به اقتضای اوضاع فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی خود، مولفه های خاصی دارد که لزوماً مورد توجه گزارش های بین المللی نمی باشد (مرکز پژوهش های مجلس، اردیبهشت ۱۳۹۱). به عنوان مثال: تعطیلی های غیر قابل پیش بینی، تحریم های بین المللی، بی ثباتی شدید نرخ ارز و ... از جمله عوامل محیطی امروزه ایران می باشند که تاثیرات قابل توجهی بر محیط کسب و کار کشور دارند.

عوامل تاثیر گذار بر محیط کسب و کار را که بطور مستقیم یا غیرمستقیم بر عملکرد بنگاه ها اثر می گذارند و خارج از کنترل مدیران بنگاه ها هستند می توان به صورت زیر در نمودار محیط کسب و کار معرفی کرد (مرکز پژوهش های مجلس، دی ۱۳۹۰):

بنا بر نظر دفتر مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش های مجلس، اصطلاح 'فضای کسب و کار' که در کشورمان متعارف شده است، متناسب با ادبیات بین المللی این موضوع نمی باشد. در ادبیات برای این موضوع دو عبارت فضای سرمایه گذاری (Investment Climate) و محیط کسب و کار (Business Environment) به کار می رود و بنابراین پیشنهاد کرده است محافل محترم رسانه ای و سیاست گذار، از اصطلاح 'محیط کسب و کار' استفاده نمایند.

روش شناختی شاخص ملی

برای شناخت، سنجش و ارزیابی محیط کسب و کار از دو روش استفاده می‌شود. در روش اول که به صورت پیمایشی صورت می‌گیرد، با استفاده از نظرات صاحبان کسب و کارها و تشکل‌های اقتصادی از طریق پرسشنامه، عوامل موثر بر اداره بنگاه‌ها در زمان و مکان مشخصی شناخته و ارزیابی می‌شود و در روش دوم با استفاده از اندازه‌گیری داده‌های آماری نظیر هزینه‌های اداری و زمان سنجی مراحل انجام کار و ... محیط کسب و کار ارزیابی می‌شود. مرکز پژوهش‌های مجلس در گزارش خود با عنوان 'پایش محیط کسب و کار' از روش اول استفاده کرده است. مزیت این روش در سنجش موانع کسب و کار، تعامل مستقیم با تشکل‌ها و فعالان اقتصادی است. از آنجا که نمونه‌گیری از مدیران بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی هزینه بسیار زیادی می‌برد و به دلیل حضور بخش بزرگی از اقتصاد ایران در فعالیت‌های زیرزمینی، مرکز پژوهش‌ها در این مطالعه برای ارزیابی مولفه‌های محیط کسب و کار و عملکرد دستگاه‌های اقتصادی از نظر تشکل‌های اقتصادی استفاده کرده است (مرکز پژوهش‌های مجلس، دی ۱۳۹۰).

گروه مطالعات محیط کسب و کار در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی که از همان ابتدای تاسیس با مشورت و هدایت شورای علمی گروه، تهیه شاخص‌های ملی محیط کسب و کار را ضروری دانست، برای شناسایی مشکلات و موانع تولیدکنندگان، پس از مینا قرار دادن تعریف محیط کسب و کار (عوامل موثر بر اداره بنگاه‌ها که خارج از کنترل مدیران بنگاه‌ها هستند)، در گام اول، با مصاحبه با ده‌ها تن از مدیران ارشد شرکت‌های ایرانی و مکاتبه با ۶ تشکل سراسری فعالان اقتصادی (یعنی اتاق بازرگانی صنایع و معادن، اتاق تعاون، خانه‌های صنعت و معدن، انجمن‌های مدیران صنایع، خانه کشاورز و شورای عالی کارفرمایی) به عنوان نمایندگان کل فعالان اقتصادی ایران، مشکلات برون‌زای واحدهای اقتصادی را از آن‌ها استعلام کردند (مرکز پژوهش‌های مجلس، سید محمدرضاحسینی، اسفند ۱۳۸۹). از میان پاسخ‌ها و مطالب واصله، حدود ۱۷ مشکل فراگیر و مشترک در بنگاه‌های ایرانی، استخراج و از تشکل‌های یاد شده خواسته شد آن‌ها را بازخوانی و اصلاح کنند. این فرآیند دوبار دیگر طی اردیبهشت و خردادماه ۱۳۸۹ تکرار شد و در نهایت ۲۲ مولفه (طی سه مرحله نظرخواهی مکرر با روش دلفی) به عنوان مولفه‌های محیط کسب و کار به شرح زیر به دست آمد: (نمره‌های داخل پرانتز آخرین نمره‌ها بر اساس گزارش پایش محیط کسب و کار در پائیز ۱۳۹۰ می‌باشد)

- ۱- مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها (۷/۶۵)
- ۲- نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی (۶/۵۸)
- ۳- وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی (۶/۲۰)
- ۴- بی‌تعهدی شرکت‌ها و موسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران (۶/۲۰)
- ۵- بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه (۶/۱۷)
- ۶- محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار (۶/۰۵)
- ۷- قیمت‌گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی (۶/۰۴)
- ۸- تولید کالاهای غیر استاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار (۵/۷۸)
- ۹- ضعف دادسراها در رسیدگی موثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات (۵/۶۶)

- ۱۰- برگشت چک های مشتریان و همکاران (۵/۶۵)
  - ۱۱- تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت ها در بازارهای هدف (۵/۶۰)
  - ۱۲- زیاد بودن تعطیلات رسمی (۵/۵۶)
  - ۱۳- اعمال تحریم های بین المللی علیه کشورمان (۵/۵۲)
  - ۱۴- ضعف بازار سرمایه در تامین مالی تولید و نرخ بالای تامین سرمایه از بازار غیررسمی (۵/۴۹)
  - ۱۵- عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی (۵/۳۷)
  - ۱۶- تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه (۵/۱۹)
  - ۱۷- تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار (۵/۱۸)
  - ۱۸- بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه گذاری (۴/۸۵)
  - ۱۹- ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف کننده (۴/۵۳)
  - ۲۰- ضعف زیرساخت های حمل و نقل (۴/۳۷)
  - ۲۱- موانع تعرفه ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه (۴/۳۱)
  - ۲۲- ضعف زیرساخت های تامین برق (۳/۳۳)
- (میانگین استانی مولفه ها نیز در پاییز ۱۳۹۰ برابر ۵/۵۱ بوده است.)

در تدوین این مولفه‌ها تلاش شده هر مولفه با تعابیری معرفی شود تا حداکثر مفاهمه و برداشت از مفهوم هر مولفه میان تدوین-کننده، خوانندگان گزارش و نیز ارزیابی کنندگان هر مولفه ایجاد شود. به همین دلیل برخی مولفه‌ها با عباراتی نسبتاً مفصل توصیف شده اند، در حالی که مولفه های مشابه در گزارش های بین المللی با عبارات کوتاه تری معرفی می شوند.

این مولفه‌ها می‌توانند در طول زمان و نیز در مکان های مختلف متفاوت باشند، اما با اجماع نظر شش تشکل فراگیر یاد شده، این ۲۲ مشکل، مشکلات عمومی فعالان اقتصادی در ایران هستند. بدیهی است برخی تولیدکنندگان، مشکلات تخصصی خود را دارند و به این ترتیب برای ارزیابی محیط کسب و کار در حوزه یا استان خاص، می توان علاوه بر ۲۲ مولفه استخراج شده، یک یا چندمولفه خاص آن حوزه یا استان را نیز تعریف کرد. به عنوان مثال برای ارزیابی محیط کسب و کار در استان خوزستان چه بسا مولفه 'میزان گرد و غبار هوا' و یا برای ارزیابی مولفه های محیط کسب و کار در زراعت دیم، مولفه 'میزان بارندگی' می توانند به ۲۲ مولفه اضافه شوند.

علاوه بر آن، این مولفه‌های ۲۲گانه ارائه شده برای ارزیابی محیط کسب و کار ایران، مولفه‌های قطعی نیستند و چه بسا با مطالعات بیشتر بتوان بر دقت آن‌ها افزود، اما ارزیابی این مولفه‌ها می‌تواند کارکردی موثر برای تصمیم سازان کشور باشند و نشان دهند در کدام حوزه‌های کاری و کدام استان ها، کدام مشکلات حادث تر و کدام ها در جهت بهبود و یا برعکس حرکت می‌کنند (مرکز پژوهش های مجلس، اسفند ۱۳۸۹).

با استفاده از این ۲۲ مولفه، پرسشنامه‌ای تهیه و به ۷۱۷ تشکل اقتصادی در سراسر کشور برای پائیز ۸۹، زمستان ۸۹، بهار ۹۰، تابستان ۹۰ و پائیز ۹۰ ارسال شد که به ترتیب ۱۹۰، ۱۹۷، ۲۳۹، ۲۷۴ و ۲۵۱ پرسشنامه برگشت داده شد. انتخاب جامعه هدف در این قسمت با یک محدودیت عمده روبرو بوده است. با توجه به گستردگی بنگاه‌های تولیدی و پراکندگی زیاد آن‌ها در سطح کشور و عدم دسترسی به اطلاعات این بنگاه‌ها، گروه مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌ها برای دریافت نظرات تولیدکنندگان در خصوص محیط کسب و کار با تشکل‌های مرتبط مکاتبه کرده و در نظرخواهی به جای استفاده از نظرات مستقیم بنگاه‌های تولیدی، به دلیل عدم وجود اطلاعات کافی که باعث تورش نتایج به دست آمده می‌شده با فرض آن که نظرات تشکل‌های تولیدی مربوطه منعکس کننده نظرات صاحبان بنگاه‌های تولیدی می‌باشد از نظرات آن‌ها استفاده کرده است. گرچه ممکن است با درصدی از احتمال خطا، نظر تشکل‌ها بنا به دلایل صنفی، سیاسی و ... لزوماً بر نظرات بنگاه‌های تولیدی منطبق نباشد ولیکن با توجه به محدودیت‌های ذکر شده در ارتباط مستقیم با بنگاه‌ها، این تفاوت‌ها ناچیز فرض شده است (مرکز پژوهش‌های مجلس، سید محمد رضا حسینی، اسفند ۱۳۸۹).

روش نظرخواهی در این مرحله با توجه به محدودیت زمانی و هزینه‌ای گروه و در نظر گرفتن مزیت‌ها و معایب روش‌های مختلف نظرخواهی، بصورت ارسال پرسشنامه از طریق دورنگار و پیگیری تلفنی بوده است و پس از آن نتایج پرسشنامه که حاوی میانگین وزنی ارزیابی صدها تشکل اقتصادی از این ۲۲ مولفه و به تفکیک استانی و حوزه کاری (خدمات، صنعت و کشاورزی) است به صورت گزارش پایش محیط کسب و کار منتشر و برای نمایندگان مجلس شورای اسلامی و نیز رسانه‌ها ارسال می‌شود. در جمع‌بندی نظرات تشکل‌ها، وزن استان متبوع تشکل در تولید ناخالص داخلی و نیز وزن حوزه کاری تشکل از تولید ناخالص داخلی لحاظ می‌شود. لازم به ذکر است از آنجا که تعداد پرسشنامه‌های بازگشتی در این تحقیق هنوز به سطح قابل قبول (۸۰ درصد) نرسیده است، مشاوران علمی این پژوهش اجازه نداده‌اند نتایج این تحقیق به کل تشکل‌های اقتصادی سراسر کشور تعمیم داده و این گزارش نظر آنها تلقی شود؛ به همین دلیل این گزارش با عنوان 'ارزیابی فلان تعداد تشکل اقتصادی سراسر کشور از مولفه‌های محیط کسب و کار ایران' منتشر می‌شود.

بررسی نتایج این ارزیابی‌ها نشان داده است از نظر تشکل‌های مشارکت‌کننده در این پیمایش در مجموع، وضعیت مولفه‌های ۲۲ گانه محیط کسب و کار در ایران از تابستان ۸۹ تا کنون با سرعتی بسیار کم در حال بهبود است. بنابراین بهبود بسیار اندک در مولفه‌های ملی محیط کسب و کار ایران، ارزیابی صدها تشکل اقتصادی ایران طی چندین مرحله پیمایش سراسری است و نه قضاوت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (اتاق‌های بازرگانی، خانه‌های صنعت و معدن، شوراهای اصناف، اتحادیه‌های کارفرمایی و سرمایه‌گذاری و انجمن‌های مدیران صنایع در ۳۱ استان کشور، در تهیه گزارش‌های فصلی پایش محیط کسب و کار ایران با گروه مطالعات محیط کسب و کار در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی همکاری دارند).

برای افزایش دقت ارزیابی و تحلیل بهتر پاسخ‌های ارسالی سهم زیربخش‌های اقتصادی و سهم استان‌هایی که تشکل مشارکت‌کننده مشمول آن‌ها بوده‌اند از تولید ناخالص داخلی به عنوان دو ضریب در پاسخ‌های دریافتی از تشکل‌ها اعمال شده است و در واقع محاسبه مولفه‌ها - برای هر مولفه از یک (کمترین اثر منفی) تا ۱۰ (بیشترین اثر منفی) - به دو صورت هم به تفکیک بخش‌های اقتصادی (تشکل صنعت، خدمات و کشاورزی) و هم به تفکیک استان‌ها می‌باشد.

این پرسشنامه‌ها شامل سه بخش می‌باشند: بخش اول گزارش، ارزیابی تشکل های اقتصادی از وضعیت مولفه های ۲۲ گانه محیط کسب و کار می‌باشد. در این بخش ارائه نمره ۱۰ به هر مولفه به منزله بهترین عملکرد و نمره ۱ به منزله بدترین ارزیابی عملکرد دستگاه مربوط از نظر تشکل مشارکت کننده است.

بخش دوم، بیانگر ارزیابی عملکرد دستگاه های حکومتی مرتبط با کسب و کار از نظر تشکل های اقتصادی است. در این بخش ارائه نمره ۱۰ به هر دستگاه به منزله بهترین عملکرد و نمره ۱ به منزله بدترین عملکرد دستگاه مربوط از نظر تشکل های مشارکت کننده است.

بخش سوم، به دو سؤال در خصوص هدفمندی یارانه‌ها از آن جهت که از مسائل چالش برانگیز برای بنگاه های اقتصادی بوده است اختصاص دارد.

دستگاه های حکومتی مورد ارزیابی نیز مطابق جدول زیر می‌باشند:

دستگاه ها
اداره ثبت شرکت ها
اداره بازرگانی استان
اداره صنایع و معادن استان
اداره استاندارد
گمرک
بیمه‌های تجاری
اداره نظارت بر غذا و دارو
اداره جهاد کشاورزی استان
اداره کار
اداره برق
کلانتری‌ها
بانک‌های خصوصی
اداره حفاظت از محیط زیست
دادسراها
اداره تعزیرات حکومتی
شهرداری‌ها
سازمان امور مالیاتی
بانک‌های دولتی
سازمان تامین اجتماعی

نتیجه بررسی روایی محتوایی و صوری هر دو پرسشنامه (۲۲ مولفه محیط کسب و کار و عملکرد دستگاه های موثر در اداره بنگاه ها) نیز حاکی از مطلوبیت آن‌ها بوده است. محاسبه آلفای کرونباخ برای هر دو پرسشنامه نشان دهنده پایایی خوب آن‌ها می باشد. (آلفای کرونباخ ۰/۸۹۸ برای پرسشنامه‌ی ۲۲ مولفه محیط کسب و کار در تابستان ۱۳۹۰ و آلفای کرونباخ ۰/۸۷۹ برای پرسشنامه‌ی مربوط به عملکرد دستگاه های موثر در اداره بنگاه ها در تابستان ۱۳۹۰) (مرکز پژوهش های مجلس، دی ۱۳۹۰). برای مشاهده فهرست تشکل ها و پرسشنامه گزارش پایش محیط کسب و کار به پیوست مراجعه کنید.

فصل پنجم

معرفی سه شاخص جهانی کسب و
کار و مقایسه مولفه‌های ملی با
آنها

شاخص‌های فضای کسب و کار بر اساس تعریف بانک جهانی

پروژه انجام کسب و کار در کشورهای مختلف که از سال ۲۰۰۴ در دستور کار بانک جهانی قرار گرفته است، توسط IFC^۱ بازوی توسعه بخش خصوصی بانک راهبری می‌شود. شاخص مورد بررسی این پروژه با نام شاخص سهولت کسب و کار، برای اولین بار در سال ۲۰۰۳ با پنج شاخص ترکیبی و با مطالعه در ۱۳۳ کشور توسط بانک جهانی طراحی و محاسبه شد. پرسش‌هایی که در نظر سنجی مربوط به این شاخص از صاحب‌نظران سئوال می‌شود، دربرگیرنده قوانین و مقرراتی است که وضعیت کسب و کار را بطور مستقیم تحت تاثیر قرار می‌دهند. به عبارت دیگر این شاخص با متغیرهای کلی اقتصادی (مانند اندازه بازار، تورم، کیفیت زیرساخت‌ها و موارد مشابه) که به صورت غیر مستقیم وضعیت کسب و کار را تحت تاثیر قرار می‌دهند سروکار ندارد. شاخص سهولت کسب و کار، بنگاه‌های کوچک و متوسط داخلی کشورها را در نظر گرفته و مقرراتی را که در طول دوره حیات این شرکت‌ها در مورد آن‌ها عمل می‌شود، مورد سنجش قرار می‌دهد و شاخص بنگاه‌های بزرگ و دولتی، بنگاه‌های بخش غیررسمی اقتصاد، بنگاه‌های با مالکیت و سرمایه خارجی، بنگاه‌های با فعالیت غیرقانونی و غیررسمی و بنگاه‌های فعال در خارج از پایتخت را در بر نمی‌گیرد. (Doing Business, ۲۰۰۳).

رتبه بالاتر در این شاخص نشان دهنده مقررات بهتر و غالباً ساده‌تر برای کسب و کارها و حمایت‌های قوی‌تر از حقوق مالکیت است. پژوهش‌های تجربی انجام شده در این راستا که توسط بانک جهانی تامین مالی شده‌اند حکایت از تاثیر قوی بهبود این مقررات در رشد اقتصادی دارند (Wikipedia, ۲۰۱۲).

روش شناختی شاخص فضای کسب و کار

شاخص‌های فضای کسب و کار تنها برخی شاخص‌های موثر بر مقررات کسب و کار، آن‌هم در ده موضوع از موضوع‌های کسب و کار را بررسی می‌کند و سایر جنبه‌های موثر بر سرمایه‌گذاری‌ها و بنگاه‌ها را من جمله: امنیت، ثبات اقتصاد کلان، فساد، مهارت نیروی کار، قدرت نهادها، کیفیت زیرساخت‌ها و ... را در نظر نمی‌گیرد (مرکز پژوهش‌های مجلس، سید محسن علوی منش، ۱۳۸۸).

همانطور که عنوان شد، شاخص سهولت کسب و کار، تاثیر قوانین و مقررات بر کسب و کار شرکت‌های فعال را مورد بررسی قرار می‌دهد. برای محاسبه این شاخص، بانک جهانی از یک تیم کارشناسی متشکل از ۶۷۰۰ نفر خبره محلی در سراسر جهان استفاده می‌نماید. در این تیم کارشناسانی از رشته‌های مختلف حضور دارند همچون حقوق دانان و وکلا، مشاورین اقتصادی، حسابداران، کارشناسان حمل و نقل بین‌المللی (Forwarders)، مقامات دولتی و ... افراد این تیم حسب نیاز از کشورهای مختلف بازدید می‌نمایند. (معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی وزارت بازرگانی، ۱۳۸۷)

با توجه به اعلام محاسبه‌کنندگان این شاخص، اطلاعات تهیه شده توسط تیم تحقیق در قالب روشهای آماری مختلف مورد آزمون قرار می‌گیرند تا از استحکام (Robustness) آنها اطمینان حاصل شود و معمولاً تلاش می‌شود در هر سال حتی با استفاده از روش‌های جدید به درجه صحت و قابلیت اعتماد ارقام افزوده شود (معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی وزارت بازرگانی، ۱۳۸۷).

^۱ The International Finance Corporation

در سال ۲۰۱۲ بانک جهانی به منظور بررسی میزان سهولت کسب و کار به بررسی ۱۸۳ کشور جهان با استفاده از ۱۰ شاخص پرداخته است و تنها یک شاخص آن در سال ۲۰۱۲ با شاخص دیگری جایگزین و همان ده شاخص باقی مانده است (The World Bank, ۲۰۱۲).

این شاخص‌ها به قرار زیر می‌باشند:

- ۱- تاسیس و راه اندازی یک شرکت (شروع یک کار)
- ۲- اخذ مجوز تاسیس و راه اندازی کارگاه (اجازه ساخت و ساز و کسب و کار)
- ۳- دسترسی به انرژی الکتریکی (گرفتن برق و انرژی)
- ۴- ثبت مالکیت (ثبت املاک و شرکت)
- ۵- اخذ اعتبار (گرفتن اعتبار و وام بانکی و تامین نقدینگی)
- ۶- حمایت از سرمایه گذاران
- ۷- پرداخت مالیات
- ۸- تجارت برون مرزی (تجارت بدون مرز و مناطق آزاد و ساده سازی تجاری)
- ۹- اجرای قراردادهای (زمان و نحوه اجرای قرارداد)
- ۱۰- انحلال یک فعالیت (توانایی یا تاخیر در پرداخت دیون)

ایران در این شاخص با تنزل ۴ رتبه در سال ۲۰۱۲ بین ۱۸۳ کشور جهان، رتبه ۱۴۴ را کسب کرده است. جزئیات این شاخص بدین شرح می‌باشد:

*توجه: از آن جا که هدف اصلی گزارش فعلی بررسی و تحلیل آماری داده های شاخص ها نمی باشد لذا ارقام این شاخص ها در پرانتز یا کنار شاخص ها، تنها جهت اطلاع خوانندگان قید شده اند.

۱- تاسیس و راه اندازی یک فعالیت (فرآیند ثبت شرکت)؛ رتبه: ۵۳

کل فرآیندی که یک کارآفرین به منظور تاسیس یک شرکت تا بهره برداری رسمی برای شروع یک کسب و کار تجاری و یا صنعتی انجام می دهد (سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، ۱۳۸۷)، که بر اساس دسته بندی ذیل بدست می آید:

- فرآیند یا مراحل قانونی شروع و راه اندازی یک شرکت (تعداد ۶)
- زمان مورد نیاز برای آغاز فعالیت جدید (تکمیل هر مرحله) (۸ روز)
- هزینه (هزینه مورد نیاز برای تکمیل هر مرحله) (۳/۸ درصد از سرانه درآمد ناخالص ملی)
- حداقل سرمایه (سپرده گذاری در بانک) (۰/۷ درصد از سرانه درآمد ناخالص ملی)

فرآیند موردنظر در سال ۲۰۱۲ در ایران شامل ۶ مرحله به شرح ذیل می باشد:

- ۱- سپرده گذاری حداقل ۳۵ درصد از کل سهام اظهار شده در یک حساب بانکی و اخذ رسید بانکی
- ۲- ثبت شرکت در اداره ثبت شرکت ها و پرداخت مالیات ثبت^۱
- ۳- انتشار آگهی اعلان ثبت شرکت در روزنامه رسمی و روزنامه کثیرالانتشار منتخب

^۱ Registration duties

- ۴- تهیه دفاتر رسمی حسابداری^۱ در فاصله زمانی تا ۳۰ روز از تاریخ ثبت شرکت
- ۵- پرداخت حق تمبیر در فاصله زمانی تا ۶۰ روز از تاریخ ثبت شرکت
- ۶- نام نویسی و اعلام اسامی استخدام شدگان در شرکت به وزارت کار جهت پرداخت حق بیمه

۲- اخذ گواهی تاسیس و راه اندازی کارگاه (اخذ پروانه)؛ رتبه: ۱۶۴

این شاخص میزان سهولت یا سختی تعامل با مراجع قانونی صادر کننده مجوزهای ساخت یک انبار برای مصارف صنعتی را بررسی می‌کند. هدف نهایی، محاسبه زمان و هزینه اتمام هر مرحله در شرایط واقعی و متعارف برای فعالان اقتصادی است. (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، فرید قادری، ۱۳۸۷)

- مراحل قانونی ساخت (تعداد ۱۶)
- مدت انجام (۳۲۰ روز)
- هزینه (۳۵۵/۶ درصد از درآمد سرانه)

مراحل قانونی لازم برای ساخت و راه اندازی کارگاه در ایران در سال ۲۰۱۲:

- ۱- اخذ گواهی پرداخت مالیات زمین
  - ۲- درخواست تأییدیه محل (موقعیت و مکان)^۲ از دفاتر خدمات الکترونیکی منطقه
  - ۳- بازدید از محل (زمین)
  - ۴- اخذ تأییدیه محل (موقعیت و مکان) از دفاتر خدمات الکترونیکی منطقه
  - ۵- اخذ مجوز ساخت
  - ۶- به خدمت گرفتن یک شرکت ناظر مستقل*
  - ۷- اولین بازرسی از طرف شهرداری*
  - ۸- دومین بازرسی از طرف شهرداری
  - ۹- سومین بازرسی از طرف شهرداری
  - ۱۰- چهارمین بازرسی از سوی شهرداری
  - ۱۱- پنجمین بازرسی توسط شهرداری
  - ۱۲- درخواست گواهی پایان کار
  - ۱۳- انجام بازرسی نهایی
  - ۱۴- اخذ گواهی پایان کار
  - ۱۵- اخذ انشعاب آب و فاضلاب*
  - ۱۶- دریافت خط تلفن ثابت*
- *مکان انجام این رویه ها به طور همزمان وجود دارد.

^۱ Officially sealed books

^۲ Apply for location approval

۳- دسترسی به انرژی الکتریکی (اخذ انشعاب برق)؛ رتبه: ۱۶۲

در گزارش سال ۲۰۱۲ شاخص سهولت کسب و کار، به دلیل اهمیت انرژی و بویژه برق در فعالیت های اقتصادی، فرآیندها، زمان و هزینه های لازم برای دسترسی به این تسهیلات را مورد توجه قرار داده است.

- مراحل اخذ انشعاب برق (تعداد ۷)

- متوسط زمان مورد نیاز تکمیل هر مرحله (۴۰ روز)

- هزینه تکمیل هر مرحله (۱۰۵۸/۵ درصد از درآمد سرانه)

مراحل اخذ انشعاب برق:

- ۱- درخواست انشعاب برق از شرکت برق منطقه ای تهران^۱ توسط متقاضی و برآورد هزینه آن
- ۲- اخذ بازرسی خارجی از شرکت برق منطقه ای تهران توسط متقاضی*
- ۳- اخذ تأیید نقشه پست الکتریکی خصوصی^۲ توسط شرکت برق منطقه ای تهران توسط متقاضی
- ۴- اخذ لوازم برای کار خارجی^۳ (شامل پست توزیع الکتریکی خصوصی) توسط متقاضی
- ۵- اخذ مجوز حفر چاه از شهرداری تهران توسط متقاضی*
- ۶- اخذ کار خارجی از شرکت برق منطقه ای تهران توسط متقاضی
- ۷- اخذ نصب کنتور برق و انشعاب نهایی از شرکت برق منطقه ای تهران توسط متقاضی

*مکان انجام این رویه ها به طور همزمان وجود دارد.

۴- شاخص ثبت و انتقال مالکیت (ثبت دارایی)؛ رتبه: ۱۶۳

این شاخص، پروسه کامل خرید یک زمین و ساختمان و انتقال حق مالکیت آن از یک فرد به فرد دیگر (تاجر) را ثبت می نماید (کار گروه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور)

- فرایند انتقال قانونی (تعداد ۹)

- مدت انجام فرایند (۳۶ روز)

- هزینه (۱۰/۵ درصد از ارزش ملک)

مراحل ثبت مالکیت در ایران:

- ۱- ارائه یک فقره چک در اداره ثبت املاک و مستغلات*
- ۲- اخذ صورت وضعیت مالیات (مفاصا حساب مالیاتی) از اداره مالیات*
- ۳- اخذ گواهی تسویه پرداخت عوارض بازسازی (نوسازی) از شهرداری*
- ۴- اخذ گواهی پایان کار ساختمان*
- ۵- اخذ گواهی اشتغال و تسویه حساب بیمه*
- ۶- اخذ گواهی تسویه تامین اجتماعی*

^۱ TREC

^۲ Private substation

^۳ External works, Private distribution substation

- ۷- پرداخت مالیات نقل و انتقال در بانک ملی*
  - ۸- تهیه و گواهی سند در دفتر اسناد رسمی
  - ۹- ثبت در اداره ثبت املاک و مستغلات
- *مکان انجام این رویه ها به طور همزمان وجود دارد.

۵- شاخص اخذ اعتبار (دریافت تسهیلات بانکی)؛ رتبه: ۹۸

این شاخص، سنجش حقوق قانونی وام دهندگان و وام گیرندگان را با توجه به مجموعه ای از متغیرهایی که امنیت و شفافیت این معاملات را نشان می دهند در دستور کار خود دارد.

- شاخص استحکام حقوق قانونی (۱۰-۰) (۴)

این شاخص درجه حمایت قوانین وثیقه و ورشکستگی از حقوق وام گیرندگان و وام دهندگان و آثار آن در تسهیل وام دهی را اندازه گیری می کند.

- شاخص اطلاعات اعتباری (۱۰-۰) (۴)

این شاخص پوشش، دامنه و در دسترس بودن اطلاعات دسترسی به منابع مالی از طریق دستگاه های دولتی و موسسات خصوصی را مورد ارزیابی قرار می دهد (کمسیون نظارت مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۹۰).

- پوشش ثبت توسط نهاد دولتی (تعداد افراد و شرکت های ثبت شده در اسناد اعتباری دولتی) (۲۶/۵ درصد از جمعیت بزرگسال)

- پوشش ثبت توسط نهاد خصوصی (تعداد افراد و شرکت های ثبت شده در اسناد اعتباری بزرگترین موسسه اعتباری خصوصی) (۲۴/۴ درصد از جمعیت بزرگسال)

شاخص های اخذ اعتبار

امتیاز = ۴	شاخص حقوق قانونی (۱۰-۰)	
بلی	آیا هر بنگاهی می تواند از دارایی های منقول خود که تصرف آن را در اختیار دارد بعنوان ضمانت استفاده نموده و موسسات مالی این دارایی ها را بعنوان ضمانت قبول نمایند؟	۱
خیر	آیا قانون به بنگاه ها اجازه می دهد که حق ضمانت خود را به صورت نوع مشخصی از دارایی های منقول (اسناد دریافتی و یا موجودی انبار) پرداخت و توضیحی درباره مورد وثیقه ندهند؟	۲
خیر	آیا قانون به بنگاه ها اجازه می دهد که حق ضمانت خود را به صورت انواع دارایی های منقول (اسناد دریافتی و یا موجودی انبار) پرداخت و توضیحی درباره مورد وثیقه ندهند؟	۳
خیر	آیا قانون اجازه می دهد حق ضمانت به آینده یا به پس از تحصیل دارایی موکول شود و در این صورت به صورت خودکار محصولات، اقدامات و در نهایت جایگزینی دارایی نیز گسترش یابد؟	۴
خیر	آیا توضیح کلی درباره بدهی ها و تعهدات در ضمانت نامه و اسناد ثبت شده داده می شود؟	۵
خیر	آیا موسسات ثبت ضمانت یا ثبت اسناد از نظر جغرافیایی و یا حیطة ضمانت (نوع دارایی) مشابه بوده و بر اساس نام بدهکار در پایگاه داده های مربوطه ثبت می شوند؟	۶

بلی	آیا وام دهندگان دارای وثیقه ^۱ ، در شرایطی که نکول بدهی دریافت کننده وام به دلیل ورشکستگی نباشد، اولین افرادی هستند که طلب خود را دریافت می کنند (یعنی قبل از پرداخت مالیات عمومی و مطالبات کارکنان)؟	۷
خیر	آیا به هنگام انحلال شرکت، وام دهندگان دارای وثیقه، اولین افرادی هستند که طلب خود را دریافت می کنند (یعنی قبل از پرداخت مالیات عمومی و مطالبات کارکنان)؟	۸
بلی	آیا به هنگام اجرای آیین دادرسی، وام دهندگان دارای وثیقه مشمول استمهال قانونی نمی باشند؟	۹
بلی	آیا قانون به طرفین ضمانت مجوز این توافق را داده است که وام دهنده بتواند حقوق ممتاز خود را در خارج از دادگاه پیگیری و اجرایی نماید؟	۱۰
شاخص اطلاعات اعتباری		
(به طور مجزا برای دفاتر خصوصی و دولتی ثبت وضعیت اعتباری مشتریان)		
امتیاز=۴		
دولتی	خصوصی	
بلی	آیا اطلاعات مربوط به اعتبارات اعطایی به اشخاص و بنگاه ها مشخص است؟ (۱)*	۱
خیر	آیا اطلاعات مثبت (از قبیل اعتبارات واريز نشده و...) و منفی (میزان پرداخت های تاخیری و...) قابل دستیابی است؟ (۱)*	۲
خیر	آیا اطلاعات ثبت شده اعتباری در خصوص خرده فروشان، اعتبار دهندگان تجاری یا شرکت های عام المنفعه به مانند موسسات مالی انتشار می یابد؟	۳
خیر	آیا اطلاعات اعتباری بیش از ۲ سال شرکت ها و افراد منتشر می شود؟	۴
بلی	آیا اطلاعات مربوط به وام های اخذ شده با میزان کمتر از یک درصد درآمد سرانه منتشر می شود؟ (۱)*	۵
بلی	آیا تضمینی وجود دارد که به لحاظ قانونی وام گیرندگان قادر باشند وضعیت اطلاعات وام خود را از شعبه مرکزی موسسه اعتباری پیگیری کنند؟ (۱)*	۶
پوشش		
۳۴۰۹۰۱	۱۴۰۰۰۰	تعداد بنگاه ها
۱۳۶۲۶۸۵۴	۱۲۷۰۰۰۰۰	تعداد اشخاص

* امتیاز

۶- شاخص حمایت از سرمایه گذاران؛ رتبه: ۱۶۶

این شاخص، بررسی حقوق سهامداران اقلیت در شرکت های سهامی عام و میزان حمایت های قانونی و اجرایی از این حقوق می پردازد. تمرکز این شاخص بر معاملات مدیران شرکت با شرکت و به عبارت دیگر معاملاتی است که در آنها منافع مدیران با منافع شرکت در تعارض است و اینکه سهامداران اقلیت تا چه حد می توانند در برابر چنین معاملاتی از حقوق خود دفاع نمایند (سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران، فاطمه عزیزی، ۱۳۸۷).

- شاخص اندازه افشاجری مالی (شفافیت معاملات) (۱۰-۰) (۵)
- شاخص میزان مسئولیت مدیر (۱۰-۰) (۴)

^۱ Secured creditors

- شاخص سهولت در شکایت سهامداران (۰-۱۰) (۰)
- شاخص توانایی حمایت از سرمایه‌گذاران (توانایی سهامداران برای تعقیب قانونی سوء رفتار مدیران و کارشناسان) (۰-۱۰) (۳)

شاخص افشاء	
۵	(اداره بررسی ها و سیاست های اقتصادی، ۱۳۸۷)
۱	شرط معامله قانونی توسط شرکت چیست؟ ۰- صرفاً با تصمیم مدیر اجرایی
۲	۱- با رای سهامداران یا هیات عامل یا رای آقای X ^۱ ۲- صرفاً با رای هیات عامل، اما آقای X نمی تواند رای دهد. ۳- سهامداران رای می دهند و آقای X نمی تواند رای دهد.
۲	افشاء بوسیله آقای X به هیات عامل؟ ۰- هیچ کدام ۱- وجود یک تعارض بدون هیچ ویژگی ۲- افشای همه جزئیات
۳	امکان افشای فوری به صورت عمومی و یا صرفاً برای سهامداران چگونه است؟ ۰- هیچ کدام ۱- فقط افشای معامله ۲- افشای معامله و موارد در تضاد با منافع آقای X در شرکت
۴	امکان افشاء در اسناد منتشره به صورت دوره ای ۰- هیچ کدام ۱- فقط افشای معامله ۲- افشای معامله و موارد تضاد با منافع آقای X در شرکت
۵	آیا امکان بررسی معامله از سوی یک شخص خارجی (مانند مشاور مالی یا حسابدار) قبل از انعقاد آن وجود دارد؟ ۰- خیر ۱- بلی
شاخص مسئولیت مدیر	
۱	آیا سهامداران قادر به پیگیری مستقیم یا با واسطه زیان وارده به شرکت هستند؟ ۰- امکان آن نیست یا برای سهامداران بالای ۱۰ درصد سهام ۱- امکان آن برای سهامداران با سهام ۱۰ درصد و کمتر مهیا است.
۲	سهامداران قادر به بازخواست آقای X در قبال خسارتی که در پی معامله به شرکت وارد نموده است میباشند؟ ۰- آقای X مسئولیتی ندارد و یا فقط و فقط وقتی مسئولیت دارد که کلاهبرداری و یا بی تعهدی کرده باشد. ۱- آقای X در صورتیکه بر مصوبه تاثیر گذار بوده باشد یا مسامحه کرده باشد مسئولیت دارد.

^۱ آقای X، بازرس و یکی از اعضای هیات مدیره شرکت خریدار است که مالکیت ۶۰٪ از شرکت را دارد و ۲ نفر از اعضای ۵ نفر هیات مدیره را انتخاب می کند.

	۲- آقای X مسئولیت دارد در صورتیکه معامله ناعادلانه، به استضعاف کشنده یا تبعیض آمیز نسبت سهامداران بوده باشد.
۳	سهامداران قادر به بازخواست هیات عامل به واسطه خسارتی که در پی معامله به شرکت وارد کرده اند می باشند؟ ۰- در صورت اثبات بی تعهدی و کلاهبرداری، قابل پیگیری است. ۱- در صورت اثبات تاثیرگذار بودن مصوبه یا مسامحه کردن ۲- در صورت اثبات معامله ناعادلانه، به استضعاف کشنده یا تبعیض آمیز نسبت به سهامداران
۴	آیا دادگاه می تواند معامله را براساس دادخواست قابل دفاع یک سهامدار ملغی اعلام کند؟ ۰- ملغی اعلام کردن غیرممکن است و یا تنها در صورت اثبات کلاه برداری یا بی تعهدی (Bad Faith) ممکن است . ۱- امکان اعلام ملغی در صورتیکه معامله به استضعاف کشیده یا تبعیض آمیز نسبت به سهامداران باشد. ۲- در صورتیکه معامله ناعادلانه و یا موجب تضاد منافع باشد.
۵	آیا آقای X خسارات ناشی از ضرر و زیانی که به شرکت زده است را پس از محکوم شدن می پردازد؟ ۰- خیر ۱- بلی
۶	آیا آقای X سود های حاصل از معاملات را پس از محکوم شدن در دادگاه بازپس می دهد؟ ۰- خیر ۱- بلی
۷	آیا جریمه و یا زندان نتیجه کار آقای X خواهد بود؟ ۰- خیر ۱- بلی
شاخص سهولت دادخواست توسط سهامداران	
۱	سهامدارانی که ده درصد یا کمتر از سهام را دارند می توانند نسبت به بازرسی اسناد قبل از ارائه دادخواست اقدام نمایند؟ ۰- خیر ۱- بلی
۲	سهامدارانی که ده درصد یا کمتر از سهام را دارند می توانند نسبت به بازرسی در خصوص معامله درخواست نمایند؟ ۰- خیر ۱- بلی
۳	آیا اسناد مربوط به مدافع و شهود از طریق دادگاه در اختیار شاکی قرار می گیرد؟ ۴ نوع اسناد برای هر کدام (۴= همه اسناد)
۴	شاکی می تواند یک سری اسناد را (بدون مشخص کردن سند خاصی) از مدعی علیه (مدافع) درخواست کند؟ ۰- خیر ۱- بلی
۵	آیا شاکی در دادگاه امکان سوال مستقیم از شهود و مدافع را دارد؟ ۰- خیر ۱- بلی با اجازه قبلی از دادگاه ۲- بلی بدون اجازه قبلی از دادگاه
۶	سطح ادله لازم برای تعقیبات حقوقی از موارد و تعقیبات کیفری کمتر است؟ ۰- خیر ۱- بلی
۳	شاخص توانایی حمایت از سرمایه گذاران (میانگین ساده سه شاخص بالا)

۷- شاخص پرداخت مالیات؛ رتبه: ۱۲۶

این شاخص تمام انواع مالیات‌ها و پرداخت‌های اجباری به دولت و صندوق‌های بازنشستگی که در حساب‌های شرکت منعکس می‌شود و بر درآمدهای اظهار شده موثر است را محاسبه می‌کند. مالیات برارزش افزوده در حساب‌ها منعکس نمی‌شود اما مراحل را بر شرکت تحمیل می‌کند. هدف از تدوین این شاخص، ارزیابی تعداد مراحل، مدت زمان مورد نیاز برای پراخت و نرخ کلی هزینه است (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، فرید قادری، ۱۳۸۷).

- پرداخت (تعداد در سال: ۲۰)
- زمان صرف شده (۳۴۴ ساعت در سال)
- مالیات بر سود (۱۷/۸ درصد)
- مشارکت‌های اجتماعی و مالیات نیروی کار (۲۵/۹ درصد)
- سایر مالیات‌ها (۰/۴ درصد)
- کل نرخ مالیات (۴۴/۱ درصد از سود)

مالیات یا مشارکت اجباری شامل:

- ۱- مشارکت در بیمه تامین اجتماعی
- ۲- مالیات بر درآمد شرکت
- ۳- مالیات بر نقل و انتقال مالکیت
- ۴- مالیات بر معاملات چک (حق تمبر)
- ۵- مالیات بر دارایی
- ۶- مالیات برارزش افزوده

۸- شاخص تجارت برون مرزی (تجارت فرامرزی)؛ رتبه: ۱۳۸

این شاخص کلیه مراحل الزامی برای صادرات و واردات محموله استاندارد کالا، از طریق حمل و نقل دریایی را گردآوری می‌کند. کلیه مراحل اداری واردات و صادرات کالا (از توافق پیمانکار گرفته تا حمل کالا) و نیز زمان و هزینه انجام امور، ثبت و ضبط می‌شود. علاوه بر آن کلیه اسناد و مدارک لازم برای تصفیه حساب کالای مبادله شده بین مرزها ثبت و ضبط می‌شود (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، زهرا زمانی، ۱۳۸۷).

- اسناد برای صادرات (تعداد ۷)
- زمان برای صادرات (۲۵ روز)
- هزینه صادرات (۱۲۷۵ دلار/کانتینر)
- اسناد برای واردات (تعداد ۸)
- زمان برای واردات (۳۲ روز)
- هزینه واردات (۱۸۸۵ دلار/کانتینر)

فرآیند مراحل صادرات ایران:

- ۱- اسناد لازم برای صادرات کالا
- ۲- کنترل فنی و امور گمرکی
- ۳- جابجایی و رسیدگی در بنادر و پایانه ها
- ۴- حمل و نقل و رسیدگی درون مرزی

فرآیند مراحل واردات:

- ۱- اسناد لازم برای واردات کالا
- ۲- کنترل فنی و امور گمرکی
- ۳- جابجایی و رسیدگی در بنادر و پایانه ها
- ۴- حمل و نقل و رسیدگی درون مرزی

اسناد برای صادرات در ایران:

- ۱- سیاهه تجاری
- ۲- گواهی مبدا
- ۳- بیمه نامه
- ۴- عدل بندی
- ۵- گواهی استانداردهای فنی
- ۶- بارنامه
- ۷- اظهارنامه صادراتی

اسناد برای واردات:

- ۱- عدل بندی
- ۲- گواهی تطابق^۱
- ۳- بارنامه
- ۴- مجوز ترخیص
- ۵- گواهی مبدا
- ۶- سیاهه تجاری
- ۷- اظهارنامه وارداتی
- ۸- بیمه نامه

---

^۱ Conformity certificate

۹- الزام آور بودن قراردادها (اجرای کردن تعهدات): رتبه: ۵۰

این شاخص به بررسی کارآمدی سیستم قضایی یک کشور در حل و فصل اختلافات تجاری می‌پردازد. این پروژه زمان، هزینه و تعداد مراحل مورد نیاز برای رسیدگی به یک دعوی، صدور رأی در مورد آن و اجرای رأی صادره را مورد بررسی قرار می‌دهد. اطلاعات این شاخص از طریق بررسی قوانین آئین دادرسی مدنی و دیگر قوانین مربوط به آئین رسیدگی در دادگاه‌ها و پرسشنامه‌هایی که توسط حقوقدانان محلی متخصص در این زمینه تکمیل شده، گردآوری شده است (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، فاطمه عزیزی، ۱۳۸۷):

- مراحل لازم برای بررسی پرونده‌های موضوع اختلاف که شامل موارد زیر می‌شود: (تعداد ۳۹)
- تشکیل پرونده
- دادرسی و صدور رأی
- اجرای رأی دادگاه
- زمان لازم برای دادرسی شامل: (۵۰۵ روز)
- تشکیل پرونده
- دادرسی و صدور رأی
- اجرای رأی دادگاه
- هزینه شامل: (۱۷ درصد از ارزش مورد دعوی)
- میانگین حق وکالت
- هزینه‌های دادگاه
- هزینه اجرای رأی

۱۰- ختم و انحلال یک فعالیت (ورشکستگی): رتبه: ۱۱۸

شاخص پایان کسب و کار، به بررسی یک شرکت داخلی می‌پردازد که پس از اعلام ورشکستگی، برای طی فرآیند قانونی و تسویه بدهی‌های معوقه و در نهایت تعطیلی شرکت می‌بایست هزینه‌هایی را پرداخت کند. شرکت مذکور دارای بستانکارانی است که به منظور وصول مطالبات معوق خود، باید متحمل خسارت ناشی از زمان طولانی تسویه گردند. این شاخص نحوه دسترسی سریعتر بستانکاران به مطالبات خود از شرکت ورشکسته را بررسی می‌نماید (سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، حسین بادامی، ۱۳۸۷).

- ۱- مدت زمان مورد نیاز برای تسویه کامل بدهی‌ها و مطالبات شرکت (۴/۵ سال)
- ۲- هزینه شامل هزینه دادخواهی و سایر هزینه‌های قابل پرداخت (۹ درصد از ارزش ملک)
- ۳- شاخص نرخ وصول یا بازیابی سرمایه افراد شامل درصدی از مطالبات است که توسط بستانکاران شرکت ورشکسته قابل وصول است (۲۳ سنت در هر دلار)

لازم به توضیح است که 'شاخص استخدام کارگران' که در آخرین گزارش بانک جهانی به چشم نمی‌خورد، از سال ۲۰۰۸ تا کنون بنا به اعلام گروه مطالعات کسب و کار بانک جهانی به منظور تامین نظر سازمان بین‌المللی کار، نحوه محاسبه اش تغییر داده شده بود.

حمایت گزارش سهولت کسب و کار از انعطاف پذیری قوانین مربوط به نیروی کار منجر به مواجه شدن آن با انتقاد سازمان بین المللی کار شده بود. اظهار سازمان بین المللی کار مبنی بر آن بود که در این گزارش، کشورهایی که در آن ها اخراج کارگر راحت تر صورت می گیرد نمره بالاتری در رتبه بندی این شاخص می آورند. در حالی که این امر موجب به خطر افتادن امنیت شغلی کارگران و تضييع حقوق آن ها می شود و کشورها به منظور تامین نظرات بانک جهانی مجبور به نقض تعهدات خود نیز خواهند شد زیرا شاخص مذکور با پیمان ها و قراردادهای بین المللی مغایرت دارد (مرکز پژوهش های مجلس، سید محمد رضا حسینی، اسفند ۱۳۸۹).

همچنین محدودیت های روش شناسی در خصوص شاخص مزبور وجود دارد که در زیر به اختصار بیان شده است:

- ۱) فضای اقتصادی در سطح بنگاه های کوچک و متوسط را ارزیابی می کند و به بنگاه های بزرگ نمی پردازد.
- ۲) عموماً در محدوده قوانین و مقررات جاری، تعامل بخش خصوصی با دستگاه های دولتی را ارزیابی می کند لذا ممکن است برخی از واقعیت های موجود از جمله فضای بیرونی موثر بر تصمیمات و ارزیابی های نهایی مانند فضای سیاسی، فضای بین المللی و ...، به خوبی منعکس نشود.
- ۳) بزرگ ترین شهر هر کشور به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده است در نتیجه، نتایج را نمی توان به کل کشور تعمیم داد. (البته برای رفع این محدودیت ارزیابی فضای کسب و کار در واحدهای کوچک تر سیاسی نیز در دستور کار قرار گرفته است).
- ۴) برای ارزیابی دقیق، روش شناسی بر تنها یک نوع از اشخاص حقوقی (مثلاً شرکت سهامی خاص) با ابعاد و اندازه های مشخص و از پیش تعیین شده مورد بررسی قرار گرفته است بنابراین ممکن است محدودیت های دیگر انواع اشخاص حقوقی بررسی نشود.
- ۵) پرسشنامه به گونه ای طراحی شده که همه تعاملات فعالان اقتصادی در مواجهه با دستگاه های دولتی را در فعالیت های مختلف پوشش نمی دهد و به دلیل تنوع و گستردگی فعالیت ها، موضوعات با اهمیت از نگاه تدوین کنندگان مورد بررسی قرار می گیرد.
- ۶) در محاسبه زمان انجام مراحل، در اکثر مواقع از اظهارات کارشناسان دیگر بهره گرفته می شود و در صورت اختلاف بین زمان های اعلام شده، معمولاً عدد 'میانہ' به عنوان نتیجه ارزیابی اعلام می شود.
- ۷) روش شناسی بر این مبنا استوار است که فعال اقتصادی مفروض، از همه قوانین، مقررات و ملزومات مورد نیاز برای تعامل با بخش دولتی آگاه است و به هیچ عنوان مایل به اتلاف وقت نیست. در واقع فعال اقتصادی را یک شخصیت کامل و آگاه در نظر می گیرد (مرکز پژوهش های مجلس، فرید قادری، مرداد ۱۳۹۰).

ارتباط بین مولفه های ملی و شاخص های فضای کسب و کار بانک جهانی

شاخص های بانک جهانی غالباً ماهیت کمی دارند و بیانگر نقاط قوت و ضعف فضای داخلی کسب و کارها در کشور می باشند و مخاطب اصلی آن عمدتاً سرمایه گذاران اند ولیکن مولفه های محیط کسب و کار در ایران تماماً کیفی هستند و عوامل تاثیرگذار بر عملکرد و اداره بنگاه های داخلی را نشان می دهند و مخاطب اصلی آن را صرفاً می توان سیاستگذاران و مسئولان اقتصاد ایران برشمرد. لذا به نظر می رسد ماهیتاً خیلی قابل قیاس نمی باشند ولیکن از لحاظ ارتباط موضوعی می توان بین تعداد کمی از مولفه های ملی کسب و کار و شاخص های بین المللی بانک جهانی اتصالی برقرار کرد:

شاخص فضای کسب و کار بانک جهانی	مولفه های محیط کسب و کار ایران	
شاخص کسب اعتبار	مشکل دریافت تسهیلات از بانک ها	۱
	بی ثباتی در قیمت مواد اولیه	۲
شاخص اجرای قراردادها	بی تعهدی شرکت ها و موسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران	۳
	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی	۴
	زیاد بودن تعطیلات رسمی	۵
	محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار	۶
شاخص کسب اعتبار	ضعف بازار سرمایه در تامین مالی تولید و نرخ بالای تامین سرمایه از بازار غیر رسمی	۷
	قیمت گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی	۸
	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه های حکومتی	۹
شاخص حمایت از سرمایه گذاران	بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه گذاری	۱۰
	تولید کالاهای غیر استاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار	۱۱
شاخص تجارت فرامرزی	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار	۱۲
	برگشت چک های مشتریان و همکاران	۱۳
شاخص تجارت فرامرزی	تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت ها در بازارهای هدف	۱۴
شاخص اجرای قراردادها	ضعف دادسراها در رسیدگی موثر به شکایت ها و اجبار طرف های قرارداد به انجام تعهدات	۱۵
شاخص تجارت فرامرزی	اعمال تحریم های بین المللی	۱۶
	تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه	۱۷
	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی	۱۸
	ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف کننده	۱۹
شاخص تجارت فرامرزی	موانع تعرفه ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه	۲۰
در فرایند شاخص تجارت فرامرزی	ضعف زیرساخت های حمل و نقل	۲۱
شاخص دریافت انرژی الکتریکی	ضعف زیرساخت های تامین برق	۲۲

مرتبط تر با موضوع و در مابقی موارد ارتباط کم رنگی دیده می شود.

شاخص های ارزیابی بنگاه از محیط تجاری بر اساس تعریف بانک جهانی

گروه مطالعات کسب و کار بانک جهانی، از سال ۲۰۰۲ با استفاده از پیمایش پرسشنامه ای، شروع به نظرخواهی از بنگاه داران ۸۰ کشور جهان (از هر کشور ۱۰۰ بنگاه) برای شناسایی عوامل موثر بر فعالیت آن ها کرده است. در گزارش بانک جهانی به مهمترین موانع موجود فرا راه فعالیت بنگاه ها که مانع بهره وری و ایجاد فرصت های شغلی توسط آن ها می شود، پرداخته می شود. در این گزارش، همزمان که جهت قابل اعتماد بودن نتایج تلاش می شود در تولید آمار از واحدها و نهادهای وابسته به دولت ها استفاده نشود در طول کار سعی بر این است که از همکاری آن ها بهره گرفته شود (مرکز پژوهش های مجلس، مهر ۱۳۹۰). نظر صاحبان بنگاه ها و فعالان کسب و کار در مواردی چون سیاست های اقتصادی محلی، حکمرانی، قانونگذاری، زیرساخت ها و مسائل مالی و خدمات ارائه شده به فعالان کسب و کار در این گزارش ها جمع آوری شده است. در واقع طرف های جمع آوری اطلاعات شامل: مدیران عامل شرکت ها، حسابداران، مدیران منابع انسانی شرکت ها، پرسنل شرکت ها و . . . می باشد. تلاش بر آن است که شرکت های انتخاب شده دقیقاً در جریان فعالیت های اقتصادی خود باشند در برخی موارد که اطلاعات خاصی مورد نیاز است نیز بصورت ویژه مطالعاتی انجام می شود مثلاً در زمینه منابع انسانی، آموزش، بحث توریسم. تفاوت این پیمایش و گزارش سهولت کسب و کار فارغ از تفاوت های روش تهیه گزارش این است که به علت حجم بالای نمونه در پیمایش بنگاه ها، ارائه گزارش پیمایش برای کشورهای مختلف به صورت سالیانه صورت نمی گیرد (مرکز پژوهش های مجلس، اسفند ۱۳۸۹).

در حال حاضر، این بررسی که یک بررسی در سطح بنگاهی از نمونه های بخش خصوصی اقتصاد است، هر ۳ الی ۴ سال یکبار برای کشورهای مورد بررسی انجام میشود و شامل مصاحبه رو در رو با مدیران ارشد یا صاحبان کسب و کار بیش از ۱۳۰۰۰۰ بنگاه در ۱۳۵ کشور در حال توسعه است و از حدود ۱۰۰ نماگر به منظور بهینه کاوی کیفیت محیط کسب و کار برای محاسبه شاخص پیمایش بنگاه های بانک جهانی استفاده می شود. بطور کلی این بررسی در قالب دو مرحله انجام می شود. در مرحله اول از مدیران شرکت ها خواسته می شود مهمترین محدودیت های کاری خود را بیان نمایند. در مرحله دوم بر بهره وری متمرکز شده و از ذی حسابان (مدیران مالی) و مدیران منابع انسانی شرکت ها بهره گرفته می شود (IFC, The World Bank, ۲۰۱۲).

روند کار به این صورت است که در انتخاب نمونه ها در میان بنگاه های ثبت شده بصورت تصادفی نمونه هایی انتخاب می شوند و با موارد مشابه در سایر کشورها مقایسه می شوند. در آخرین مطالعه صورت گرفته، بعد نمونه های انتخاب شده از ۲۵۰ تا ۱۵۰۰ بنگاه متغیر بوده است. لازم به ذکر است در تمامی موارد سؤالات مشابهی مطرح می شود. محورهای عمده سؤالات عبارتند از: اطلاعات کلی در باره بنگاه، وضعیت زیرساخت ها و خدمات (مثل انرژی، آب، برق، ارتباطات، حمل و نقل)، وضعیت رقبا (قیمتها، عرضه رقبا و...)، زمین در اختیار، ساختار حقوقی و جرایم، ارتباط با دولت (مثل خدمات دریافتی از دولت، هزینه های مترتب بر آن، وضعیت فساد و رشوه، بروکراسی و...)، محدودیت های مربوط به سرمایه گذاری، وضعیت تامین مالی، نیروی کار، بهره وری و ... (معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی وزارت بازرگانی، ۱۳۸۷).

از آنجا که شاخص وضعیت بنگاه‌ها بصورت همگن برای همه کشورها محاسبه نمی‌شود و اساساً شاخصی بعنوان برابری منتشر نمی‌شود لذا رتبه بندی کشورها میسر نیست. در نتایج نهایی این مطالعه تصویری از وضعیت کشورها در قالب ترکیبی از شاخص‌ها بیان می‌شود (The World Bank Group, ۲۰۱۲).

شاخص‌های دوازده گانه بانک جهانی در زمینه ارزیابی بنگاه از محیط تجاری که برای ۱۳۵ کشور جهان و به منظور بررسی روابط دولت و محیط تجاری-اقتصادی هر ۳ الی ۴ سال یکبار محاسبه می‌شود و در رابطه با عملکرد بنگاه‌ها و تحلیل آن می‌باشند، در آخرین سال این گزارش (سال ۲۰۱۱) به قرار ذیل می‌باشند:

*توجه: ایران جزء کشورهای مورد بررسی این شاخص نمی‌باشد اما به دلیل توجه این شاخص‌ها به محیط داخلی و خارجی بنگاه‌ها در ایران گزارش به جزئیات این شاخص پرداخته شده است.

- ۱- فساد
- ۲- جرم
- ۳- تامین مالی
- ۴- ویژگی‌های بنگاه
- ۵- جنسیت
- ۶- غیر رسمی بودن
- ۷- زیرساخت‌ها
- ۸- تکنولوژی و نوآوری
- ۹- عملکرد
- ۱۰- مقررات و مالیات‌ها
- ۱۱- تجارت
- ۱۲- نیروی کار

شاخص‌های فوق بر اساس سؤال‌هایی به شرح ذیل بدست می‌آیند:

۱- فساد

۱-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند برای انجام کارشان، به مقامات رسمی هدیه (رشوه) دهند.
۲-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند در نشست با مقامات مالیاتی هدیه (رشوه) دهند.
۳-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند برای قراردادهای تضمینی دولت هدیه (رشوه) دهند.
۴-۱- ارزش مورد انتظار هدیه (رشوه) برای تضمین قرارداد دولتی (درصد از ارزش قرارداد).
۵-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند برای اخذ پروانه بهره برداری هدیه (رشوه) بدهند.
۶-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند برای اخذ مجوز واردات هدیه (رشوه) دهند.
۷-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند برای اخذ مجوز ساخت، به مقامات رسمی هدیه (رشوه) دهند.
۸-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند برای گرفتن اتصالات انرژی الکتریکی هدیه (رشوه) دهند.
۹-۱- درصد از بنگاه‌هایی که انتظار دارند برای گرفتن انشعابات آب هدیه (رشوه) دهند.

۱۰-۱- میزان رشوه (درصد از معاملات دولتی که در آن ها هدیه یا پرداخت غیر رسمی درخواست می شود).
۱۱-۱- درصد از بنگاه هایی که با حداقل یک مرتبه درخواست رشوه روبرو شده اند.
۱۲-۱- درصد از بنگاه هایی که فساد را به عنوان محدودیت اصلی تشخیص داده اند.
۱۳-۱- درصد از بنگاه هایی که نظام دادگاه را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۲- جرم

۱-۲- درصد از بنگاه هایی که پرداختی بابت تامین امنیت می کنند.
۲-۲- هزینه های تامین امنیت (درصد از فروش سالیانه)
۳-۲- متوسط میزان هزینه تامین امنیت در صورت پرداخت بنگاه بابت تامین امنیت (درصد از فروش سالیانه)
۴-۲- میزان ضرر و زیان بنگاه بواسطه دزدی و تخریب (درصد از فروش سالیانه)
۵-۲- متوسط میزان ضرر و زیان در صورت بروز آن بواسطه دزدی یا تخریب (درصد از فروش سالیانه)
۶-۲- از دست رفتن محصولات حمل شده توسط کشتی برای عرضه در بازارهای داخلی بواسطه دزدیده شدن آن ها (درصد از ارزش محصول)*
۷-۲- درصد از بنگاه هایی که جرم، دزدی و اختلال را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۳- تامین مالی

۱-۳- درصد از بنگاه هایی که دارای حساب جاری یا حساب پس انداز بانکی می باشند.
۲-۳- درصد از بنگاه هایی که دارای وام بانکی یا حد اعتبار می باشند.
۳-۳- نسبت وام هایی که وثیقه الزامی دارند (درصد)
۴-۳- ارزش وثیقه مورد نیاز برای وام (درصد از ارزش وام)
۵-۳- درصد از بنگاه هایی که نیازی به وام ندارند.
۶-۳- درصد از بنگاه هایی که اخیراً تقاضای وامشان رد شده است.
۷-۳- درصد از بنگاه هایی که از بانک ها برای تامین سرمایه گذاری استفاده می کنند.
۸-۳- نسبت سرمایه گذاری هایی که از داخل تامین مالی شده اند (درصد)
۹-۳- نسبت سرمایه گذاری هایی که از طریق بانک ها تامین مالی شده اند.
۱۰-۳- نسبت سرمایه گذاری هایی که از طریق اعتبار فروشنده تامین مالی شده اند.
۱۱-۳- نسبت سرمایه گذاری هایی که از طریق فروش موجودی یا سهام تامین مالی شده اند.
۱۲-۳- درصد از بنگاه هایی که برای تامین مالی سرمایه کاری از بانک ها استفاده می کنند.
۱۳-۳- نسبت سرمایه کاری تامین مالی شده توسط بانک ها (درصد)
۱۴-۳- نسبت سرمایه کاری تامین مالی شده توسط اعتبار فروشنده.
۱۵-۳- درصد بنگاه هایی که دسترسی به تامین مالی را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۴- ویژگی های بنگاه

۴-۱- سهم مالکیت خصوصی داخلی در بنگاه (درصد)
۴-۲- سهم مالکیت خصوصی خارجی در بنگاه (درصد)
۴-۳- سهم مالکیت دولتی در بنگاه (درصد)
۴-۴- سهمی که توسط بزرگترین مالک یا مالکان در بنگاه نگهداری می شود (درصد)
۴-۵- درصد از بنگاه هایی که از نظر وضعیت قانونی شرکت سهامی عام ثبت شده در بورس محسوب می شوند.
۴-۶- درصد از بنگاه هایی که از نظر وضعیت قانونی شرکت سهامی خاص یا مسئولیت محدود محسوب می شوند.
۴-۷- درصد از بنگاه هایی که از نظر وضعیت قانونی مالکیت انحصاری دارند.
۴-۸- درصد از بنگاه هایی که از نظر وضعیت قانونی مشارکتی هستند.
۴-۹- درصد از بنگاه هایی که از نظر وضعیت قانونی با مشارکت محدود هستند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۵- جنسیت

۵-۱- درصد از بنگاه هایی که مالکیت آن ها با مشارکت زنان است.
۵-۲- درصد از بنگاه هایی که در راس مدیریت آن یک زن قرار دارد.
۵-۳- نسبت کارگران تمام وقت دائمی زن (درصد)
۵-۴- نسبت کارگران تمام وقت دائمی زن در بخش های غیر تولیدی (درصد)*

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۶- غیر رسمی بودن

۶-۱- درصد شرکت هایی که در رقابت با شرکت های غیر رسمی یا ثبت نشده هستند.
۶-۲- درصد از شرکت هایی که هنگام شروع فعالیتشان در کشور مورد نظر، به طور رسمی ثبت شده اند.
۶-۳- تعداد سال های فعالیت شرکت بدون ثبت رسمی
۶-۴- درصد از شرکت هایی که، عمل رقبا در بخش غیر رسمی را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۷- زیرساخت ها

۷-۱- تعداد قطعی های برق در یک ماه نمونه
۷-۲- مدت زمان یک قطعی برق نمونه (ساعت)
۷-۳- در صورتی که قطعی هایی وجود داشته، زمان متوسط یک قطعی برق نمونه چه مدت بوده است(ساعت)
۷-۴- ضرر و زیان های ناشی از قطعی های برق (درصد از فروش سالیانه)

۵-۷- درصدی که قطعی‌هایی وجود داشته، متوسط ضرر و زیان ناشی از قطعی‌های برق چه میزان بوده است (درصد از فروش سالیانه)
۶-۷- درصد از بنگاه‌هایی که مالک یا سهامدار در یک ژنراتور هستند.
۷-۷- سهم انرژی الکتریکی از ژنراتور (درصد)
۸-۷- در صورت بکارگیری ژنراتور، متوسط سهم انرژی الکتریکی از ژنراتور چه میزان است (درصد)
۹-۷- تعداد روزهای لازم برای اخذ اتصالات انرژی الکتریکی (از طریق درخواست)
۱۰-۷- تعداد بنگاه‌هایی که انرژی الکتریکی را محدودیت اصلی شناسایی کردند.
۱۱-۷- تعداد نارسایی‌های آب در طول یک ماه نمونه*
۱۲-۷- نسبت محصولات از دست رفته بواسطه شکستگی یا ضایعات طی زمان حمل با کشتی برای بازارهای داخلی (درصد)*
۱۳-۷- درصد از بنگاه‌هایی که حمل و نقل را محدودیت اصلی شناسایی کرده‌اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده‌های بنگاه‌های تولیدی استفاده شده است.

۸- تکنولوژی و نوآوری

۱-۸- درصد از بنگاه‌هایی که دارای گواهی‌نامه کیفیت شناخته شده بین‌المللی هستند.
۲-۸- درصد از بنگاه‌هایی که از تکنولوژی تحت لیسانس شرکت‌های خارجی استفاده می‌کنند*
۳-۸- درصد از بنگاه‌هایی که دارای وب‌سایت می‌باشند.
۴-۸- درصد از بنگاه‌هایی که برای تعامل با مشتریان و عرضه‌کنندگان از پست الکترونیک استفاده می‌کنند.
۵-۸- درصد از بنگاه‌هایی که صورت وضعیت مالی آن‌ها توسط حسابرسان خارجی مورد بازدید قرار می‌گیرد.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده‌های بنگاه‌های تولیدی استفاده شده است.

۹- عملکرد

۱-۹- ظرفیت بهره‌برداری (درصد)*
۲-۹- رشد فروش واقعی سالیانه (درصد)
۳-۹- رشد سالیانه اشتغال (درصد)
۴-۹- رشد سالیانه بهره‌وری نیروی کار (درصد)

* در محاسبه این شاخص فقط از داده‌های بنگاه‌های تولیدی استفاده شده است.

۱۰- مقررات و مالیات‌ها

۱-۱۰- زمان صرف شده مدیریت ارشد بواسطه الزامات مقررات دولتی (درصد)
۲-۱۰- تعداد ملاقات‌ها یا جلسات مورد نیاز با مقامات مالیاتی
۳-۱۰- درصدی که ملاقات‌هایی صورت گرفته، تعداد متوسط ملاقات‌ها و جلسات مورد نیاز با مقامات مالیاتی چه میزان بوده است.

۴-۱۰- تعداد روزهای لازم برای اخذ پروانه بهره برداری
۵-۱۰- تعداد روزهای لازم برای اخذ مجوز مرتبط با ساخت
۶-۱۰- تعداد روزهای لازم برای اخذ مجوز واردات
۷-۱۰- درصد از بنگاه هایی که نرخ های مالیاتی را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.
۸-۱۰- درصد از بنگاه هایی که اداره مالیاتی را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.
۹-۱۰- درصد از بنگاه هایی که مجوزها و گواهی های بازرگانی را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۱۱- تجارت

۱-۱۱- تعداد روزهای لازم برای ترخیص مستقیم صادرات از گمرک
۲-۱۱- درصد از بنگاه هایی که صادرات مستقیم یا غیر مستقیم دارند (حداقل ۱٪ از فروش)
۳-۱۱- درصد از بنگاه هایی که صادرات مستقیم دارند (حداقل ۱٪ از فروش)
۴-۱۱- سهمی از فروش کل که فروش داخلی بوده است (درصد)
۵-۱۱- سهمی از فروش کل که مستقیماً صادر شده است (درصد)
۶-۱۱- سهمی از فروش کل که بطور غیر مستقیم صادر شده است (درصد)
۷-۱۱- تعداد روزهای لازم برای ترخیص واردات از گمرک*
۸-۱۱- درصد از بنگاه هایی که از ورودی مواد و(یا) منابع با ماخذ خارجی استفاده می کنند*
۹-۱۱- سهمی از منابع(ورودی) کل که ماخذ داخلی دارند (درصد)*
۱۰-۱۱- سهمی از منابع(ورودی) کل که ماخذ خارجی دارند (درصد)*
۱۱-۱۱- تعداد روزهایی که منابع(ورودی) اصلی، موجودی انبار بوده است (پیش از فروش)*
۱۲-۱۱- درصد از بنگاه هایی که گمرک و مقررات تجاری را محدودیت اصلی شناسایی کرده اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده های بنگاه های تولیدی استفاده شده است.

۱۲- نیروی کار

۱-۱۲- درصد از بنگاه هایی که آموزش های رسمی ارائه می کنند.
۲-۱۲- نسبت کارگرانی که آموزش رسمی می بینند (درصد)*
۳-۱۲- تعداد سالهایی که مدیر ارشد با کار در بخش مورد نظر شرکت کسب تجربه کرده است.
۴-۱۲- تعداد کارگران تمام وقت دائمی
۵-۱۲- تعداد کارگران موقت
۶-۱۲- تعداد کارگران تولیدی دائمی*
۷-۱۲- تعداد کارگران غیر تولیدی دائمی*
۸-۱۲- تعداد کارگران ماهر تولیدی دائمی*
۹-۱۲- تعداد کارگران غیر ماهر تولیدی دائمی*

۱۰-۱۲- نسبت کارگران غیر ماهر (غیر از تمامی کارگران تولیدی) (درصد)*
۱۱-۱۲- درصد از بنگاه‌هایی که مقررات کار را محدودیت اصلی شناسایی کرده‌اند.
۱۲-۱۲- درصد از بنگاه‌هایی که تحصیلات ناکافی نیروی کار را محدودیت اصلی شناسایی کرده‌اند.

* در محاسبه این شاخص فقط از داده‌های بنگاه‌های تولیدی استفاده شده است.

ارتباط بین مولفه های ملی و شاخص های ارزیابی بنگاه از محیط کسب و کار

شاخص های ارزیابی بنگاه از محیط کسب و کار هم محیط داخلی بنگاه را در نظر می گیرد هم محیط خارجی اثرگذار بر بنگاه را ولیکن مولفه های ملی همانطور که قبلاً نیز قید شد تنها به عوامل خارجی که بنگاه را تحت تاثیر قرار می دهند پرداخته است. در واقع برای شناخت، سنجش و ارزیابی محیط کسب و کار در خصوص مولفه های ملی از روش پیمایشی استفاده شده که در آن، با مد نظر قرار دادن دیدگاه های صاحبان کسب و کارها و تشکل های اقتصادی از طریق پرسشنامه، عوامل موثر بر اداره بنگاه ها در زمان و مکان خاص شناسایی و ارزیابی شده است (مرکز پژوهش های مجلس، دی ۱۳۹۰). لذا می توان تنها مقایسه ای بین بخش خارجی اثرگذار بر بنگاه که در هر دو شاخص ملی و جهانی مشترک می باشد انجام داد. این مقایسه در جدول زیر قابل ملاحظه می باشد:

ردیف	مولفه های محیط کسب و کار ایران	شاخص ارزیابی بنگاه از محیط کسب و کار بانک جهانی
۱	مشکل دریافت تسهیلات از بانک ها	شاخص تامین مالی ^۱
۲	بی ثباتی در قیمت مواد اولیه	
۳	بی تعهدی شرکت ها و موسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران	
۴	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی	شاخص نیروی کار ^۲
۵	زیاد بودن تعطیلات رسمی	
۶	محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار	شاخص نیروی کار ^۲
۷	ضعف بازار سرمایه در تامین مالی تولید و نرخ بالای تامین سرمایه از بازار غیر رسمی	شاخص تامین مالی ^۳
۸	قیمت گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی	شاخص ویژگی های بنگاه ^۴
۹	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه های حکومتی	شاخص فساد ^۵
۱۰	بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه گذاری	شاخص مقررات و مالیات ها ^۶
۱۱	تولید کالاهای غیر استاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار	غیر رسمی بودن ^۷ ، تکنولوژی و نوآوری ^۸
۱۲	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار	شاخص تجارت ^۹
۱۳	برگشت چک های مشتریان و همکاران	
۱۴	تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت ها در بازارهای هدف	
۱۵	ضعف دادرها در رسیدگی موثر به شکایت ها و اجبار طرف های قرارداد به انجام تعهدات	شاخص مقررات و مالیات ها ^{۱۰}
۱۶	اعمال تحریم های بین المللی	
۱۷	تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه	شاخص تجارت ^۹
۱۸	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی	شاخص غیر رسمی بودن ^۷
۱۹	ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف کننده	شاخص زیر ساخت ها ^{۱۱}
۲۰	موانع تعرفه ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه	شاخص تجارت ^{۱۲}
۲۱	ضعف زیرساخت های حمل و نقل	شاخص زیرساخت ها ^{۱۳}
۲۲	ضعف زیرساخت های تامین برق	شاخص زیرساخت ها ^{۱۴}

(اندیس های قید شده در جدول در زیر توضیح داده شده است)

- ۱ شاخص تامین مالی، سئوالات: ۲-۳-۴-۵-۶-۷-۹-۱۲-۱۳-۱۵
- ۲ شاخص نیروی کار، سئوال ۱۱
- ۳ شاخص تامین مالی، سئوالات: ۸-۱۰-۱۱-۱۴
- ۴ شاخص ویژگی های بنگاه، سئوال ۷ (نکته: مالکیت انحصاری تاثیرگذار بر قیمت گذاری است)
- ۵ شاخص فساد: کلیه سئوالات ۱ تا ۱۳
- ۶ شاخص مقررات و مالیات‌ها، سئوالات ۲ تا ۹ (مسائل مربوط به مالیات و اخذ مجوزهای ساخت، بهره برداری و واردات مرتبط با تولید و سرمایه گذاری می باشند)
- ۷ شاخص غیر رسمی بودن، سئوالات ۱-۳-۴: در صورت غیر رسمی بودن فعالیت بنگاه نظارتی نیز بر آن وجود نخواهد داشت لذا احتمال تولید کالای تقلبی و غیر استاندارد بوجود می آید. همچنین احتمال قاچاق کالا نیز وجود دارد.
- ۸ شاخص تکنولوژی و نوآوری، سئوال ۱: تولید کالاهای غیراستاندارد و تقلبی می تواند ناشی از نداشتن گواهینامه های کیفیت معتبر نیز باشد
- ۹ شاخص تجارت، سئوالات ۷-۸-۹-۱۰-۱۲
- ۱۰ شاخص مقررات و مالیات‌ها، سئوال ۱
- ۱۱ شاخص زیرساخت‌ها، سئوال ۱۲ و ۱۳
- ۱۲ شاخص تجارت، سئوالات ۱ تا ۵
- ۱۳ شاخص زیرساخت‌ها، سئوالات ۹ و ۱۰
- ۱۴ شاخص زیرساخت‌ها، سئوالات ۱ تا ۱۰

شاخص های رقابت پذیری مجمع جهانی اقتصاد

از سال ۱۹۷۹ میلادی تاکنون، مجمع جهانی اقتصاد^۱ هر ساله گزارشی با عنوان 'گزارش رقابت پذیری جهانی' ارائه می کند که در آن کشورهای جهان از نظر میزان رقابت پذیری اقتصاد ملی رتبه بندی می شوند. شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد که شاخصی است برای ارزیابی بهره وری و کارایی کشورها، مبتنی بر آخرین تحقیقات نظری و تجربی می باشد و با ارائه مجموعه ای از مولفه های مختلف و با وزن دهی متفاوت به این مولفه ها بر اساس عواملی چون توسعه یافتگی کشور و اهمیت مولفه در توسعه اقتصادی، رقابت پذیری اقتصاد کشورهای مختلف را اندازه گیری کرده و قابلیت مقایسه کشورها را فراهم می کند.

مجمع جهانی اقتصاد، سطح رقابت پذیری کشورها را منعکس کننده توان آنها در تامین و افزایش رفاه برای اتباع خود می داند. هدف این مجمع نیز ارائه معیارهایی به مدیران بنگاه های اقتصادی و سیاست گذاران برای شناسایی موانع افزایش رقابت پذیری و تشویق سیاستمداران برای اتخاذ استراتژی های لازم برای رفع این موانع بوده است. در واقع 'شاخص رقابت پذیری جهانی' معیار بسیار جامعی برای اندازه گیری رقابت پذیری کشورها بوده و عوامل اصلی تعیین کننده رقابت در سطح اقتصاد خرد و اقتصاد کلان را مورد توجه قرار می دهد. از نظر مجمع جهانی اقتصاد، قدرت رقابت پذیری عبارت است از مجموعه ای از نهادها، سیاست ها و عواملی که سطح بهره وری را تعیین می کنند. سطح بهره وری نیز به نوبه خود تعیین کننده سطح رفاه پایداری است که نظام اقتصادی یک کشور می تواند به آن دست یابد. به دیگر سخن، اقتصادهای رقابت پذیرتر می توانند از درآمدهای بالاتری نیز برخوردار شوند. (مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی اتاق بازرگانی ایران، ۱۳۹۱).

شاخص رقابت پذیری جهانی یا GCI با همکاری مرکز تحقیقات و بررسی های اقتصادی اتاق ایران از سال ۲۰۰۹ برای ایران محاسبه می شود. طبق آخرین گزارش منتشره (گزارش رقابت پذیری جهانی ۲۰۱۳-۲۰۱۲)، این شاخص برای ۱۴۴ کشور با ۱۱۱ متغیر مختلف مورد بررسی و سنجش قرار گرفته است.

ارکان این شاخص به شرح ذیل می باشند:

۱- نهادها	۲- زیرساخت ها
۳- ثبات در حساب های دولتی	۴- بهداشت و آموزش ابتدایی
۵- آموزش عالی و حرفه ای	۶- کارایی بازار کالا
۷- کارایی بازار نیروی کار	۸- پیشرفته بودن بازار مالی
۹- آمادگی تکنولوژیک	۱۰- اندازه بازار
۱۱- پیشرفته بودن بنگاه های تجاری	۱۲- نوآوری

جزئیات هر کدام از این ارکان با متغیرهای مربوطه در ادامه آمده است.

^۱ World Economic Forum (WEF)

۱- نهادها

الف: نهاد های عمومی

۱- حقوق مالکیت

- حقوق مالکیت دارایی های فیزیکی و مالی
- حقوق مالکیت فکری

۲- اخلاق و فساد

- فساد اداری و اختلاس
- اعتماد عمومی به سیاستمداران
- رشوه خواری

۳- تاثیر منفی روابط

- استقلال قوه قضائیه
- نقش روابط در تصمیم گیری های دولتی

۴- ناکارآمدی دولت

- هدر رفتن منابع توسط دولت
- دست و پاگیر بودن مقررات دولتی
- کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی
- کارآمدی چارچوب قانونی برای به چالش کشیدن و پیگرد حقوقی تصمیمات دولت
- شفافیت در سیاستگذاری دولت

۵- امنیت

- هزینه‌های تروریسم برای کسب و کار
- هزینه‌های خشونت و خلافکاری برای کسب و کار
- جرایم سازمان یافته (نظیر اخاذی و باجگیری به شیوه مافیایی)
- توانایی پلیس در اجرای قانون

ب: نهادهای خصوصی

۱- اصول اخلاق کسب و کار

- اخلاق کسب و کار

۲- پاسخگو بودن مدیریت

- قوی بودن استانداردهای مربوط به حسابرسی و تهیه گزارش های مالی
- نظارت سهامداران و هیأت مدیره بر مدیریت شرکت ها

- حفاظت از منافع سهامداران خرد
- شاخص حمایت از سهامداران

۲- زیرساخت‌ها

الف: زیر ساخت حمل و نقل

- کیفیت عمومی زیرساخت‌ها (حمل و نقل، مخابرات، انرژی و ...)
- کیفیت جاده‌ها
- کیفیت زیرساخت ریلی
- کیفیت زیرساخت بنادر
- کیفیت زیرساخت حمل و نقل هوایی
- تعداد صندلی‌ها در هر کیلومتر پرواز داخلی

ب: زیر ساخت برق و مخابرات

- کیفیت عرضه برق (قطع و وصل، نوسانات ولتاژ و ...)
- خطوط تلفن ثابت
- تعداد مشترکان تلفن همراه

۳- ثبات در حساب‌های دولتی

- توازن بودجه دولت
- نرخ پس انداز ملی
- تورم
- تفاوت نرخ سود سپرده‌ها و نرخ سود وام‌های کوتاه مدت
- بدهی دولت
- رتبه بندی اعتباری دولت

۴- بهداشت و آموزش ابتدایی

الف: بهداشت و سلامت

- تاثیر بیماری مالاریا بر بنگاه‌ها
- میزان شیوع مالاریا
- تاثیر بیماری سل بر بنگاه‌ها

- میزان شیوع بیماری سل
- تاثیر بیماری ایدز بر بنگاه‌ها
- شیوع HIV
- مرگ و میر نوزادان
- امید به زندگی

ب: تحصیلات ابتدایی

- کیفیت تحصیلات ابتدایی
- نرخ ثبت نام در تحصیلات ابتدایی

۵- آموزش عالی و حرفه‌ای

الف: کمیت آموزش

- نرخ ثبت نام در تحصیلات متوسطه
- نرخ ثبت نام در تحصیلات عالی

ب: کیفیت آموزش

- تناسب سیستم آموزشی با مقتضیات اقتصاد رقابتی
- کیفیت آموزش علوم و ریاضیات
- سطح کیفی دانشکده‌های مدیریت و بازرگانی
- دسترسی به اینترنت در مدارس

پ: آموزش حرفه‌ای

- دسترسی به خدمات آموزشی تخصصی در داخل کشور
- رواج آموزش حین خدمت کارکنان

۶- کارایی بازار کالا

الف: رقابت

- ۱- رقابت داخلی (وزن متناسب با سهم بازار داخلی)
- شدت رقابت داخلی
- وجود بنگاه‌های مسلط بر بازار
- اثربخشی سیاست‌های ضد انحصاری

- اثر منفی مالیات‌ها بر انگیزه کار و سرمایه‌گذاری
- نرخ مالیات کل (شامل مالیات بر درآمد، مالیات نیروی کار و سایر مالیات‌ها)
- تعداد مراحل و رویه‌های لازم برای شروع یک کسب و کار
- زمان لازم برای شروع یک کسب و کار
- هزینه‌های ناشی از سیاست‌گذاری در حوزه کشاورزی
- ۲- رقابت خارجی (وزن متناسب با اندازه بازار خارجی)**
- وجود موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای برای واردات
- میانگین موثر نرخ تعرفه‌ها
- رواج مالکیت خارجی (مالکیت شرکت‌ها)
- اثر قوانین بر سرمایه‌گذاری خارجی
- کارآیی تشریفات گمرکی
- نسبت واردات به تولید ناخالص داخلی

ب: کیفیت شرایط تقاضا

- میزان مشتری‌مداری شرکت‌ها
- میزان آگاهی و پیچیدگی نیازهای خریداران

۷- کارایی بازار نیروی کار

الف: انعطاف پذیری

- همکاری در روابط کارگر- کارفرما
- انعطاف پذیری در تعیین دستمزد
- انعطاف پذیری استخدام (سهولت استخدام و اخراج، انعطاف پذیری ساعات کار)
- سهولت استخدام و اخراج (از نظر قانونی)
- هزینه اخراج کارکنان اضافی
- اثر منفی مالیات‌ها بر انگیزه کار و سرمایه‌گذاری

ب: استفاده بهینه از مهارت‌ها

- وجود ارتباط بین دستمزد و بهره‌وری
- عدم دخالت 'روابط' در استخدام مدیران ارشد
- فرار مغزها
- مشارکت زنان در نیروی کار

۸- پیشرفته بودن بازار مالی

الف: کارایی

- در دسترس بودن خدمات مالی
- هزینه استفاده از خدمات مالی
- تامین مالی از طریق بازار سهام
- سهولت دسترسی به وام ها
- در دسترس بودن منابع مالی برای سرمایه گذاری های مخاطره آمیز کارآفرینان

ب: قابلیت اعتماد

- استحکام مالی بانک ها
- تنظیم بازار بورس
- شاخص حمایت های قانونی از حقوق قرض دهنده و قرض گیرنده

۹- آمادگی تکنولوژیک

الف: استفاده از تکنولوژی

- در دسترس بودن آخرین تکنولوژی ها
- جذب تکنولوژی های جدید توسط بنگاه ها
- انتقال تکنولوژی از طریق سرمایه گذاری مستقیم خارجی

ب: استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات

- کاربران اینترنت
- تعداد مشترکان اینترنت پر سرعت
- نسبت پهنای باند اینترنت کشور به جمعیت
- خطوط تلفن ثابت
- تعداد مشترکان تلفن همراه

۱۰- اندازه بازار

الف: اندازه بازار داخلی

- شاخص اندازه بازار داخلی

ب: اندازه بازار خارجی

- شاخص اندازه بازار خارجی

۱۱- پیشرفته بودن بنگاه های تجاری (کسب و کار)

- کمیت عرضه کنندگان داخلی (کالا و خدمات)
- کیفیت عرضه کنندگان داخلی (کالا و خدمات)
- میزان توسعه خوشه ها
- وجود مزیت رقابتی مبتنی بر تمایز محصولات در بنگاه ها (در مقابل مزیت رقابتی مبتنی بر قیمت پائین)
- حضور گسترده شرکت ها در کل زنجیره ارزش (شامل طراحی محصول، بازاریابی، لجستیک و خدمات پس از فروش)
- کنترل شبکه توزیع و بازاریابی بین‌المللی محصولات کشور توسط شرکت های داخلی
- پیشرفته بودن فرایندهای تولیدی
- استفاده از ابزارها و شیوه های پیشرفته بازاریابی
- تمایل به تفویض اختیار به مدیران میانی
- عدم دخالت 'روابط' در استخدام مدیران ارشد

۱۲- نوآوری

- ظرفیت نوآوری در شرکت ها
- کیفیت مراکز تحقیقات عملی
- میزان هزینه برای تحقیق و توسعه در شرکت ها
- همکاری دانشگاه و صنعت در تحقیق و توسعه
- کمک خریدهای دولتی به افزایش نوآوری در حوزه فناوری
- دسترسی به مهندسان و دانشمندان در کشور
- میزان ثبت اختراعات کاربردی (نسبت به جمعیت)
- حقوق مالکیت فکری

ارتباط بین مولفه های ملی محیط کسب و کار و شاخص های رقابت پذیری جهانی

شاخص های رقابت پذیری جهانی نیز به منظور بررسی میزان رقابت پذیری کشورها، هر دو محیط داخلی و خارجی بنگاه ها را مورد بررسی قرار می دهند و همانطور که گفته شد به دلیل پرداختن مولفه های ملی محیط کسب و کار در ایران تنها به بخش عوامل خارجی اثرگذار بر محیط بنگاه، می توان این بخش مشترک در دو شاخص فوق را مورد مقایسه قرار داد. این مقایسه با ذکر ارتباط فیما بین آن ها در جدول زیر به تفصیل قید شده است.

ردیف	مولفه های محیط کسب و کار ایران	ارکان شاخص رقابت پذیری جهانی
۱	مشکل دریافت تسهیلات از بانک ها	رکن ۸ (پیشرفته بودن بازار مالی)، الف (کارایی) - سهولت دسترسی به وام ها ^۱ ب (قابلیت اعتماد) - استحکام مالی بانک ها ^۲
۲	بی ثباتی در قیمت مواد اولیه	
۳	بی تعهدی شرکت ها و موسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران	رکن ۳ (ثبات در حساب های دولتی) - رتبه بندی اعتبارات دولت
۴	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی	
۵	زیاد بودن تعطیلات رسمی	
۶	محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار	رکن ۷ (کارایی بازار نیروی کار) - سهولت استخدام و اخراج ^۳
۷	ضعف بازار سرمایه در تامین مالی تولید و نرخ بالای تامین سرمایه از بازار غیر رسمی	رکن ۸ (پیشرفته بودن بازار مالی)، الف (کارایی) - در دسترس بودن خدمات مالی، - هزینه استفاده از خدمات مالی، - تامین مالی از طریق بازار سهام ^۴ و ب (قابلیت اعتماد) - تنظیم و نظارت بر بازار بورس ^۵
۸	قیمت گذاری غیر منطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی	رکن ۶ (کارایی بازار کالا) - شدت رقابت داخلی، - وجود بنگاه های مسلط بر بازار، - اثربخشی سیاست های ضد انحصاری ^۶
۹	وجود مفسد اقتصادی در دستگاه های حکومتی	رکن ۱ (نهادهای)، الف (نهادهای عمومی) - ۲: اخلاق و فساد ^۷
۱۰	بی ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه گذاری	رکن ۱ (نهادهای)، الف (نهادهای عمومی)، ۴ (ناکارآمدی دولت) - شفافیت در سیاستگذاری دولت ^۸
۱۱	تولید کالاهای غیر استاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار	رکن ۱۱ (پیشرفته بودن کسب و کار) - کیفیت عرضه کنندگان داخلی ^۹
۱۲	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار	رکن ۶ (کارایی بازار کالا)، الف (رقابت)، ۲ (رقابت خارجی) - وجود موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای برای واردات ^{۱۰}

۱۳	برگشت چک های مشتریان و همکاران	
۱۴	تثبیت نرخ ارز با وجود تورم در داخل و ثبات قیمت ها در بازارهای هدف	
۱۵	ضعف دادسراها در رسیدگی موثر به شکایت ها و اجبار طرف های قرارداد به انجام تعهدات	رکن ۱ (نهادهای)، الف (نهادهای عمومی)، ۳(تاثیر منفی روابط) -نقش روابط در تصمیم گیری های دولتی ^{۱۱} ۴ (ناکارآمدی دولت) - کارآمدی چارچوب قانونی برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی ^{۱۲}
۱۶	اعمال تحریم های بین المللی	
۱۷	تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه	رکن ۶ (کارایی بازار کالا)، الف (رقابت)، ۲ (رقابت خارجی) - وجود موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای برای واردات ^{۱۰}
۱۸	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی	رکن ۶ (کارایی بازار کالا)، الف (رقابت)، ۲ (رقابت خارجی) - وجود موانع تعرفه ای و غیر تعرفه ای برای واردات ^{۱۰} - کارایی تشریفات گمرکی ^{۱۳}
۱۹	ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف کننده	رکن ۱۱ (پیشرفته بودن کسب و کار) - توزیع و بازاریابی بین المللی محصولات کشور شما تا چه اندازه در دست شرکت های داخلی است؟ ^{۱۴}
۲۰	موانع تعرفه ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه	
۲۱	ضعف زیرساخت های حمل و نقل	رکن ۲ (زیرساخت ها)، الف (زیرساخت های حمل و نقل) ^{۱۵}
۲۲	ضعف زیرساخت های تامین برق	رکن ۲ (زیرساخت ها)، ب (زیرساخت برق و مخابرات) - کیفیت عرضه برق ^{۱۶}

(اندیس های قید شده در جدول در زیر توضیح داده شده است)

سئوالات پرسشنامه:

۱ سئوال پرسشنامه: در کشور شما دریافت وام بانکی بدون سپردن وثیقه و تنها با ارائه یک طرح سرمایه گذاری مناسب (business plan) چقدر آسان است؟

۲ سئوال پرسشنامه: بانک های کشور شما چقدر دارای استحکام مالی هستند؟

۳ سئوال پرسشنامه: نظام استخدام و اخراج کارکنان را در کشور خود چگونه ارزیابی می کنید؟

۴ سئوالات پرسشنامه:

- آیا در کشور شما بخش مالی، خدمات و محصولات مالی متنوع و گسترده ای را به شرکت ها ارائه می دهد؟

- در کشور شما رقابت میان عرضه کنندگان خدمات مالی چقدر موجب فراهم شدن خدمات مالی با قیمت مناسب می گردد؟

- تأمین مالی از طریق انتشار سهام در بازار بورس در کشور شما چگونه است؟

۵ سئوال پرسشنامه: مقررات حاکم بر بورس اوراق بهادار و نحوه نظارت بر آن را در کشور خود چگونه ارزیابی می کنید؟

۶ سئوالات پرسشنامه:

- در کشور شما تعداد عرضه‌کنندگان داخلی کالا و خدمات کم است یا زیاد؟
- محیط فعالیت شرکت‌ها را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- تأثیر سیاست‌های ضد انحصار بر افزایش رقابت در کشور شما چگونه است؟
- ^۷ - در کشور شما هدایت نامشروع منابع مالی دولت به شرکت‌ها، افراد یا گروه‌ها به دلیل فساد اداری چقدر شایع است؟
- اعتماد عمومی نسبت به پایبندی سیاستمداران به اصول اخلاقی را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- در کشور شما پرداخت‌های ثبت نشده یا رشوه در موارد: صادرات و واردات، خدمات عمومی، پرداخت مالیات سالیانه، امضای قرارداد و برنده شدن در مناقصه‌ها و مزایده‌های عمومی و اخذ مجوز و تصمیمات قضایی جانبدارانه چقدر مرسوم است؟
- ^۸ سؤال پرسشنامه: کسب اطلاعات در خصوص تغییر سیاست‌ها و مقررات دولتی موثر بر حوزه فعالیت خود را در کشورتان چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ^۹ سؤال پرسشنامه: کیفیت خدمات‌دهی عرضه‌کنندگان داخلی کالا و خدمات را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ^{۱۰} سؤال پرسشنامه: در کشور شما موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای تجارت چقدر موجب کاهش قابلیت رقابت کالاهای وارداتی در بازار داخلی می‌شود؟
- ^{۱۱} سؤال پرسشنامه: مقامات دولتی کشور شما به هنگام تصمیم‌گیری در مورد قراردادهای و اتخاذ سیاست‌ها چقدر بر اساس روابط شخصی و گروهی خود با افراد و شرکت‌های بانفوذ عمل می‌کنند؟
- ^{۱۲} سؤال پرسشنامه: چارچوب قانونی کشور شما تا چه اندازه برای حل و فصل دعاوی بخش خصوصی کارآمد است؟
- ^{۱۳} سؤال پرسشنامه: سطح کارآیی تشریفات گمرکی (در ارتباط با ورود و خروج کالاهای تجاری) را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ^{۱۴} سؤال پرسشنامه: توزیع و بازاریابی بین‌المللی محصولات کشور شما تا چه اندازه در دست شرکت‌های داخلی است؟
- ^{۱۵} سئوالات پرسشنامه:
- زیرساخت‌های عمومی (مانند حمل و نقل، مخابرات و انرژی) را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- جاده‌ها را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- زیرساخت‌های ریلی را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- امکانات تأسیسات بندری را در کشور خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟
- ^{۱۶} سؤال پرسشنامه: کیفیت تأمین برق (از لحاظ عدم خاموشی و عدم نوسان ولتاژ) را در کشور خود در مقایسه با سایر کشورها چگونه ارزیابی می‌کنید؟

فصل ششم

نظرات و پیشنهادات کمیسیون

اصل ۴۴ و محیط کسب و کار

اتاق ایران

کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران

کمیسیون های تخصصی یکی از جلوه‌های بارز عزم راسخ اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران برای نقش آفرینی هر چه بیشتر در عرصه اقتصادی و به دوش کشیدن بار سنگین مسئولیت‌هایی است که این نهاد برای خود و در راستای نیل به سیاست های بلند مدت توسعه بخش خصوصی در اقتصاد ایران تعریف کرده است. تشکیل کمیسیون های تخصصی در اتاق ایران در راستای اجرای بند (د) ماده ۱۶ قانون تاسیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی مصوب پانزدهم اسفند ۱۳۶۹ و اصلاحیه‌های بعدی آن است. کمیسیون های اتاق ایران متشکل از اعضای هیأت نمایندگان اتاق ایران هستند که علاوه بر حوزه تخصصی خود مسائل عمومی اقتصاد کشور و موضوعات بین‌المللی را مورد بررسی، نقد و تحلیل قرار داده و در شکل‌دهی نظرات اتاق بازرگانی ایران به عنوان مشاور سه قوه نقش مؤثری دارند. این نقطه نظرات به صورت گزارش، نقد، پیشنهاد و تحلیل در اختیار سایر نهادهای تخصصی نیز قرار خواهد گرفت. کمیسیون های تخصصی اتاق بازرگانی ایران در طول دوره فعالیت خود همواره در مسیر توسعه قابلیت‌های خود گام برداشته‌اند که البته به جرات می‌توان گفت که این کمیسیون ها در دوره ششم به نحو چشم‌گیری فعالیت های خود را گسترش داده و ضمن تلاش برای توسعه بخش خصوصی و رفع موانع رشد این بخش توانستند به جایگاه واقعی خود دست یابند. مجموعه این تلاش‌ها باعث شده است تا سطح کیفی تصمیم‌گیری‌ها در جامعه اتاق های بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی به میزان قابل توجهی افزایش یافته و در نهایت نقش اتاق بازرگانی ایران در عرصه اقتصاد کشور بیش از پیش پررنگ‌تر گردد. شایان ذکر است که در دوره هفتم (۱۳۹۴-۱۳۹۰)، با توجه به شرایط حاکم بر اقتصاد کشور و بر اساس تجربیات گذشته و با هدف پوشش کلیه موضوعات اقتصادی کشور به بهترین شکل ممکن، تعداد کمیسیون های تخصصی از ۱۵ کمیسیون به ۱۸ کمیسیون افزایش یافت. (ICCIMA)

از جمله کمیسیون های تخصصی اتاق ایران، 'کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار' است که با توجه به تکالیف اتاق، جلسات اخیر (تیرماه ۹۱) خود را با محوریت کسب و کار به بحث و بررسی در خصوص پتانسیل‌های موجود برای بهره‌گیری اتاق ایران از گزارش های بین‌المللی مرتبط با شاخص‌های محیط کسب‌وکار و چارچوب پایش محیط کسب و کار برگزار کرده است. مجموع نظرات این کمیسیون در راستای تعیین شاخص ملی برای محیط کسب و کار توسط اتاق بازرگانی ایران پیرو ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار^۱ و با اشاره به شاخص های جهانی محیط کسب و کار بانک جهانی (DB^۱ و ES^۲) و شاخص ملی مرکز پژوهش های مجلس به شرح ذیل است:

عواملی مانند فساد، قاچاق، رانت و اقتصاد زیرزمینی به عنوان مشکل محیط کسب و کار در ایران و از جنس معلول می باشند و در حال حاضر برای بررسی محیط کسب و کار در کشور، پیگیری همزمان هر دو گزارش فضای کسب و کار بانک جهانی و مولفه های محیط کسب و کار مرکز پژوهش های مجلس لازم است. زیرا با توجه به آن که شاخص‌ها، اموری قراردادی هستند و در ایران هم اگر به تنهایی قراردادی وضع شود، ممکن است در داخل جوابگو باشد اما قابلیت قیاس بین‌المللی نداشته باشد و در وضعیتی که کشور ما قرار دارد، اگر ارتباط خود را در ارزیابی محیط کسب و کار با دنیا قطع کرده و تنها به مسائل داخلی بپردازیم، راه را به اشتباه رفته‌ایم، زیرا فضای کسب‌وکار زمانی نمود پیدا کرد که دنیا روند رو به رشد جهانی شدن را تجربه می‌کرد

^۱ Doing Business

^۲ Enterprise Surveys

در این رابطه، نگاه و حرکت مقایسه‌ای لازمه کار است پس توجه به شاخص‌های جهانی کسب و کار الزامی است، از طرف دیگر از آن جا که گزارش انجام کسب و کار مختص به شرایط عادی است اما ما در شرایط فورس ماژور و در یک حالت بحرانی قرار داریم، به‌طور حتم باید سازوکار مشخصی برای ارزیابی محیط کسب‌وکار داخلی تدوین شود که در حال حاضر با وجود شاخص ملی مرکز پژوهش‌های مجلس می‌توان حداقل تا پایان سال ۹۱ به آن اکتفا کرد و در میان شاخص‌های بین‌المللی نیز پروژه فضای کسب و کار بانک جهانی را به دلایل زیر برای انتخاب و انجام در سطح استان‌های کشور پیشنهاد می‌شود:

- ✓ وضعیت بنگاه‌های کوچک و متوسط با بنگاه‌های بزرگ را نمی‌توان مقایسه کرد.
- ✓ شاخص‌های بانک جهانی ابزاری کم و بیش قابل اتکا برای افزایش توان چانه زنی بخش خصوصی می‌باشند که بر اساس آن‌ها می‌توان در مذاکرات با دستگاه‌های اجرایی و سیاست‌گذار موثر بر فعالیت‌های اقتصادی از کلیات و کلی‌گویی فاصله گرفته و بر اساس یافته‌های مستند و علمی گفتگو کرد.
- ✓ در بین گزارش‌هایی که متدولوژی آن در خارج تهیه شده است، گزارش فضای کسب و کار بیشترین مقبولیت را دارد و با توجه به محدودیت‌های مالی و استانی بهتر است وارد چند شاخص نشویم و از آن جا که DB دقیقاً به بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌پردازد، DB را برگزینیم.

بیشتر مشکلات ما در رویه‌ها است تا قوانین، لذا بسط دادن پروژه فضای کسب و کار به استان‌ها می‌تواند مشکلات اجرا را مشخص سازد. این متدولوژی هر ساله اصلاح می‌شود و خیلی از کشورها برای کار داخلی خود آن را مرجع قرار داده‌اند. بهتر است همانند گزارش‌هایی که به نظر سنجی می‌پردازد و معلول را بررسی می‌کنند ابتدا معلول‌ها را ببینیم و سپس از گزارشات مقایسه‌ای به دنبال علت‌ها برویم.

پیشنهادات دیگری نیز به منظور بهبود محیط کسب و کار توسط کمیسیون مربوطه ارائه شد که به اختصار به شرح زیر می‌باشد:

- با اشاره به آن که بانک جهانی اذعان داشته در تدوین شاخص در اول راه قرار دارد، اتاق می‌تواند چند مدل را از بین شاخص‌های موجود بطوری که با فعالیت آن سازگاری بیشتری داشته باشد دنبال کند تا به عنوان بهره‌بردار برای ارتقا قابلیت‌های اقتصادی در استفاده از این شاخص‌ها تمرین شود.

- بخش خصوصی لازم است تا شاخص خود را تعریف کند زیرا بنگاه دار ممکن است اولویت‌های دیگری را دنبال کند که دولتی‌ها نمی‌بینند.

- در اتاق بازرگانی می‌توان بررسی بین صنعتی انجام داد و در عین حال آن را با نمونه‌های خارجی مقایسه کرد.
- پیاده‌سازی راهبرد یا استراتژی مدونی که دائماً اصلاح شود برای اتاق پر اهمیت است و نگاه به این ماجرا بایستی بلند مدت باشد.

- در خصوص دستگاه‌های دولتی متولی محیط کسب و کار امکان تغییر برخی از آن‌ها مانند دستگاه‌های مرتبط با قوه قضائیه وجود دارد در حالی که در خصوص برخی دیگر این تغییر ممکن به نظر نمی‌رسد (مانند سازمان امور مالیاتی).^۱
- کمی کردن تحریم و مقایسه فساد صنایع ایران با دیگر کشورها

^۱ بخش دوم نظرسنجی مرکز پژوهش‌های مجلس از تشکل‌های اقتصادی در خصوص ارزیابی عملکرد دستگاه‌های حکومتی مرتبط با کسب و کار می‌باشد.

فصل هفتم

نتیجه‌گیری

نتیجه گیری

بر اساس تعریف مرکز پژوهش‌های مجلس، هر عاملی که خارج از بنگاه بر عملکرد آن تاثیرگذار است، محیط کسب و کار آن تلقی می‌شود. لذا مرکز پژوهش‌های مجلس، محیط کسب و کار را شامل عوامل اجتماعی، سیاسی، حقوقی، زیست محیطی، فرهنگی، اقتصادی، فناورانه و زیرساختی دانسته و مولفه‌های تعیین شده محیط کسب و کار را نیز بر این مبنا در نظرسنجی‌ها جای داده است. بنابراین می‌توان گفت مولفه‌های ملی محیط کسب و کار حکایت از کل محیط خارجی تاثیرگذار بر کسب و کار دارند. اما از آن جا که در واقع فضای کسب و کار، آن بخش‌هایی است که تغییر دادن آنها فراتر از اختیارات و قدرت مدیران بنگاه‌های اقتصادی است الزاماً محیط خارجی بنگاه نمی‌باشد بلکه آن بخش از محیط داخلی که خارج از اختیارات مدیران بنگاه است نیز بایستی مد نظر قرار گیرد.

در خصوص شاخص‌های جهانی مورد مطالعه در این گزارش غیر از شاخص فضای کسب و کار (در واقع همان انجام کسب و کار به طور دقیق و برابر ترجمه) که تاکید اصلی آن بر محیط داخل یک بنگاه یا کسب و کار است، دو شاخص جهانی دیگر (ارزیابی محیط بنگاه از محیط کسب و کار و شاخص رقابت پذیری جهانی) به بررسی هر دو محیط داخلی و محیط خارجی تاثیر گذار بر بنگاه می‌پردازند و همانطور که گفته شد ارتباط معناداری به دلیل تفاوت ماهیت بین مولفه‌های ملی محیط کسب و کار در ایران با شاخص فضای کسب و کار جهانی به چشم نمی‌خورد (غیر از ارتباط موضوعی ای اندکی که در جدول مربوطه قید شد) و تنها می‌توان بین دو شاخص دیگر جهانی، آن هم بخش خارجی و برونی آن با مولفه‌های ملی ارتباط برقرار کرد زیرا مولفه‌های ملی همانطور که گفته شد تنها بخش عوامل خارجی را مد نظر قرار داده‌اند.

منابع و مآخذ

فهرست منابع و مآخذ

۱. احمدی، سید وحید (۱۳۸۷). 'مجموعه پژوهش‌های اقتصادی، بررسی مقایسه‌ای شاخص‌های فضای کسب و کار در ایران و جهان'. اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۲. الحسینی، م. (۲۰۱۲). 'گزارش جهانی فضای کسب و کار و گرفتاری‌های ایران'. بازیابی از: <http://alhosseini.org/>
۳. انجمن مدیران صنایع (۱۳۹۱). 'گزارش کارشناسی در خصوص اصلاح ساختار نهادی تولید با تغییر قوانین کسب و کار در راستای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی'. واحد پژوهش انجمن مدیران صنایع.
۴. انجمن مدیران صنایع (۱۳۹۱). 'مروری بر مشکلات بخش صنعت و ارائه برخی راهکارها (ویرایش جدید)'. واحد پژوهش انجمن مدیران صنایع.
۵. بانک اطلاعات کارآفرینی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی. (۱۳۸۶، ۹۷). 'تعریف کسب و کار و انواع آن'. بازیابی از: <http://karafarini.gov.ir/>
۶. بریده جراید. (۱۳۹۰، ۳۰۷). 'لزوم بهبود شرایط کسب و کار در ایران'. بازیابی از: <http://e-sepaar.net/>
۷. پایگاه اطلاع‌رسانی صنعت. (بدون تاریخ). 'نگاهی به شاخص‌های جهانی فضای کسب و کار ایران به گزارش بانک جهانی'. بازیابی از: www.myindustry.ir
۸. تابناک. (۱۳۹۰). 'فضای کسب و کار همچنان نامناسب است'. بازیابی از: www.tabnak.ir
۹. خانه ملت خبرگزاری مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۰، ۵۲). 'وضعیت نامناسب حقوق مالکیت در محیط کسب و کار کشور'. بازیابی از: www.icana.ir
۱۰. خبر آنلاین. (۱۳۹۱، ۴۴). 'ایران هشتمین اقتصاد بسته دنیاست؟ اخلاص در فضای کسب و کار همزمان با اجرای هدفمندی'. بازیابی از: www.khabaronline.ir
۱۱. قادری، فرید (بدون تاریخ). 'پروژه بهبود فضای کسب و کار'. دبیرخانه ماده ۷ قانون ۴۴. بازیابی از: www.investiniran.ir
۱۲. دبیرخانه ماده ۷۶ قانون برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۱). 'معرفی دبیرخانه'. بازیابی از: www.madeh76.ir
۱۳. دین و اقتصاد (۱۳۹۰، ۸۹). 'چالش‌ها و چشم‌اندازهای فضای کسب و کار در ایران'. بازیابی از: <http://ires.ir/>
۱۴. سازمان ثبت اسناد و املاک کشور (۱۳۸۷). 'بررسی شاخص شروع کسب و کار در ایران - ۲۰۰۹'. بازیابی از: www.doingbusinessiniran.ir
۱۵. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (۱۳۹۰، ۱۱۱۵). 'شاخص‌های ده گانه'. بازیابی از: www.doingbusinessiniran.ir

۱۶. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (۱۳۹۰، ۱۱، ۱۵). 'طرح بهبود فضای کسب و کار'. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۱۷. زمانی، زهرا (۱۳۸۷). 'شاخص تجارت فرامرزی'. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۱۸. بادامی، حسین (۱۳۸۷). 'پایان کسب و کار (ورشکستگی)'. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۱۹. ملکی، مریم (۱۳۸۷). 'شاخص اشتغال'. دفتر وام‌ها، مجامع و موسسات بین‌المللی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۲۰. عزیزی، فاطمه (۱۳۸۷). 'بررسی شاخص حمایت از سهامداران اقلیت'. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۲۱. عزیزی، فاطمه (۱۳۸۷). 'شاخص لازم الاجرا نمودن قراردادهای'. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۲۲. قادری، فرید (۱۳۸۷). 'شاخص اخذ مجوزهای ساخت'. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۲۳. قادری، فرید (۱۳۸۷). 'شاخص پرداخت مالیات'. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۲۴. حقانی، معصومه (۱۳۸۷). 'شاخص اخذ اعتبار'. دفتر وام‌ها، مجامع و موسسات بین‌المللی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir
۲۵. شبکه بهداشت و درمان ارسنجان. (بدون تاریخ). 'تعریف شاخص'. بازیابی از: <http://arsanjan.sums.ac.ir/>
۲۶. 'طرح بهبود مستمر محیط کسب و کار'. (بدون تاریخ). بازیابی از: www.investiniran.ir
۲۷. عبده‌تبریزی، حسین (۱۳۷۸). 'شاخص سهام در بورس‌های اوراق بهادار و آزمون شاخص بورس اوراق بهادار تهران'.
توانایان فرد، حسن (۱۳۸۶). 'فرهنگ تشریحی اقتصاد'. نشر الکترونیکی و اطلاع‌رسانی جهان رایانه.
۲۸. گلریز، حسن (۱۳۸۵). 'فرهنگ توصیفی اصطلاحات پول، بانکداری و مالیه بین‌المللی'. فرهنگ معاصر.
۲۹. فرهنگ، منوچهر (۱۳۸۶). 'فرهنگ علوم اقتصادی: انگلیسی - فارسی'. چاپخانه کاج.
۳۰. عمید، حسن (۱۳۸۹). 'فرهنگ فارسی عمید'. راه رشد.
۳۱. کار گروه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور (بدون تاریخ). 'بررسی شاخص نقل و انتقال اموال در ایران'. بازیابی از:
www.doingbusinessiniran.ir

۳۳. کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران (۱۳۹۱). صورتجلسه پانزدهم کمیسیون کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار.
۳۴. کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران (۱۳۹۱). صورتجلسه چهاردهم کمیسیون کمیسیون اصل ۴۴ و محیط کسب و کار.
۳۵. باسنا، مهدی (۱۳۹۰). گزارش راهبردی شاخص کسب و کار در افق چشم انداز. کمیسیون نظارت مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۳۶. مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۰، ۱۱، ۱۶). قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار. اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی جمهوری اسلامی ایران.
۳۷. سالاری، ابوزر، حجت دهقان و بنادکوکلی (اسفند ۱۳۹۰). ارزیابی محیط کسب و کار به روش واحد اطلاعات اکونومیست (EIU) به همراه چشم انداز محیط کسب و کار ایران از نگاه موسسه. گروه مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۳۸. احمدیان، مریم (آذر ۱۳۹۰). بررسی و نقد شاخص‌های جهانی آزادی اقتصادی (بنیاد هریتیج و موسسه فریزر). دفتر مطالعات محیط کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۳۹. حسینی، سید محمدرضا و حجت دهقانی بناد کوکلی (اردیبهشت ۱۳۸۹). پایش فضای کسب و کار اردیبهشت ۱۳۸۹. گروه مطالعات فضای کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۰. شهبازی غیائی، موسی و زهرا نعیمی (دی ۱۳۹۰). پایش محیط کسب و کار ایران در تابستان ۱۳۹۰ (ارزیابی ۲۷۴) تشکیل اقتصادی سراسر کشور از ۲۲ مولفه ملی محیط کسب و کار و عملکرد ۲۰ دستگاه موثر در اداره بنگاه‌ها در ایران. گروه مطالعات فضای کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۱. نعیمی، زهرا، حسین اسدی، سید محمدرضا حسینی و سید امیر سیاح (تیر ۱۳۹۰). پایش محیط کسب و کار ایران در زمستان ۱۳۸۹ ارزیابی ۱۹۷ تشکیل اقتصادی سراسر کشور از ۲۲ مولفه ملی محیط کسب و کار و عملکرد ۱۹ دستگاه موثر در اداره بنگاه‌ها در ایران. گروه مطالعات فضای کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۲. نعیمی، زهرا، حسین اسدی، سید محمدرضا حسینی و حجت دهقان (اسفند ۱۳۸۹). پایش محیط کسب و کار در ایران در پاییز ۱۳۸۹ ارزیابی ۱۹۰ تشکیل اقتصادی سراسر کشور از ۲۲ مولفه ملی محیط کسب و کار و عملکرد ۲۰ دستگاه موثر در اداره بنگاه‌ها در ایران. گروه مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۳. سیاح، سید امیر (خرداد ۱۳۹۰). سامانه بهبود مستمر محیط کسب و کار در ایران (ناظر به مواد (۲) تا (۷) طرح ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب و کار). گروه مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۴. پاداش، حمید (بهمن ۱۳۸۸). سهولت کسب و کار در ایران گزارش بانک جهانی در مورد فضای کسب و کار ایران در سال ۲۰۱۰. گروه مطالعات فضای کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۵. شهبازی غیائی، موسی و زهرا نعیمی (اردیبهشت ۱۳۹۱). گزارش پایش محیط کسب و کار ایران در پاییز ۱۳۹۰ (ارزیابی ۲۵۱) تشکیل اقتصادی سراسر کشور از ۲۲ مولفه ملی محیط کسب و کار و عملکرد ۲۰ دستگاه موثر بر اداره بنگاه‌ها در ایران. گروه مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

۴۶. احمدیان، مریم (مهر ۱۳۹۰). 'مروری بر تجربیات برخی کشورها در ارزیابی محیط کسب و کار'. دفتر مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۷. حسینی، سید محمدرضا (اسفند ۱۳۸۹). 'معرفی و ارزیابی شاخص‌های انجام کسب و کار، گزارش بنگاه و پایش محیط کسب و کار'. دفتر مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۸. علوی منش، سید محسن (۱۳۸۸). 'بررسی چالش‌های فضای کسب و کار'. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۴۹. قادری، فرید (مرداد ۱۳۹۰). 'جزئیات پنج گزارش دوره ای بانک جهانی از زمینه‌های کسب و کار در کشورهای مختلف'. دفتر مطالعات کسب و کار مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۵۰. مرکز تحقیقات استراتژیک (۱۳۸۷). 'توضیحاتی در مورد شاخص درک فساد'. معاونت پژوهش‌های اقتصادی مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۵۱. جنتی فرد، محمد و حامد نیک رفتار (۱۳۹۱). 'گزارش رقابت‌پذیری ایران ۱۳۹۰'. مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی ایران.
۵۲. مرکز مدیریت آمار و فناوری اطلاعات (۱۳۸۷). 'شاخص‌های ملی سلامت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی'.
۵۳. معاونت برنامه‌ریزی و امور اقتصادی وزارت بازرگانی (۱۳۸۷). 'مروری بر متدولوژی چهارشاخص: (فساد، آزادی اقتصادی، فضای کسب و کار، وضعیت بنگاه‌ها)'. بازیابی از: <http://dpea.moc.gov.ir>
۵۴. تشکینی، احمد و امیررضا سوری (۱۳۹۱). 'صد نکته در خصوص شاخص آزادی اقتصادی'. موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۵۵. میدری، احمد. (۱۳۹۱، ۹۷). 'محیط کسب و کار'.
۵۶. میدری، احمد و اصلان قودجانی (۱۳۸۷). 'سنجش و بهبود محیط کسب و کار'. انجمن مدیران صنایع.
۵۷. فرهادی، کاظم (۱۳۷۱). 'واژگان اقتصاد و زمینه‌های وابسته'. آرین.
۵۸. ویکی‌پدیا (۲۰۱۱، ۱۹۲). 'کسب‌وکار'. بازیابی از: <http://fa.wikipedia.org/>
۵۹. ویکی‌پدیا (۲۰۰۵). 'دیدبان جهانی کارآفرینی'. بازیابی از: <http://fa.wikipedia.org/>
۶۰. ICCIMA (بدون تاریخ). 'کمیسیون‌های تخصصی اتاق بازرگانی ایران'. بازیابی از: www.iccima.ir
۶۱. ICCIMA (۱۳۹۱، ۲۷). 'نهادوندیان در بازدید از دبیرخانه ماده ۷۶'. بازیابی از: www.iccima.ir

۶۲. Business Dictionary . "index". Retrieved from www.businessdictionary.com

۶۲. Business Monitor International. (۲۰۱۲). "Country Risk and Business Forecasts". Retrieved from www.businessmonitor.com

۶۴. Cato Institute. (۲۰۱۲). "Economic Freedom of the World". Retrieved from www.cato.org

٦٥. DCED. (٢٠٠٨). "SUPPORTING BUSINESS ENVIRONMENT REFORMS (PRACTICAL GUIDANCE FOR DEVELOPMENT AGENCIES)". Donor Committee for Enterprise Development.
٦٦. Doing Business. (٢٠٠٢). "Doing Business in ٢٠٠٤ (Understanding regulations)". Washington: The World Bank.
٦٧. EIU. (٢٠٠٦). "Business environment rankings methodology". Retrieved from www.eiu.com
٦٨. EIU. (٢٠٠٦). "Business environment rankings methodology". Retrieved from www.eiu.com
٦٩. EIU. (٢٠١٢). "Who we are". Retrieved from www.eiu.com
٧٠. EIU. (٢٠٠٧). "World investment prospects to ٢٠١١". The Economist Intelligence Unit.
٧١. European Commission. (٢٠١٢). "BUSINESS AND CONSUMER SURVEY RESULTS". European Commission.
٧٢. Fimalac. (٢٠١١). "Annual Report ٢٠١١". Retrieved from www.fimalac.com
٧٣. Fimalac. (n.d.). "Strategic focus". Retrieved from www.fimalac.com
٧٤. Fitch Ratings. (٢٠١٢). "About Us". Retrieved from www.fitchratings.com
٧٥. Fraser Institute. (٢٠١١). "Economic Freedom of the World: ٢٠١١ Annual Report". Retrieved from www.freetheworld.com
٧٦. GEM. (٢٠١٢). "What is GEM?" Retrieved from www.gemconsortium.org
٧٧. IFC, The World Bank. (٢٠١٢). "Enterprise Surveys Data". Retrieved from www.enterprisesurveys.org
٧٨. Investopedia. (٢٠١٢). "Definition of 'Index'". Retrieved from www.investopedia.com
٧٩. London Business School. (٢٠٠٨-٢٠١٢). "Global Entrepreneurship Monitor (GEM Global)". Retrieved from www.london.edu
٨٠. Merriam-Webste. (٢٠١٢). "in·dex". Retrieved from www.merriam-webster.com
٨١. Oxford. (١٣٨٠). Oxford ADVANCED LEARNER'S Dictionary. دبی.
٨٢. Oxford University Press. (٢٠١٢). "index". Retrieved from oxforddictionaries.com
٨٣. The Heritage Foundation. (٢٠١٢). "Highlights of the ٢٠١٢ Index of Economic Freedom Promoting Economic Opportunity and Prosperity". Washington, New York: The Heritage Foundation, The Wall Street Journal, Terry Miller, Kim R. Holmes, Edwin J. Feulner.
٨٤. The Heritage Foundation and The Wall Street Journal. (٢٠١٢). "Explore the Data". Retrieved from www.heritage.org
٨٥. The World Bank. (٢٠١٢). "Doing business in a more transparent world Economy profile: Iran Islamic Rep. ", Washington: The World Bank and the International Finance Corporation.

٨٦. The World Bank. (٢٠١٢). "Ease of doing business and distance to frontier". Retrieved from www.doingbusiness.org
٨٧. The World Bank. (٢٠١٢). "Enterprise Surveys". Retrieved from data.worldbank.org
٨٨. The World Bank Group. (٢٠١٢). "About Us". Retrieved from www.enterprisesurveys.org
٨٩. UN, DESA. (٢٠١١). "LDC information: The criteria for identifying least developed countries". Retrieved from www.un.org
٩٠. Webster. (١٣٨٦). Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. سندی.
٩١. WEF. (٢٠١٢). "The Global Competitiveness Report ٢٠١٢-٢٠١٣". World Economic Forum.
٩٢. Wikipedia. (٢٠١٢, ٨ ٨). "Ease of doing business index". Retrieved from en.wikipedia.org
٩٣. Wikipedia. (٢٠١٢). "Index". Retrieved from en.wikipedia.org
٩٤. Wikipedia. (٢٠١٢, ٨ ٢٩). "Index of Economic Freedom". Retrieved from en.wikipedia.org
٩٥. Wikipedia. (٢٠١٢, ٥ ١٢). "Indices of economic freedom". Retrieved from en.wikipedia.org
٩٦. World Bank & IFC. (٢٠١١). "Business Environment Snapshot". Retrieved from rru.worldbank.org
٩٧. World Economic Forum. (٢٠٠٧). "The Global Competitiveness Index". Retrieved from www.weforum.org
٩٨. World Economic Forum. (٢٠١١). "The Global Competitiveness Report ٢٠١١-٢٠١٢". Geneva: World Economic

پیوست‌ها

پیوست ها

پیوست ۱: فهرست تشکل های اقتصادی مورد استناد مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی

۱. اتحادیه مرکزی تعاونی‌های روستایی و کشاورزی ایران،
۲. اتحادیه صنف تعویض روغن، پنچرگیر و کارواش،
۳. شرکت تعاونی تولیدکنندگان فرآورده‌های بهداشتی، صنعتی، آرایشی،
۴. انجمن صنایع طیور ایران،
۵. انجمن صنایع لوازم خانگی ایران،
۶. اتحادیه صادرکنندگان آبزیان ایران،
۷. اتحادیه تعاونی مصرف راه آهن،
۸. سندیکای صنعت مخابرات ایران،
۹. انجمن صنایع تولید لنت ترمز و کلاج،
۱۰. اتحادیه تولید و صادرات نساجی و پوشاک ایران،
۱۱. انجمن صنفی تولیدکنندگان شیرآلات بهداشتی،
۱۲. شرکت تعاونی و سندیکای صنایع کنسرو ایران،
۱۳. اتحادیه صادرکنندگان فرآورده‌های سرب و روی ایران،
۱۴. اتحادیه تعاونی‌های مصرف فرهنگیان سراسر کشور،
۱۵. کانون سراسری انجمن‌های شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی و تجهیزاتی ایران،
۱۶. انجمن توسعه و بهبود کیفیت،
۱۷. انجمن صنفی شرکت‌های خدمات بیمه ایران،
۱۸. اتحادیه سراسری تعاونی‌های تولیدکنندگان فرش دستباف ایران،
۱۹. انجمن صنفی صنایع فرآورده‌های لبنی ایران،
۲۰. انجمن صنفی کارفرمایی افزودنی‌های صنایع غذایی،
۲۱. اتحادیه مرکزی تعاونی‌های عشایری ایران،
۲۲. اتحادیه سراسری شرکت‌های تعاونی اعتبار ایران،
۲۳. سندیکای تولیدکننده برق،
۲۴. سندیکای تولیدکنندگان خمیرمایه ایران،

۲۵. اتحادیه شرکت‌های تعاونی مسافری کشور،
۲۶. اتحادیه سراسری شرکت‌های تعاونی و تکثیر و پرورش ماهی‌های سردابی،
۲۷. اتحادیه سراسری تعاونی‌های تولیدی و خدمات تولیدکنندگان فرآورده‌های گوشتی سراسر کشور،
۲۸. انجمن سازندگان تجهیزات صنعتی ایران،
۲۹. اتحادیه صنایع لوح‌های فشرده ایران،
۳۰. انجمن تولید اسید و انجمن تولید کودهای شیمیایی،
۳۱. انجمن صادرکنندگان صنعتی و معدنی و خدمات مهندسی ایران،
۳۲. جامعه صنعت کفش ایران،
۳۳. اتحادیه تولیدکنندگان و صادرکنندگان محصولات معدنی ایران،
۳۴. اتحادیه مرکزی فرش دستباف روستایی ایران،
۳۵. انجمن شرکت‌های لیزینگ ایران،
۳۶. شرکت تعاونی سازندگان ملامین و فرآورده‌های وابسته،
۳۷. انجمن صنایع گالوانیزه ایران،
۳۸. اتحادیه سراسری تعاونی‌های مصرف کارکنان دولت (اسکاد)،
۳۹. انجمن شرکت‌های نمایندگی خدمات صنعت بیمه کشور،
۴۰. انجمن صنفی کارفرمایان کارخانجات نان صنعتی و ماشینی و واحدهای درحال تبدیل ایران،
۴۱. شورای ملی زیتون ایران،
۴۲. انجمن صنفی بهینه‌سازی مصرف انرژی ایران،
۴۳. انجمن شرکت‌های مهندسی و پیمانکاری نفت گاز و پتروشیمی،
۴۴. انجمن تولیدکنندگان و صادرکنندگان مولیبدن،
۴۵. انجمن صنفی شرکت‌های اتوماسیون صنعتی،
۴۶. اتحادیه مالکان کشتی ایران،
۴۷. انجمن صنایع و معادن سرب و روی ایران،
۴۸. اتحادیه صادرکنندگان خشکبار ایران،
۴۹. انجمن صنفی کارفرمایی کارگزاران رسمی بیمه،
۵۰. انجمن شرکت‌های ساختمانی،
۵۱. انجمن ملی خرما ایران،
۵۲. سندیکای تولیدکنندگان موتورسیکلت ایران،

۵۳. شرکت تعاونی رنگ و رزین الوان و صنایع وابسته،
۵۴. اتحادیه سراسری تعاونی‌های صیادی ایران،
۵۵. انجمن مدیران صنایع ایران،
۵۶. انجمن صنفی کارفرمایی آزمایشگاه‌های معتمد محیط زیست،
۵۷. انجمن سنگ ایران،
۵۸. گروه واردکنندگان و نمایندگان شرکت‌های خارجی (مجمع واردات)،
۵۹. اتحادیه ملی محصولات کشاورزی ایران،
۶۰. انجمن تولیدکنندگان فولاد ایران،
۶۱. انجمن پایانه‌داران بنادر ایران،
۶۲. انجمن تولیدکنندگان رنگ و رزین ایران،
۶۳. انجمن آب‌های معدنی و آشامیدنی ایران،
۶۴. انجمن صنفی شرکت‌های خدمات آتشکاری،
۶۵. انجمن صنفی تولیدکنندگان قارچ خوراکی،
۶۶. سندیکای صنایع آلومینیم ایران،
۶۷. اتحادیه صادرکنندگان صنعت چاپ ایران،
۶۸. شرکت تعاونی کارخانجات فرآوری روغن و دانه‌های روغنی ایران (فردا)،
۶۹. اتحادیه صادرکنندگان فراورده‌های نفت، گاز و پتروشیمی ایران (لوشان)،
۷۰. انجمن صنفی صنایع روغن‌کشی ایران،
۷۱. انجمن صنفی صنایع روغن نباتی ایران،
۷۲. کانون انجمن‌های صنایع غذایی ایران،
۷۳. سندیکای صنعت برق ایران،
۷۴. انجمن صنفی آردسازان ایران،
۷۵. انجمن صنایع نساجی ایران (۱ پرسشنامه)،

اردبیل

۷۶. انجمن‌های صنفی آموزشگاه‌های آزاد رایانه استان اردبیل،
۷۷. انجمن صنفی دندانسازان استان اردبیل،
۷۸. اتاق تعاون اردبیل،

اصفهان

۷۹. انجمن مدیران صنایع استان اصفهان،
۸۰. شرکت تعاونی فولاد علویجه،
۸۱. انجمن داروخانه‌های دامپزشکی استان اصفهان،
۸۲. انجمن صنفی تولیدکنندگان آجر و سفال اصفهان و حومه،
۸۳. انجمن صنفی کارفرمایان حمل‌ونقل درچه غرب اصفهان،
۸۴. انجمن صنفی شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای جنوب استان اصفهان،
۸۵. شرکت تعاونی بیل کشداران استان اصفهان،
۸۶. انجمن صنفی نمایندگان بیمه ایران استان اصفهان،
۸۷. اداره کل آزمایشگاه فنی و مکانیک خاک استان اصفهان،
۸۸. اتاق تعاون استان اصفهان،
۸۹. انجمن صنفی کارفرمایان صنایع نساجی استان اصفهان،
۹۰. خانه صنعت و معدن استان اصفهان،
۹۱. اتحادیه قالیبافان کاشان،
۹۲. انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌های مهندسی کشاورزی،
۹۳. کانون انجمن‌های صنفی کارفرمایان استان اصفهان،

آذربایجان شرقی

۹۴. انجمن صنفی کارفرمایی تولیدکنندگان یونولیت استان آذربایجان شرقی،
۹۵. انجمن صنفی شرکت‌های حمل‌ونقل تبریز و حومه،
۹۶. کانون کارفرمایی انجمن‌های صنفی دفاتر مشاوره شغلی و کاریابی‌های غیردولتی سراسر کشور،
۹۷. خانه صنعت و معدن تبریز،
۹۸. انجمن شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی آذربایجان شرقی،
۹۹. اتاق بازرگانی تبریز،
۱۰۰. انجمن صنفی شرکت‌های توزیعی پخش مواد غذایی دارویی و بهداشتی استان آذربایجان شرقی،
۱۰۱. انجمن مدیران صنایع آذربایجان شرقی،
۱۰۲. انجمن صنفی کارفرمایی داروخانه‌های دامپزشکی آذربایجان شرقی،

آذربایجان غربی

- ۱۰۳. انجمن صنفی کالا و مسافر شهرستان ارومیه،
- ۱۰۴. اتاق تعاون آذربایجان غربی،
- ۱۰۵. اتاق بازرگانی آذربایجان غربی،
- ۱۰۶. انجمن صنفی کارخانجات آرد غلطکی استان آذربایجان غربی،

البرز

- ۱۰۷. انجمن صنفی تولیدکنندگان بتن آماده و قطعات بتنی استان البرز،
- ۱۰۸. انجمن صنفی آموزشگاه‌های آزاد صنایع دستی کرج و حومه،
- ۱۰۹. انجمن صنفی شرکت‌های ساختمانی، تأسیساتی، تجهیزاتی استان البرز،
- ۱۱۰. انجمن صنفی معماران تجربی،

تهران

- ۱۱۱. انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌های خدمات عمومی، پشتیبانی فنی و مهندسی و فضای سبز،
- ۱۱۲. اتحادیه تعاونی‌های مصرف محلی استان تهران،
- ۱۱۳. انجمن صنفی مهندسان مشاور و طراح و ناظر ساختمان استان تهران،
- ۱۱۴. اتاق بازرگانی تهران،
- ۱۱۵. انجمن صاحبان واحدهای تولیدی صنعتی تهران،

بوشهر

- ۱۱۶. مجمع امور صنفی بوشهر،
- ۱۱۷. انجمن خرمای بوشهر،
- ۱۱۸. اتاق بازرگانی بوشهر،
- ۱۱۹. انجمن صنفی شرکت‌های خدماتی استان بوشهر،

چهارمحال و بختیاری

- ۱۲۰. انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌های خدماتی پشتیبانی و غذایی استان چهارمحال و بختیاری،
- ۱۲۱. انجمن تکرشته‌ای‌های آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای،
- ۱۲۲. اتاق تعاون استان چهارمحال و بختیاری،

خراسان جنوبی

- ۱۲۳. اتاق تعاون استان خراسان جنوبی،
- ۱۲۴. اتاق بازرگانی خراسان جنوبی،

۱۲۵. انجمن صنفی کارفرمایی آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای بیرجند،

خراسان رضوی

۱۲۶. انجمن صنفی کارفرمایان شرکت‌های حفاری خراسان رضوی،

۱۲۷. انجمن صنفی رانندگان و دارندگان شهرستان نیشابور،

۱۲۸. انجمن صنفی مهندسان مشاور خراسان رضوی،

۱۲۹. انجمن صنفی کارفرمایی مدیران مهدکودک‌های شهرستان تایباد،

۱۳۰. خانه صنعت و معدن خراسان رضوی،

۱۳۱. اتاق بازرگانی مشهد،

خراسان شمالی

۱۳۲. انجمن صنفی دارندگان و رانندگان کامیون شهرستان اسفراین،

۱۳۳. تشکل صادراتی استان خراسان شمالی،

۱۳۴. اتاق بازرگانی خراسان شمالی،

۱۳۵. اتاق تعاون خراسان شمالی،

خوزستان

۱۳۶. اتاق تعاون استان خوزستان،

۱۳۷. انجمن صنفی شرکت‌های خدماتی دزفول و حومه،

۱۳۸. انجمن صنفی شرکت‌های حمل‌ونقل کالای آبادان و شادگان،

۱۳۹. انجمن صنفی آموزشگاه‌های آزاد رایانه دزفول،

۱۴۰. اتحادیه صنف قناد - بستنی و آبمیوه فروش شهرستان اهواز،

۱۴۱. انجمن صنفی شرکت‌های مشاوره و پیمانکاری مهندسی روش‌های آبیاری تحت فشار استان

خوزستان،

۱۴۲. اتحادیه صنف کابینت‌سازان و فلزکاران اهواز،

۱۴۳. اتحادیه صنف تراشکار و ریخته‌گر اهواز،

زنجان

۱۴۴. اتاق بازرگانی زنجان،

۱۴۵. اتاق تعاون زنجان،

۱۴۶. انجمن صنفی دفاتر و شرکت‌های خدمات مسافرتی و گردشگری و جهانگردی استان زنجان،

سمنان

- ۱۴۷. انجمن صنفی کارفرمایی نمایندگی‌های مجاز سایپا استان سمنان،
- ۱۴۸. انجمن صنفی کارفرمایی تولیدکنندگان شن و ماسه استان سمنان،
- ۱۴۹. اتاق بازرگانی سمنان،

سیستان و بلوچستان

- ۱۵۰. انجمن صنفی کارفرمایان صنعت شیر استان سیستان و بلوچستان،
- ۱۵۱. انبوه‌سازان مسکن استان سیستان و بلوچستان،
- ۱۵۲. انجمن صنفی کارفرمایان شرکت‌های خدماتی و پشتیبانی زاهدان،
- ۱۵۳. انجمن صنفی کارخانجات آرد سیستان و بلوچستان،

فارس

- ۱۵۴. خانه صنعت و معدن استان فارس،
- ۱۵۵. انجمن صنفی کارفرمایی مجامع خدمات رفاهی بین جاده‌ای استان فارس،
- ۱۵۶. کانون انجمن‌های صنفی کارفرمایی استان فارس،
- ۱۵۷. انجمن صنفی آموزشگاه‌های آزاد استان فارس،
- ۱۵۸. انجمن صنفی شرکت‌های حفاری استان فارس،
- ۱۵۹. اتحادیه مصنوعات فلزی و کابینت‌سازان شیراز،
- ۱۶۰. انجمن صنفی کارخانجات آردسازی استان فارس،
- ۱۶۱. اتحادیه صنف نمایشگاه‌داران اتومبیل شهرستان شیراز،
- ۱۶۲. اتحادیه صنف الکترونیک، برقکار، لوسترفروش و برق صنعتی،
- ۱۶۳. اتحادیه صنف سازندگان و توزیع‌کنندگان ظروف ملامین و اسباب‌بازی فروشان،
- ۱۶۴. اتحادیه صنف مرغ و تخم‌مرغ و پرنده و ماهی فروشان،
- ۱۶۵. اتحادیه صنف چلوکبابی‌ها و غذاخوری،
- ۱۶۶. اتحادیه صنف موزائیک‌سازان،
- ۱۶۷. اتحادیه صنف فروشندگان طلا و جواهر و نقره،
- ۱۶۸. اتحادیه صنف پارچه‌فروشان،
- ۱۶۹. اتحادیه صنف فروشندگان فرش دستباف،
- ۱۷۰. اتحادیه صنف ابزار و یراق فروشان،
- ۱۷۱. اتحادیه صنف فروشندگان ابزار کشاورزی و ساختمانی،

۱۷۲. اتحادیه صنف مهمانپذیران،
۱۷۳. اتحادیه صنف درب و پنجره‌سازان آهنی،
۱۷۴. اتحادیه صنف پنچرگیری و تعویض روغن،
۱۷۵. اتحادیه صنف موتورآلات کشاورزی و صنعتی،
۱۷۶. اتحادیه صنف تعمیرکاران موتورسیکلت و دوچرخه،
۱۷۷. اتحادیه صنف عمده‌فروشان مواد غذایی،
۱۷۸. اتحادیه صنف فروشندگان رنگ،
۱۷۹. اتحادیه صنف خیاطان،
۱۸۰. اتحادیه صنف ناویان،
۱۸۱. اتحادیه صنف فروشندگان لوازم التحریر و کتابفروشان،
۱۸۲. اتحادیه صنف خشکشویی و لباسشویی،
۱۸۳. اتحادیه صنف مشاورین املاک،
۱۸۴. اتحادیه صنف تابلوسازان،
۱۸۵. اتحادیه صنف قفل و کلیدسازان،
۱۸۶. اتحادیه صنف تهیه‌کنندگان و فروشندگان عرقیات معطر،
۱۸۷. اتحادیه صنف فروشندگان جرائد،
۱۸۸. اتحادیه صنف خواربار و لبنیات فروشان،
۱۸۹. اتحادیه صنف فروشندگان سموم دفع آفات نباتی، گل بذر،
۱۹۰. اتحادیه صنف فروشندگان ظروف بلور و چینی و استیل شیراز،
۱۹۱. اتحادیه صنف خیاطان و تولیدکنندگان پوشاک شیراز و حومه،

قزوین

۱۹۲. اتاق تعاون استان قزوین،
۱۹۳. خانه صنعت و معدن قزوین،
۱۹۴. شرکت تعاونی عاملین تهیه و توزیع سیمان استان قزوین،
۱۹۵. انجمن معماران تجربی استان قزوین،
۱۹۶. انجمن صنفی آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای کامپیوتر و حسابداری استان قزوین،
۱۹۷. انجمن شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی استان قزوین،
۱۹۸. انجمن صنفی کارفرمایی صنایع آبکاری استان قزوین،

قم

- ۱۹۹. انجمن انبوه‌سازان ساختمان و مسکن استان قم،
- ۲۰۰. انجمن صنفی شرکت‌های حمل‌ونقل داخلی کالای استان قم،
- ۲۰۱. انجمن مدیران صنایع استان قم،
- ۲۰۲. انجمن صنفی تولیدکنندگان بتن آماده استان قم،
- ۲۰۳. انجمن صنفی کارفرمایی کاریابی‌های غیردولتی استان قم،
- ۲۰۴. مجمع امور صنفی و توزیعی خدماتی قم،
- ۲۰۵. انجمن صنفی معماران تجربی استان قم،

کردستان

- ۲۰۶. انجمن صنفی کارفرمایی کامیون‌داران سقز،
- ۲۰۷. مجمع امور صنفی تولیدی خدمات فنی سنندج،
- ۲۰۸. اتاق بازرگانی کردستان،
- ۲۰۹. اتاق تعاون استان کردستان،
- ۲۱۰. خانه صنعت و معدن کردستان،

کرمان

- ۲۱۱. انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌های فنی و مشاوره‌ای مهندسی کشاورزی سیرجان،
- ۲۱۲. انجمن صنفی مجتمع‌های خدمات رفاهی استان کرمان،
- ۲۱۳. انجمن صنفی آموزشگاه‌های آزاد شهرستان سیرجان،
- ۲۱۴. انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌های خدماتی شهرستان شهربابک،
- ۲۱۵. خانه صنعت و معدن استان کرمان،
- ۲۱۶. مجمع امور صنفی کرمان،

کرمانشاه

- ۲۱۷. انجمن شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی استان کرمانشاه،
- ۲۱۸. انجمن بتن استان کرمانشاه،
- ۲۱۹. اتاق بازرگانی کرمانشاه،
- ۲۲۰. مجتمع کشت و صنعت و روغن نباتی کرمانشاه،
- ۲۲۱. انجمن صنفی داروخانه‌های دامپزشکی استان کرمانشاه،

کهگیلویه و بویراحمد

- ۲۲۲. انجمن صنفی شرکت‌های حمل‌ونقل شهرستان بویراحمد،
- ۲۲۳. انجمن صنفی کارفرمایی رانندگان سواری بین شهری دهدشت،
- ۲۲۴. انجمن صنفی شرکت‌های خدماتی و پشتیبانی کهگیلویه و بویراحمد،

گلستان

- ۲۲۵. انجمن صنفی کارفرمایی صنعت شالیکوبی‌داران استان گلستان،
- ۲۲۶. انجمن صنفی کارفرمایان کشتارگاه‌های صنعتی طیور استان گلستان،
- ۲۲۷. انجمن صنفی نمایندگان بیمه آسیا استان گلستان،
- ۲۲۸. انجمن صنفی کارفرمایی آموزشگاه‌های آزاد خیاطی فنی و حرفه‌ای مینودشت،
- ۲۲۹. انجمن صنفی معماران تجربی شهرستان گرگان،
- ۲۳۰. انجمن معماران تجربی علی‌آباد کتول،
- ۲۳۱. انجمن صنفی کارفرمایان کارخانجات آجر ماشینی استان گلستان،
- ۲۳۲. خانه صنعت و معدن گلستان،

گیلان

- ۲۳۳. انجمن صنفی آرد استان‌های گیلان و زنجان،
- ۲۳۴. انجمن صنفی شرکت‌ها و مؤسسات مسافربری شهرستان رشت و حومه،
- ۲۳۵. انجمن صنفی نمایندگان بیمه آسیا استان گیلان،
- ۲۳۶. انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌های حمل‌ونقل جاده‌ای کالا شهرستان بندرانزلی،
- ۲۳۷. کانون کارفرمایی شرکت‌های مکانیزاسیون کشاورزی استان گیلان،

لرستان

- ۲۳۸. اتاق تعاون استان لرستان،
- ۲۳۹. انجمن صنفی نمایندگان سایپا استان لرستان،
- ۲۴۰. انجمن صنفی شرکت‌ها و مؤسسات حمل‌ونقل کالای شهرستان بروجرد،
- ۲۴۱. انجمن صنفی کارفرمایی انبوه‌سازان استان لرستان،

مازندران

- ۲۴۲. انجمن صنایع همگن کانی غیرفلزی مازندران،
- ۲۴۳. انجمن صنفی دفاتر پیشخوان دولت شهرستان‌های قائمشهر، جویبار، سوادکوه،
- ۲۴۴. انجمن صنفی آموزشگاه‌های آزاد فنی و حرفه‌ای نکا،

۲۴۵. کانون انجمن‌های صنفی کارفرمایی دفاتر خدمات ارتباطی استان مازندران،
۲۴۶. کانون کارفرمایان مازندران،
۲۴۷. انجمن شیمیایی و سلولزی مازندران،
۲۴۸. کانون انجمن‌های صنفی کارفرمایان شرکت‌های خدماتی و فنی مهندسی مازندران،
۲۴۹. انجمن کارفرمایان صنایع شهرستان بابل،
۲۵۰. کانون مهندسين تنكابين،
۲۵۱. انجمن شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی مازندران،
۲۵۲. خانه صنعت و معدن مازندران،
۲۵۳. انجمن صنفی کارفرمایی تولیدکنندگان گل و گیاه زینتی شهرستان آمل،
۲۵۴. انجمن صنفی شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای و فنی و مهندسی کشاورزی شرق مازندران،
- مرکزی**
۲۵۵. خانه صنعت و معدن استان مرکزی،
۲۵۶. انجمن شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی تجهیزاتی استان مرکزی،
۲۵۷. انجمن صنفی سنگبران محلات،
۲۵۸. انجمن صنفی کانون‌های آگهی و تبلیغات استان مرکزی،
۲۵۹. انجمن صنفی انبوه‌سازان مسکن استان مرکزی،
- هرمزگان**
۲۶۰. انجمن صنفی کارفرمایان شرکت‌های حمل‌ونقل داخلی کالای شهرستان بندرعباس،
۲۶۱. اتاق بازرگانی بندرعباس،
۲۶۲. انجمن خرمای هرمزگان،
- همدان**
۲۶۳. انجمن صنفی تولیدکنندگان تخم‌مرغ نطفه‌دار استان همدان،
۲۶۴. انجمن شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی استان همدان،
۲۶۵. انجمن صنفی کارفرمایی تولیدکنندگان و صادرکنندگان کشمش ملایر،
۲۶۶. انجمن صنفی کارفرمایی سنگ‌کوبان ازندریان استان همدان،
۲۶۷. انجمن صنفی کارفرمایی آموزشگاه‌های آزاد آرایش و پیرایش استان همدان،
- یزد**
۲۶۸. انجمن صنفی کارفرمایی کارخانجات کاشی، سرامیک و چینی یزد(شرکت کاشی شیرکوه یزد)،

۲۶۹. خانه صنعت و معدن یزد،
۲۷۰. کانون کارفرمایان استان یزد،
۲۷۱. انجمن صنفی کارفرمایی شرکت‌های حمل‌ونقل فرآورده‌های نفتی یزد،
۲۷۲. انجمن صنفی کارفرمایی آزمایشگاه‌های گیاه‌پزشکی استان یزد،
۲۷۳. انجمن تخصصی صنایع کاشی، چینی، سرامیک و معادن خاک‌های صنعتی استان یزد،
۲۷۴. انجمن صنفی شرکت‌های ساختمانی و تأسیساتی و راهسازی استان یزد،
- ایلام^۱
۲۷۵. اتاق بازرگانی ایلام.

پیوست ۲: پرسشنامه پایش محیط کسب و کار (نمونه: تابستان ۱۳۹۰)

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی - گروه مطالعات محیط کسب و کار
 طرح پایش فصلی مشکلات تولیدکنندگان کشور و ارزیابی عملکرد نهادهای مرتبط با تولید و سرمایه‌گذاری
 (نظرخواهی از مسئولان تشکلهای تولیدی - صنفی سراسر کشور برای انعکاس به نمایندگان مجلس شورای اسلامی)

پرسشنامه تابستان ۱۳۹۰

سؤال ۱: طی تابستان ۱۳۹۰، هریک از مشکلات زیر، چقدر در اداره شرکت‌ها و واحدهای تولیدی عضو تشکل شما مشکل ایجاد کرده است؟ لطفاً به هر مورد از ۱ تا ۱۰ نمره دهید. به موردی که در اداره واحدهای تولیدی مشکل چندانی ایجاد نکرده نمره ۱ و موردی که اداره واحدهای تولیدی را غیرممکن کرده است، نمره ۱۰ دهید (مشکلات حادثتر، نمرات بالاتر).

ردیف	مشکلات متعارف تولید کنندگان ایرانی (به ترتیب الفبا)	نمره از ۱ تا ۱۰ (بترین ارزیابی: ۱۰)
۱	اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان	
۲	برگشت چک‌های مشتریان و همکاران	
۳	بی‌تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران	
۴	بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه	
۵	بی‌ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری	
۶	تثبیت نرخ ارز یا وجود تورم در داخل و ثبات قیمت‌ها در بازارهای هدف	
۷	تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار	
۸	تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه	
۹	تولید کالاهای غیراستاندارد، تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار	
۱۰	زیاد بودن تعطیلات رسمی	
۱۱	ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی	
۱۲	ضعف دادرها در رسیدگی مؤثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات	
۱۳	ضعف زیرساخت‌های تأمین برق	
۱۴	ضعف زیرساخت‌های حمل‌ونقل	
۱۵	ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف‌کننده	
۱۶	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی	
۱۷	قیمتگذاری غیرمنطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی	
۱۸	محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار	
۱۹	مشکل دریافت تسهیلات از بانک‌ها	
۲۰	موانع تعرفه‌ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه	
۲۱	نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی	
۲۲	وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی	

لطفاً ضمن پاسخ به ۲ سؤال زیر، در صورتی که مشکل خاص دیگری در تابستان ۱۳۹۰ برای کسب‌وکار شما و همکارانتان مشکل ایجاد کرده، جهت اطلاع نمایندگان محترم مجلس به‌طور خلاصه در برگه جداگانه‌ای مرقوم و به همراه این برگه ارسال بفرمایید.

سؤال ۱. اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها چند درصد هزینه بنگاه‌ها در تشکل شما را افزایش داده است؟

صفر تا ۱۰ درصد   ۱۰ تا ۲۰ درصد   ۲۰ تا ۳۰ درصد   بالاتر از ۳۰ درصد

سؤال ۲. آیا دولت افزایش نرخ‌های انرژی ناشی از هدفمند کردن یارانه‌ها را برای بنگاه‌های عضو تشکل شما جبران کرده است؟

کامل جبران کرده است   تا حدودی جبران کرده است   جبران نکرده است

سؤال ۲: طی تابستان ۱۳۹۰ عملکرد سازمان‌ها و نهادهای زیر را در اجرای وظایف قانونی‌شان در

حمایت از تولیدکنندگان ایرانی چگونه ارزیابی می‌کنید؟ لطفاً به هریک از این نهادها که به کسب‌وکار

تشکل شما مرتبط هستند، بین ۱ (بدترین) تا ۱۰ (بهترین) نمره دهید.

توجه مهم ۱ - نمره‌دهی در این سؤال برعکس سؤال قبلی است یعنی نمره بالاتر به معنی بهتر بودن

عملکرد دستگاه مربوطه از نظر شما خواهد بود.

توجه مهم ۲ - فقط به سازمان‌ها و نهادهایی نمره بدهید که به کسب‌وکار شما مربوط می‌شوند و برای

سازمان‌ها و نهادهایی که به کسب‌وکار شما ارتباطی ندارند، به جای نمره، علامت خط فاصله (-) قرار دهید.

دلیل قابل ذکر برای ارزیابی شما در تابستان ۱۳۹۰	ارزیابی شما (از ۱ تا ۱۰) ۱۰ بهترین و ۱ بدترین عملکرد	نام دستگاه (ارزیابی شما شامل ادارات تابعه هم باشد)
		اداره استاندارد
		اداره برق
		اداره ثبت شرکت‌ها
		اداره کار (سازمان تأمین اجتماعی جداست)
		اداره نظارت بر غذا و دارو
		بانک‌های خصوصی
		بانک‌های دولتی
		بیمه‌های تجاری
		دادسرا
		سازمان امور مالیاتی
		سازمان تأمین اجتماعی
		اداره تعزیرات حکومتی
		اداره حفاظت محیط زیست
		شهرداری
		کلانتری
		گمرک
		اداره بازرگانی استان
		اداره جهاد کشاورزی استان
		اداره صنایع و معادن استان

نام کامل تشکل شما: (الزامی است)..... مهر یا امضای مقام مسئول:

آیا آمادگی دارید پرسشنامه آینده را از طریق پست الکترونیکی ارسال کنیم؟.....

نشانی پست الکترونیک فعال شما:.....

پیوست ۳: پرسشنامه بررسی فضای کسب و کار بانک جهانی (نمونه: شروع کسب و کار)

Starting a business— The Islamic Republic of Iran - www.doingbusiness.org

Dear Contributor,

We would like to thank you for your cooperation with the *Doing Business* project. Your contribution and expertise in the field of *Starting a Business* in the Islamic Republic of Iran are essential to the success of the *Doing Business* report, an annual publication of the World Bank and the IFC that benchmarks business regulation in 187 economies worldwide.

The *Starting a Business* indicator is one of the 11 indicators of the *Doing Business* report. It records all procedures that are officially required for an entrepreneur to start up and formally operate an industrial or commercial business. Since 2004 policy makers in more than 70% of the world's economies have made it easier for entrepreneurs to start a business in the formal sector.

In 2009/10, 42 economies made it easier to start a business, with streamlining registration formalities the most popular feature of business start-up reforms. Peru improved the ease of starting a business the most, establishing a one-stop shop and simplifying post-registration formalities at the district council level.

Since 2004, we estimate that *Doing Business* has informed over 300 reforms around the world. Governments around the world use the *Doing Business* data as an input for policy debate about regulatory reform. This is only possible thanks to the generous contribution of over 8,000 experts like you, in 187 economies.

The last edition of the report, *Doing Business 2011: Making a Difference for Entrepreneurs* was launched on November 4, 2010. The 2011 report received a record number of 2,744 media citations within one month of publication, including coverage from all major global, regional and local media outlets such as TV, print, broadcast and web.

For *Doing Business 2012*, we are honored to be able to count on your expertise:

- Before completing the survey, please review the standard scenario of the company that is being established. We ask that you update last year's information, included in the survey.
- Please describe in detail any reform that affects the business start-up process since June 01, 2010.

We would appreciate receiving the completed survey by March 4, 2011 to **DBstarting@worldbank.org**. Please make sure to complete your name and address, so we can mail you a complimentary copy of the report.

We thank you again for your invaluable contribution to the World Bank's work.

Sincerely,

Karim O. Belayachi
Email: kbelayachi@worldbank.org
Phone: +1 202 478 9402

Frédéric Meunier
Email: fmeunier@worldbank.org
Phone: +1 202 458 9711

The World Bank Group
INTERNATIONAL FINANCE CORPORATION
INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT
INTERNATIONAL DEVELOPMENT ASSOCIATION

1111 Pennsylvania Ave. NW
Washington, D.C. 20547
U.S.A.

Primary Contributor Information

Unless requested otherwise, all information will be published. Please **check** the information you **do not** want us to **publish**. We do not publish mobile phone numbers.

Do not publish	Name	
	Title (Mr., Ms., Mrs., etc.)	[ ]
☐	First Name	[ ]
	Last Name	[ ]
<i>Not published</i>	Position (e.g. manager, associate, partner)	[ ]
<i>Not published</i>	Profession (e.g. judge, lawyer, architect)	[ ]

Do not publish	Contact details	
☐	Firm name	[ ]
☐	E-Mail address	[ ]
☐	Phone	[ ]
☐	Fax	[ ]
☐	Website	[ ]
<i>Not Published</i>	Mobile phone	[ ]
☐	Do not publish Firm Address	

Street	[ ]	P.O. Box	[ ]
City	[ ]	State/ Province	[ ]
Zip/Postal code	[ ]	Country	[ ]

Please list all additional contributors who participated in this survey:

(They will also be acknowledged in the *Doing Business report*)

Name	Occupation	Email	Phone	Address, if different from above
[title] [first name] [last name]	[firm] [position] [profession]	[ ]	[phone] [mobile]	[street] [state/province] [city/country]
[title] [first name] [last name]	[firm] [position] [profession]	[ ]	[phone] [mobile]	[street] [state/province] [city/country]
[title] [first name] [last name]	[firm] [position] [profession]	[ ]	[phone] [mobile]	[street] [state/province] [city/country]
[title] [first name] [last name]	[firm] [position] [profession]	[ ]	[phone] [mobile]	[street] [state/province] [city/country]

Scenario

You are setting up the following company in **Tehran**:

Type of limited liability company	Private Joint Stock Company (Sherkat-e-Sahami Khass) which has ۵ owners and is ۱۰۰% domestically owned
Located in	Tehran , the largest business city in the Islamic Republic of Iran.
Company Size	<ul style="list-style-type: none"> Start-up capital: IRR ۴۴۴۱۱۴۷۸۸ (equivalent to USD ۴۵,۳۰۰); Annual sales (turnover): IRR ۴,۴۴۱,۴۷۸,۸۸۴ (equivalent to USD ۴۵۳,۰۰۰); Number of employees: ۱۰ to ۵۰ employees (within ۱ month of commencement of operations). All are nationals of the Islamic Republic of Iran.
Activities	<ul style="list-style-type: none"> General industrial or commercial activities, such as the production or sale of products or services to the public. Does not qualify for investment incentives or any special benefits. <p><i>Note:</i> The business does not perform activities of foreign trade and does not handle products subject to a special tax regime, for example, liquor or tobacco. It is not using heavily polluting production processes.</p>
Assets	Does not own real estate. It leases the commercial plant and offices .
Company deed	۱۰ pages long.

You will undertake every procedure that is officially required to set up this hypothetical domestic company. These include obtaining all necessary licenses and permits and completing any required notifications, verifications or inscriptions for the company and employees with relevant authorities.

Please always refer to this scenario when describing the *Starting a Business* process.

The Business Start-up Process

For your convenience, last year's answers are included in this survey. They represent a unified answer, based on the answers we received from various contributors. Please see below the aggregate estimates:

Summary of Starting a business in Tehran	
Number of procedures	٦
Time (calendar days)	٨
Cost (% of income per capita)	٤
Paid-in minimum capital (% of income per capita)	٠,٨

Definitions

Procedure: any interaction of the company founder with external parties; for example, government agencies, lawyers, auditors, or notaries. Interactions between company founders or company officers and their employees are not considered separate procedures. Both pre- and post-incorporation procedures that are officially required for an entrepreneur to legally operate a business are recorded.

Time: is recorded in **calendar days** and captures the median duration of each procedure. The time span for each procedure starts with the first filing of the application or request, and ends once the company has received the final document, such as the company registration certificate or tax number (for example : it includes the time to make an appointment with the notary or any waiting time once the documents are filed). It is assumed that the entrepreneur has had no prior contact with any of the officials. The minimum time for a procedure is ١ day.

Costs: only include **official fees and taxes**. Bribes are excluded. If possible, please indicate the relevant fee schedule or calculation formula (for example, as a percentage of the company's capital). Professional fees (notaries, lawyers or accountants) are only included if the company is required to use such services by law.

Paid-in Minimum Capital Requirement: the amount that the entrepreneur needs to deposit in a bank or with a notary prior to or within ٣ months of company registration.

Please update the data below, taking into account the scenario of the company you are hypothetically setting up.

- Please describe in detail any change to the data and indicate since when the change has taken effect.
- Please specify if the information is erroneous (“**correction**”), or if the change resulted from a modification in practice or by law which occurred after June 1, 2010 (“**reform**”).

		If the information is incorrect or has changed, please provide us with updated information:
Most common type of domestic limited liability company in the Islamic Republic of Iran	Private Joint Stock Company (Sherkat-e-Sahami Khass)	[ ]
Minimum capital requirement	IRR ۱۰۰۰۰۰۰۰	[ ]
Paid-in minimum capital requirement (minimum amount to be paid prior to or within ۳ months of company registration)	IRR ۳۰۰۰۰۰	[ ] Please indicate whether it is a correction or reform ☐ Correction or ☐ Reform Please provide an explanation: [ ]
If your country has a minimum capital requirement, please provide us with the legal basis (eg: article in law): [ ]		
When can the paid-in capital be withdrawn? (eg. immediately after incorporation or registration, ۱ year after registration, after dissolution of business) [ ]		

Please revise the procedures to start a company in Tehran based on the scenario previously described.

Procedure ۱	Deposit at least ۳۰% of the subscribed shares in a bank account and obtain a certificate from the bank	
Time	۱ day	Time update [ ]
Cost	no charge	Cost update [ ]
Agency	Bank	Agency update [ ]
	Government level : Private professional Government level update: ☐ Municipal/City ☐ Regional/State ☐ National ☐ Private professional	
Details	Deposit at least ۳۰% of the subscribed shares in a bank account and obtain a certificate from the bank.	
	Additional details: [ ]	

Please indicate whether the changes above are due to:
 a) Correction (i.e. incorrect data) OR
 b) Reform (i.e. modification in practice or by law since June¹, ۲۰۱۰)

Please explain the changes and provide the legal basis when applicable:
 [ ]

Procedure	Register the company with the Companies Registration Office for companies and pay registration duties
Time	۳ days Time update [ ]
Cost	IRR ۳۷۰۰۰۰ for registration and IRR ۴۰۰۰۰ for name search and reservation. Cost update [ ]
Agency	Companies Registration Office Agency update [ ] Government level : national Government level update: ☐ Municipal/City ☐ Regional/State ☐ National ☐ Private professional
Details	To register with the Companies Registration Office, the company must submit the articles of association, signed by all shareholders; a declaration, stating that all shares have been subscribed; the minutes of the general assembly of founders and board of directors; a bank certificate, showing that at least ۳۵% of all shares have been paid in; the minutes of the shareholders' meeting, reflecting the election of the first directors and inspector(s); a written statement accepting the position of directorship and inspectorship; birth certificates (certified copies) of the shareholders and inspectors; the name of a mass circulation newspaper in which all company announcements will be published. Application files receive a bar code and each internal desk that receives the file tracks its entrance and exit. In addition, an electronic payment system is conducted with a card and a machine is used to pay registration fees. Additional details: [ ]
Please indicate whether the changes above are due to: a) ☐ Correction (i.e. incorrect data) OR b) ☐ Reform (i.e. modification in practice or by law since June ¹ , ۲۰۱۰)	
Please explain the changes and provide the legal basis when applicable: [ ]	

Procedure	Place a notice of the company formation in the Official Gazette and the selected newspaper of general circulation
Time	۱ day Time update [ ]
Cost	IRR ۱۴۰۰۰۰۰ for official Gazette; IRR ۲۴۰۰۰۰۰ for general circulation newspaper Cost update [ ]
Agency	Official Gazette Agency update [ ] Government level : national Government level update: ☐ Municipal/City ☐ Regional/State ☐ National ☐ Private professional

Details	<p>It is possible to directly publish the notice of the company formation through the Official Gazette and the selected newspaper or general circulation or submit it to the post office, which then forward them to the Gazette. This process takes ۱۵ to ۳۰ days. However, businesses do not need to wait until the publication is completed to start their business. Upon submission of the registration notice to the official gazette for publication, a copy of which is affixed with the stamp of the official gazette office as the sign of the notice being in the process of publication. This notice, bearing the stamp of the official gazette, in terms of the start of the business has the same value as the notice published in the Gazette. With this notice the company can continue other business operation formalities.</p> <p>Additional details: [ ]</p>
<p>Please indicate whether the changes above are due to:</p> <p>a) ☐ Correction (i.e. incorrect data) OR b) ☐ Reform (i.e. modification in practice or by law since June^۱, ۲۰۱۰)</p>	
<p>Please explain the changes and provide the legal basis when applicable: [ ]</p>	

Procedure ۴		Take out the officially sealed books of account within ۲۰ days after the date of registration
Time	۱ day	Time update [ ]
Cost	IRR ۱۰۰۰۰۰	Cost update [ ]
Agency	Authorized Vendor	Agency update [ ]
	Government level : Private professional Government level update: ☐ Municipal/City ☐ Regional/State ☐ National ☐ Private professional	
Details	<p>The cost depends on the number of pages of the official sealed books of account.</p> <p>Additional details: [ ]</p>	
<p>Please indicate whether the changes above are due to:</p> <p>a) ☐ Correction (i.e. incorrect data) OR b) ☐ Reform (i.e. modification in practice or by law since June^۱, ۲۰۱۰)</p>		
<p>Please explain the changes and provide the legal basis when applicable: [ ]</p>		

Procedure ۵		Pay the share certificate stamp duty within ۱۰ days after the date of registration of the company
Time	۱ day	Time update [ ]
Cost	۰,۲% of the par value of the subscribed share capital	Cost update [ ]
Agency	Bank	Agency update [ ]
	Government level : Private professional Government level update: ☐ Municipal/City ☐ Regional/State ☐ National ☐ Private professional	
Details	<p>The stamp duty must be paid within ۱۰ days after the date of registration of the company.</p> <p>Additional details: [ ]</p>	

Please indicate whether the changes above are due to:
 a) Correction (i.e. incorrect data) OR
 b) Reform (i.e. modification in practice or by law since June¹, ۲۰۱۰)

Please explain the changes and provide the legal basis when applicable:
 [ ]

Procedure	Enroll workers in the social security program by open files for all employees before the Iranian Labor Department and obtain a workplace number	
Time	1 day	Time update [ ]
Cost	no charge	Cost update [ ]
Agency	Labor Department	Agency update [ ]
	Government level : national	
	Government level update: ☐ Municipal/City ☐ Regional/State ☐ National ☐ Private professional	
Details	To open files in the social security program, the applicant sends a copy of the first monthly salary report to the Iranian Labor Department with a premium contribution of ۳۳% of the employee's monthly salary (۷% worker, ۲۳% employer (۳% unemployment contribution, and ۳% government).	
	Additional details: [ ]	
Please indicate whether the changes above are due to: a) ☐ Correction (i.e. incorrect data) OR b) ☐ Reform (i.e. modification in practice or by law since June ¹ , ۲۰۱۰)		
Please explain the changes and provide the legal basis when applicable: [ ]		

Additional procedures to start a business

Please specify any new or existing procedures that have not been included in the above list.

Procedure	[ ]
Time	[ ]
Cost	[ ]
Agency	[ ]
Government level (Municipal/ Regional/ National/ Private)	[ ]
Comments	[ ]
Is this additional procedure a ☐ Correction or a ☐ Reform?	

Since when has this procedure been in place? Please cite the legal basis and wherever possible provide us with a copy of the legal text [ ]
Please indicate the sequence of this new procedure (ex: between procedures ۱ and ۲) or describe when it takes place [ ]
Can this procedure take place simultaneously with another procedure? If so, which one(s)? [ ]

**Doing
Business**

THE WORLD BANK

International
Finance Corporation
World Bank Group

Reform Update

۱. Has there been any reform (in practice or in laws and regulations) related to the process of starting a business since June ۱, ۲۰۱۰?

Yes No

Please indicate the name and date of the law (if applicable please provide online link to the text): [   ]

Has this reform simplified or complicated the process of starting a business? Please explain : [   ]

۲. Are you aware of any reform (in practice or in laws and regulations) related to the process of starting a business that is expected to be adopted PRIOR TO June ۱, ۲۰۱۱?

Yes No

If Yes, please describe: [   ]

۳. Are you aware of any reform (in practice or in laws and regulations) related to the process of starting a business that is ongoing and is expected to be adopted AFTER June ۱, ۲۰۱۱?

Yes No

If Yes, please describe:[   ]

Additional information

The following questions are part of the research *Doing Business* conducts. Please disregard the case study assumptions to complete this section of the survey.

۱. Setting up a Sole-proprietorship

- a) Does the process of establishing a **sole-proprietorship** (a company owned and run by a single individual in which there is no legal distinction between the individual and the company and the owner has unlimited liability) differ from the process to start a **domestically-owned limited liability** company? Yes No

If yes, how does the formal process differ for a sole-proprietorship?

	Less	Same	More
Procedures	☐	☐	☐
Time	☐	☐	☐
Cost	☐	☐	☐
Paid-in minimum capital requirement	☐	☐	☐

- b) Please explain in detail any differences in the start-up procedures, time and cost between the sole-proprietorship and the limited liability company: [ ]

۲. Regulatory requirements related to changes in business activity

- a) Are domestic limited liability companies required to specify the **exact** industry or nature of their business (eg: SIC Code ۳۵۲۳- Farm Machinery and Equipment) in their incorporation documents, or is a general description (eg: commercial activity) allowed? Specific General
- b) If the domestic limited liability company changes its business activity after its initial registration, what is the regulatory requirement to continue operations? (eg: file annual update to company registry, re-register the company, etc.): [ ]

۳. Availability of company information and official fees

- a) Please indicate below the type of company information available to the **general public** (i.e. individuals with no ties to the company or its shareholders) at the Company Registry:

	Is this piece of information publicly available?	If any, what is the specific cost associated with this document?
Incorporation date	☐ Yes ☐ No	[ ]
Company status (registered/dissolved/in liquidation)	☐ Yes ☐ No	[ ]
Company type	☐ Yes ☐ No	[ ]
Company address	☐ Yes ☐ No	[ ]

Name and address of shareholders	☐ Yes ☐ No	[ ]
Shareholding information	☐ Yes ☐ No	[ ]
Name and address of Directors	☐ Yes ☐ No	[ ]
Company annual filing documents	☐ Yes ☐ No	[ ]
Financial accounts	☐ Yes ☐ No	[ ]
Nature of business activity	☐ Yes ☐ No	[ ]
Other: [ ]	☐ Yes ☐ No	[ ]
In your experience, what is the average time required to obtain all the available documents?		[ ] calendar days

b) Please indicate whether or not **official fees** are **publicly available** (Any entrepreneur can have easy access to them):

	Is the official fee publicly available?	If yes, where is it available?
Registration (eg: registration at the company's registry)	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]
Taxes applicable to new business start-up (eg: "patente", VAT registration, new tax number, etc.)	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]
Company's name search	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]
Business/Operations licence	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]
Notary fees	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]
Lawyer fees	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]
Occupancy permit	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]
Other: [ ]	☐ Yes ☐ No ☐ Not applicable*	[ ]

*No cost associated with this procedure or this step does not exist in the Islamic Republic of Iran.

Referrals

Please help us expand our list of contributors by referring us to other experts in the private and public sector who can answer the Starting a Business Survey.

	First name	Last name	Firm	Position	Phone	E-mail
Corporate lawyers	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
Notaries	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
Other experts in Starting a business	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
Other experts in Starting a business	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]

Thank you very much for completing the Starting a Business survey!

We sincerely appreciate your contribution to the Doing Business project.

The results will appear in *Doing Business ۲۰۱۲* and on our website: www.doingbusiness.org.

Your work will be gratefully acknowledged in both.

پیوست ۴: قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار

ماده ۱- در این قانون اصطلاحات زیر به جای عبارات مشروح تعریف شده به کار می‌روند:

الف - اتاق‌ها شامل: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران است.
تبصره - اتاق بازرگانی، صنایع و معادن ایران از تاریخ تصویب این قانون به اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران (اتاق ایران) تغییر نام می‌یابد.

اتاق ایران موظف است وظایف ناشی از قانون تأسیس اتاق و بند (د) ماده (۹۱) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی در حیطه کشاورزی، آب و منابع طبیعی و صنایع غذایی را در اولویت برنامه‌های خود قرار دهد و با اجرای یک برنامه سه ساله ویژه، شامل ایجاد «مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب (غیردولتی)» توانمندی خود در این بخش‌ها را ارتقاء بخشد.

ب - تشکل اقتصادی: تشکل‌هایی که به منظور حفظ حقوق و منافع مشروع و قانونی اعضاء و ساماندهی فعالیت و بهبود وضعیت اقتصادی اعضاء اعم از حقیقی و حقوقی، به موجب قانون و یا به صورت داوطلبانه توسط مدیران صنایع و معادن، کشاورزی، بازرگانی، خدمات و نیز صاحبان کسب یا پیشه یا حرفه و تجارت نزد اتاق‌ها یا سایر مراجع قانونی ثبت شده یا می‌شوند.

پ - تشکل اقتصادی سراسری: آن دسته از تشکل‌های اقتصادی که در چندین استان کشور شعبه و عضو داشته باشند.
تبصره - تشخیص سراسری بودن تشکل‌های اقتصادی حسب مورد برعهده اتاق‌ها است.

ت - قانون اصل (۴۴): عبارت از قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی است.

ث - کسب و کار: به هر نوع فعالیت تکرارشونده و مشروع اقتصادی از قبیل تولید، خرید و فروش کالا و خدمات به قصد کسب منافع اقتصادی اطلاق می‌شود.

ج - محیط کسب و کار: عبارت است از مجموعه عوامل مؤثر در اداره یا عملکرد بنگاه‌های تولیدی که خارج از کنترل مدیران آنها می‌باشند.

چ - شورای گفت و گو: عبارت از شورای گفت و گو دولت و بخش خصوصی موضوع ماده (۷۵) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۹/۱۰/۱۵ است.

ح - دستگاه‌های اجرایی: شامل کلیه دستگاه‌های موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب ۱۳۸۶/۷/۸ است.

خ - معاملات متوسط و بزرگ: عبارت از معاملات موضوع ماده (۳) قانون برگزاری مناقصات است.

ماده ۲- دولت مکلف است در مراحل بررسی موضوعات مربوط به محیط کسب و کار برای اصلاح و تدوین مقررات و آیین‌نامه‌ها، نظر کتبی اتاق‌ها و آن دسته از تشکل‌های ذی‌ربطی که عضو اتاق‌ها نیستند، اعم از کارفرمایی و کارگری را درخواست و بررسی کند و هرگاه لازم دید آنان را به جلسات تصمیم‌گیری دعوت نماید.

تبصره - مهلت اجرای حکم بند (ب) ماده (۹۱) قانون اصل (۴۴) درمورد شرکت دادن اتاق‌ها در شوراهای تصمیم‌گیری برای دولت، شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون است.

ماده ۳- دستگاه‌های اجرائی مکلفند هنگام تدوین یا اصلاح مقررات، بخشنامه‌ها و رویه‌های اجرایی، نظر تشکل‌های اقتصادی ذی‌ربط را استعلام کنند و مورد توجه قرار دهند.

ماده ۴- اتاق‌ها موظفند به منظور اطلاع سیاستگذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص‌های ملی محیط کسب و کار در ایران را تدوین و به طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، سنجش و اعلام نمایند.

تبصره - وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با همکاری دستگاه‌های اجرائی و نهادهای بین‌المللی، جایگاه ایران در رتبه‌بندی‌های جهانی کسب و کار را بهبود بخشد و وضعیت اقتصادی مناسب کشور را به سرمایه‌گذاران خارجی معرفی کند.

ماده ۵- اتاق‌ها مکلفند فهرست ملی تشکل‌های اقتصادی را تهیه و تغییرات آن را اعلام نمایند. در آن دسته از فعالیت‌های اقتصادی که فاقد تشکل فعال می‌باشند، اتاق‌ها موظفند برای ساماندهی، ایجاد و ثبت تشکل‌های اقتصادی فعال زمینه‌های لازم را ایجاد کنند و در فعالیت‌هایی که تشکل‌های موازی وجود دارد، زمینه ادغام، شبکه‌سازی، یکپارچه‌سازی و انسجام تشکل‌های موازی را فراهم نمایند.

تبصره ۱- اتاق‌ها موظفند در فعالیت‌های صادرات غیرنفتی با ایجاد انسجام، هماهنگی و تقسیم کار، از فعالیت موازی تشکل‌ها جلوگیری کنند. همه تشکل‌های اقتصادی موظفند در اجرای احکام این ماده با اتاق‌ها همکاری کنند.

تبصره ۲- مؤسسان و مدیران تشکل‌های اقتصادی نباید مانع عضویت داوطلبان جدید واجد شرایط و استفاده آنها از منافع حضور در این تشکل‌ها شوند. نظرات اصناف یا تشکل‌های جدید اقتصادی سراسری با حضور رئیس شورای اصناف کشور و یا رؤسای این تشکل‌ها در شورای گفتگو بررسی می‌شود.

ماده ۶- مرکز آمار ایران موظف است برنامه ملی آماری کشور موضوع ماده (۵۴) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران را طوری تهیه کند که براساس آن اطلاعات آماری مورد نیاز برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران در ایران در پایگاه اطلاعات آماری کشور به شکل مستمر و روزآمد ارائه گردد.

اقدام و اطلاعات آماری مورد نیاز سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی که باید به شکل مستمر در این پایگاه منتشر شود، توسط شورای گفت و گو تعیین می‌شود.

ماده ۷- به منظور ساماندهی و کاهش مراجعات نمایندگان دستگاه‌های اجرائی به واحدهای تولیدی، افزایش اعتماد متقابل میان دولت و کارآفرینان و در راستای تحقق دولت الکترونیک، معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور موظف است با تشکیل «کمیته ساماندهی مراجعه نمایندگان دستگاه‌های اجرائی به واحدهای تولیدی» ضمن دعوت از نمایندگان دستگاه‌های ذی‌ربط و اتاق‌ها، پیش‌نویس آیین‌نامه هرگونه بازدید و مراجعه نمایندگان دستگاه‌های اجرائی به واحدهای تولیدی را تدوین نماید و به تصویب هیأت وزیران برساند. کلیه دستگاه‌های اجرائی موظف به همکاری با کمیته یادشده و اجرای تصمیمات و دستورالعمل‌های آن می‌باشند. همچنین ماده (۷۰) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران درباره صدور مجوزهای فعالیت اقتصادی به شکل پنجره واحد، پس از پایان مدت آن قانون استمرار می‌یابد.

ماده ۸- وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است با همکاری وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی و جهاد کشاورزی، اتاق‌ها و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط، ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون، فرآیند تجارت خارجی اعم از واردات و صادرات کالا و خدمات و صدور اسناد و مدارک مربوط از قبیل گواهی مبدأ، فرم‌های تجاری، گواهی‌های بهداشت و استاندارد، اعتبار اسنادی، ثبت سفارش، پروانه گمرکی و بیمه‌نامه، بدون نیاز به مراجعه حضوری ذی‌نفع را به صورت الکترونیکی درآورد. منابع مالی مورد نیاز برای اجرای این ماده از سرفصلهای دولت الکترونیک در بودجه‌های سنواتی و نیز صرفه‌جویی‌های حاصل از بهبود فرآیندها و کاهش دیوان‌سالاری، تأمین می‌شود.

ماده ۹- وزارت امور خارجه موظف است ظرفیت‌های روابط خارجی و نمایندگی‌های سیاسی کشور در خارج را در خدمت تولیدکنندگان داخلی و سرمایه‌گذاران در ایران و به‌ویژه صادرکنندگان کالاها و خدمات قرار دهد.

وزارت امور خارجه موظف است ظرف شش ماه با همکاری وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، صنعت، معدن و تجارت و سایر دستگاه‌های اجرائی ذی‌ربط و اتاق‌ها، آیین‌نامه اجرائی این ماده را تهیه و برای تصویب به هیأت وزیران ارائه نماید.

ماده ۱۰- وزارت امور خارجه موظف است با انجام اقداماتی از قبیل لغو روادید تجاری با کشورهای طرف تجاری، تنظیم توافقات صدور روادید تجاری بلندمدت و پرتردد و نظایر آن، ترتیبی اتخاذ نماید تا اخذ روادید تجاری برای صادرکنندگان کالاها و خدمات فنی مهندسی از ایران و نیز تردد و اقامت داوطلبان سرمایه‌گذاری خارجی و مرتب‌ترین آنها در کشور، به سهل‌ترین و سریع‌ترین شکل ممکن محقق شود.

ماده ۱۱- شورای گفت و گو با ترکیب و تبصره‌های مصرح در ماده (۷۵) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران پس از پایان مدت آن قانون استمرار می‌یابد. وظایف و اختیارات شورای گفت و گو به شرح ذیل است:

الف - پیشنهاد اصلاح، حذف یا وضع مقررات اعم از آیین‌نامه، بخشنامه، دستورالعمل، شیوه‌نامه یا رویه اجرائی در جهت بهبود محیط کسب و کار در ایران به مسؤولان مربوطه بر اساس گزارش تهیه شده از سوی دبیرخانه این شورا

ب - استماع نظرات و پیشنهادهای نمایندگان اصناف یا تشکل های اقتصادی سراسری با حضور رئیس شورای اصناف کشور و یا حسب مورد رؤسای این تشکل ها در جلسات شورا

پ - ارائه خواسته‌ها، پیشنهادهای و تذکرات متقابل مسؤولان دستگاه های اجرایی و نمایندگان تشکل های بخش های خصوصی و تعاونی و بحث و بررسی و اقناع و تفاهم درباره خواسته‌های مذکور

ت - ارائه پیشنهاد برای ارتقاء فرهنگ اقتصادی، اخلاق کسب و کار و مهارت‌های شغلی و کارآفرینی در کشور

ث - بررسی گزارش های کمیته موضوع ماده (۷۶) قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران و زمینه‌سازی برای تصمیم‌گیری درباره آنها

ج - پیگیری گزارش اتاق ها درباره امتیازات موجود در قوانین و مقررات و رویه‌ها برای بنگاه های با مالکیت غیر از بخش های خصوصی و تعاونی و زمینه‌سازی برای حذف یا تعمیم این امتیازات به منظور اجرای کامل و مؤثر ماده (۸) قانون اصل (۴۴)

چ - ارائه پیشنهاد در مورد قراردادهای دستگاه های اجرایی با فعالان اقتصادی بخش های خصوصی و تعاونی به منظور ایجاد تراضی و منع تحمیل شرایط ناعادلانه به طرف مقابل در این قراردادها

ح - زمینه‌سازی برای شناسایی واحدهای تولیدی مشمول پرداخت مالیات با همکاری تشکل های اقتصادی به منظور دریافت مالیات از همه فعالان اقتصادی و گسترش پایه مالیاتی

خ - تعیین و انتشار اطلاعات آماری مورد نیاز برای فعالان اقتصادی با قید روزآمدسازی مستمر در پایگاه اطلاعات آماری کشور موضوع ماده (۶) این قانون

د- تعیین مصادیق امتیازات تخصیص یافته به بخش های تعاونی و خصوصی موضوع مواد (۲۲) و (۲۷) این قانون تبصره ۱- وزیر یا بالاترین مقام دستگاه های اجرایی که موضوع مربوط به آن دستگاه در دستور شورای گفت‌وگو قرار می‌گیرد، موظف است با دعوت دبیرخانه این شورا خود در جلسه مربوطه در شورای گفت‌وگو شرکت کند و حسب مورد نمایندگان تام‌الاختیار خود را به کمیسیون های زیرمجموعه دبیرخانه شورا معرفی نماید.

تبصره ۲- دبیر شورا، سخنگوی آن نیز می‌باشد و موظف است دستور جلسه آتی و مصوبات هر جلسه را در اختیار رسانه‌ها قرار دهد.

ماده ۱۲- تشکل های اقتصادی سراسری می‌توانند درخواستهای خود را برای اصلاح قوانین، مقررات، بخشنامه‌ها، دستورالعمل ها و رویه‌های اجرایی محل کسب و کار، به همراه استدلال فنی و حقوقی مربوطه به دبیرخانه شورای گفت‌وگو ارسال و درخواست خود را پیگیری کنند. در صورت مخالفت شورای گفت‌وگو با درخواست ارسال شده، دبیرخانه شورا موظف است دلایل مخالفت با درخواست مربوطه را به طور کتبی به تشکل ذی‌ربط اطلاع دهد.

ماده ۱۳- در هر یک از استان ها، استاندار موظف است با همکاری رؤسای اتاق ها در استان، شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی در استان را با ترکیبی متناسب با این شورا و به ریاست خود تشکیل دهد و فرآیند دریافت و بررسی درخواست شکل ها و فعالان اقتصادی و اتخاذ تصمیم در جهت بهبود محیط کسب و کار در استان را سازماندهی کند. شوراهای گفت‌وگو در استان ها موظفند آن دسته از گزارش ها و درخواستهای رسیده که ابعاد ملی و فراگیر داشته باشد را جهت بررسی و تصمیم‌گیری به دبیرخانه شورای گفت‌وگو ارسال کنند.

تبصره - دستورالعمل تشکیل و نحوه اداره جلسات شوراهای استانی گفت‌وگو و فرم های درخواست از این شورا توسط دبیرخانه شورای گفت‌وگو در اتاق ایران تهیه و به شوراهای استانی ارسال می‌شود.

ماده ۱۴- به منظور تعامل مستمر با فعالان اقتصادی اعم از کارفرمایی و کارگری و تلاش برای حل مشکلات آنان و ارائه پیشنهاد برای اصلاح قوانین، مقررات، بخشنامه‌ها، دستورالعمل ها و رویه‌های اجرایی به شورای گفت‌وگو، وزراء و رؤسای دستگاه های اجرایی و قضائی مرتبط با محیط کسب و کار و رؤساء و مدیران کل این دستگاه ها در مراکز استان ها موظفند یکی از معاونان خود را به عنوان مسؤول بهبود محیط کسب و کار تعیین و معرفی نمایند.

تبصره - تشخیص دستگاه های اجرایی مرتبط با محیط کسب و کار برعهده وزیر امور اقتصادی و دارایی است.

ماده ۱۵- کلیه دستگاه های اجرایی مرتبط با محیط کسب و کار همچنین سازمانها و ادارات کل آنها در مراکز استان ها موظفند به سؤالات نمایندگان شکل ها و فعالان اقتصادی پاسخ دهند و مطالبات و شکایات آنها را بررسی نمایند.

ماده ۱۶- شهرداری‌ها موظفند به منظور بالابردن امکان دسترسی تولیدکنندگان کوچک و متوسط ایرانی به بازار مصرف و ایجاد امنیت برای فروشندگان کم‌سرمایه با استفاده از زمین های متعلق به خود و یا وزارت راه و شهرسازی، مکانهای مناسبی برای عرضه کالاهای تولید داخل آماده نمایند و بر مبنای قیمت تمام شده به صورت روزانه، هفتگی و ماهانه به متقاضیان عرضه کالاهای ایرانی اجاره دهند.

آیین‌نامه اجرایی این ماده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت با همکاری وزارتخانه‌های راه و شهرسازی و کشور و نمایندگان شورای عالی استان ها و شورای اصناف کشور تهیه می‌شود و پس از تصویب هیأت وزیران به شهرداریهای سراسر کشور ابلاغ می‌گردد.

ماده ۱۷- به منظور توانمندسازی، ارزیابی و ارتقاء شایستگی مدیریت بخش ها و بنگاه های اقتصادی کشور اعم از دولتی، تعاونی و خصوصی و نیز هم‌افزایی و توسعه ظرفیت های مشاوره مدیریت در کشور، «سازمان نظام مشاوره مدیریت» در قالب شخصیت حقوقی مستقل غیردولتی و غیرانتفاعی تشکیل می‌شود.

اساسنامه این سازمان با همکاری شکل های اقتصادی ذی‌ربط از سوی اتاق ها تهیه می‌شود و ظرف سه ماه از تاریخ لازم‌الاجراء شدن این قانون و طی مراحل از طریق دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد.

ماده ۱۸- به منظور ارتقاء کیفیت خدمات، شفاف‌سازی و شکل‌گیری بازار کار در زیربخش‌های مختلف بخش ساختمان و ایجاد سهولت و امنیت برای متقاضیان نیروی کار در این بخش، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است زمینه شکل‌گیری تشکل‌های صنفی شاغلان در بخش ساختمان را فراهم کند.

این تشکل‌ها مسؤولیت تعیین هویت، طبقه‌بندی مهارتی، کاریابی، معرفی کارجویان به کارفرمایان، معرفی کارگران و استادکاران به مراکز فنی و حرفه‌ای و پیگیری امور بیمه درمان و بازنشستگی و امور رفاهی شاغلان در بخش ساختمان را برعهده دارند.

ماده ۱۹- به منظور ایجاد شفافیت و امکان رقابت همه ذی‌نفعان در انجام معامله با دستگاه‌های اجرائی، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور موظف است با استفاده از امکانات و نیروی انسانی موجود خود، پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات موضوع ماده (۲۳) قانون برگزاری مناقصات را به پایگاه اطلاع‌رسانی جامع معاملات بخش عمومی توسعه و ارتقاء دهد. این پایگاه اطلاع‌رسانی باید اطلاعات کلیه معاملات متوسط و بزرگ بخش عمومی شامل خرید، فروش، اجاره و غیره را اعم از این که از طریق برگزاری مزایده یا مناقصه یا موارد عدم الزام به تشریفات یا ترک تشریفات یا دیگر روشها تشکیل و منعقد شده باشد به تفکیک دستگاه و موضوع و نیز به تفکیک شهرستان، استان و ملی در زمانی که برای همه واجدان شرایط، فرصت برابر فراهم کند، به اطلاع عموم برساند. همچنین پس از انعقاد قرارداد، نام طرف قرارداد و مشخصات، کیفیت و کمیت مورد معامله و مدت و مبلغ قرارداد و حسب مورد تغییرات بعدی حجم و مبلغ اصل قرارداد یا الحاقیه‌های آن را اعلان نماید. کلیه دستگاه‌های اجرائی موظف به همکاری با این پایگاه اطلاع‌رسانی و ارائه اطلاعات یادشده در زمانهای تعیین شده توسط این پایگاه می‌باشند. تبصره ۱- معاملات نیروهای مسلح و امنیتی، تابع مقررات و ضوابط خاص خود است و از شمول این ماده مستثنی می‌باشد. تبصره ۲- کلیه معاملات بخش عمومی موضوع این ماده بدون رعایت حکم این ماده، مصداق اخلاف در رقابت موضوع ماده (۴۵) قانون اصل (۴۴) است و شورای رقابت موظف است خود و یا با شکایت ذی‌نفعان، به موارد عدم رعایت حکم این ماده رسیدگی و براساس ماده (۶۱) قانون اصل (۴۴) درباره آنها تصمیم بگیرد.

ماده ۲۰- دستگاه‌های اجرائی، موسسات و نهادهای عمومی غیردولتی که تحت مدیریت دستگاه‌های دولتی هستند و شرکت‌ها و مؤسسات وابسته و متعلق به این دستگاه‌ها و مؤسسات در تمامی معاملات خود صرف نظر از نحوه و منشأ تحصیل منابع آن، مشمول قانون برگزاری مناقصات یا آیین‌نامه‌های معاملاتی قانونی و اختصاصی خود می‌باشند.

ماده ۲۱- در مواردی که براساس مواد (۲۷) و (۲۸) قانون برگزاری مناقصات، ترک تشریفات مناقصه صورت می‌گیرد، بالاترین مقام دستگاه اجرائی مناقصه‌گذار موظف است مصوبه جلسه و دلایل ترک تشریفات مناقصه را ظرف سه روز کاری پس از برگزاری جلسه و نیز هویت طرف قرارداد در هر مناقصه ترک تشریفات شده را تا سه روز پس از انتخاب طرف قرارداد، به پایگاه اطلاع‌رسانی معاملات بخش عمومی ارسال کند.

ماده ۲۲- کلیه دستگاه‌های اجرائی مکلفند در انتخاب طرف قرارداد در معاملات خود از جمله پیمانکارها و امثال آنها، چنانچه اشخاص حقوقی بخش عمومی اعم از دولتی و غیردولتی و اشخاص حقیقی و حقوقی بخش‌های تعاونی و خصوصی از لحاظ ضوابط

عمومی انتخاب طرف قرارداد در شرایط برابر باشند، اشخاص حقیقی و حقوقی بخش های تعاونی و خصوصی را در اولویت قرار دهند.

ماده ۲۳- کلیه دستگاه های اجرائی مکلفند به منظور ایجاد تراضی و عادلانه نمودن قراردادهای و قراردادهای الحاقی در انعقاد قرارداد با شرکت های بخش خصوصی و تعاونی برای خرید کالا یا خدمت، از فرم های یکنواخت استفاده نمایند و یک نسخه از این فرم ها را برای هر کدام از اتاق ها ارسال دارند.

تبصره - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است ظرف شش ماه پس از لازم الاجراء شدن این قانون فرم های یکنواختی برای هر یک از عقود اسلامی که منجر به اعطاء تسهیلات می شود، همچنین نحوه اعطاء تسهیلات و شیوه های اخذ ضمانتنامه از بخش های خصوصی و تعاونی متناسب با اعتبار سنجی مشتریان را تهیه کند و به تصویب شورای پول و اعتبار برساند و بر حسن اجرای آن نظارت نماید.

ماده ۲۴- دولت و دستگاه های اجرائی مکلفند به منظور شفاف سازی سیاست ها و برنامه های اقتصادی و ایجاد ثبات و امنیت اقتصادی و سرمایه گذاری، هرگونه تغییر سیاست ها، مقررات و رویه های اقتصادی را در زمان مقتضی قبل از اجراء، از طریق رسانه های گروهی به اطلاع عموم برسانند.

تبصره - هیأت وزیران پس از کسب نظر مشورتی شورای گفت و گو، زمان موضوع این ماده را تعیین و اعلام می کند. مواردی که محرمانه بودن آن اقتضاء داشته باشد، با تشخیص بالاترین مقام دستگاه اجرائی، مستثنی است.

ماده ۲۵- در زمان کمبود برق، گاز یا خدمات مخابرات، واحدهای تولیدی صنعتی و کشاورزی نباید در اولویت قطع برق یا گاز یا خدمات مخابرات قرار داشته باشند و شرکت های عرضه کننده برق، گاز و خدمات مخابرات موظفند هنگام عقد قرارداد با واحدهای تولیدی اعم از صنعتی، کشاورزی و خدماتی، وجه التزام قطع برق یا گاز یا خدمات مخابرات را در متن قرارداد پیش بینی کنند. هرگاه دولت به دلیل کمبودهای مقطعی به شرکت های عرضه کننده برق یا گاز یا مخابرات دستور دهد موقتاً جریان برق یا گاز یا خدمات مخابراتی واحدهای تولیدی متعلق به شرکت های خصوصی و تعاونی را قطع کنند، موظف است نحوه جبران خسارت های وارده به این شرکت ها ناشی از تصمیم فوق را نیز تعیین و اعلام کند.

آیین نامه اجرائی این ماده توسط وزارتخانه های صنعت، معدن و تجارت، جهاد کشاورزی، نفت، نیرو و ارتباطات و فناوری اطلاعات تهیه می شود و ظرف سه ماه پس از لازم الاجراء شدن این قانون به تصویب هیأت وزیران می رسد.

تبصره ۱- در زمانهای اضطراری که قطع برق یا گاز واحدهای مسکونی، جان شهروندان را به خطر اندازد، شورای تأمین استان محل ایجاد اضطرار می تواند برای حداکثر دو روز که قابل تمدید است، حکم این ماده را نقض کند و دستور دهد بدون تعیین نحوه جبران خسارتهای وارده، برق یا گاز واحدهای تولیدی قطع شود. در جلسه تصمیم گیری در این باره، باید نمایندگان اتاق های مرکز استان برای استماع نظراتشان دعوت شوند.

تبصره ۲- شرکت های عرضه‌کننده برق و گاز موظفند ضمن هماهنگی با شرکت های بیمه، امکان خرید بیمه‌نامه پوشش‌دهنده خسارات ناشی از قطع برق یا گاز را برای واحدهای تولیدی مشترک خود فراهم آورند.

ماده ۲۶- اعلام تعطیلی روزهای کاری سال توسط دولت، فقط در شرایط وقوع حوادث غیرمترقبه یا بروز خطری که جان شهروندان را به خطر اندازد مجاز است و در غیر این موارد، دولت مجاز نیست روزهای کاری سال را تعطیل اعلام کند. مرجع تعیین شرایط غیرمترقبه سازمانهای تخصصی نظیر هواشناسی و محیط زیست، و مرجع تشخیص شرایطی که جان شهروندان را به خطر می‌اندازد، شورای تأمین استان محل ایجاد اضطرار است.

ماده ۲۷- آن دسته از اشخاص حقوقی که دولت و دستگاه های اجرائی، مستقیم و یا غیرمستقیم در آنها سهام مدیریتی اعم از سهم‌الشرکه، دارایی و یا سهام دارند، نمی‌توانند از امتیازات و منافع تخصیص یافته به بخش های تعاونی و خصوصی استفاده کنند. مصادیق این امتیازات و منافع به پیشنهاد هر یک از اتاق ها، توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی تعیین می‌شود. تبصره ۱- شرکت های گروه های (۱) و (۲) ماده (۲) قانون اصل (۴۴) که به استناد قانون، دولت در آنها سهام داشته و یا در آینده سهامدار شود، از حکم فوق مستثنی است.

تبصره ۲- به منظور تغییر نقش دولت از مالکیت و مدیریت مستقیم بنگاه ها به سیاستگذاری و نظارت، دولت موظف است ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون، ترتیبات قانونی لازم را به نحوی اتخاذ نماید تا مداخله و نفوذ دستگاه های اجرائی در مدیریت شرکت ها و مؤسسات بخش های خصوصی و تعاونی و نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی منطبق بر سیاست های کلی اصل چهل وچهارم (۴۴) قانون اساسی گردد.

اجرای حکم این تبصره در مورد نهادهای تحت نظر مقام رهبری منوط به اذن ایشان است.

ماده ۲۸- دولت با همکاری اتاق ها ظرف شش ماه پس از لازم‌الاجراء شدن این قانون اقدامات قانونی لازم را برای تعیین «نحوه رسیدگی به اعتراض مؤدیان مالیاتی» و «نحوه رسیدگی به اعتراض پرداخت‌کنندگان حق بیمه تأمین اجتماعی» به عمل می‌آورد.

ماده ۲۹- قوه قضائیه و دولت اقدامات قانونی لازم را برای تنظیم آیین‌دادرسی تجاری و تشکیل دادگاه های تجاری به عمل می‌آورند.

تبصره - تا زمان تأسیس دادگاه های تجاری، جرائم مرتبط با فعالیت های تجاری و اختلافات بین بخش خصوصی و دستگاه های اجرائی حسب مورد در شوراهای حل اختلاف یا شعب خاصی که رؤسای دادگستری استان ها با رعایت صلاحیت محلی در حوزه های قضائی تعیین می‌نمایند، رسیدگی می‌شود.

پیوست ۵: ماده ۹۱ از قانون اصلاح موادی از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۸

ماده ۹۱- به منظور تأمین شرایط هرچه مساعدتر برای مشارکت و مسؤولیت‌پذیری بخش غیردولتی در فعالیت های اقتصادی:

الف - کلیه کمیسیون های مجلس شورای اسلامی می‌توانند در بررسی لوایح و طرح های اقتصادی نظر مشورتی فعالان اقتصادی را کسب و مورد استفاده قرار دهند.

ب - کلیه کمیسیون ها، هیأت ها، شوراها و ستادهای تصمیم‌گیری در دولت مجازند در تصمیمات اقتصادی خود، نظر فعالان اقتصادی را جویا شده و مورد توجه قرار دهند.

دولت موظف است عضویت رئیس یا نماینده اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون در شوراهای تصمیم‌گیری اقتصادی را از طریق اصلاح قانون یا آئین‌نامه‌های مربوطه رسمیت بخشد. از این پس رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون به‌عنوان عضو رسمی به ترکیب اعضاء شورای اقتصاد، هیأت امناء حساب ذخیره ارزی، هیأت سرمایه‌گذاری خارجی (موضوع قانون جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی) و هیأت عالی واگذاری (موضوع قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران) اضافه می‌شود.

ج - قوه قضائیه موظف است با تشویق ارجاع پرونده‌های اقتصادی به داوری، در داوری این‌گونه پرونده‌ها و همچنین بازرسی در موضوعات اقتصادی، از ظرفیت های کارشناسی بخش غیردولتی نهایت استفاده را به‌عمل آورد.

د - اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون موظفند در ایفاء نقش قانونی خود به عنوان مشاور سه قوه، ساز و کار لازم برای ساماندهی و هماهنگی تشکل های اقتصادی و کسب نظرات فعالان اقتصادی را فراهم نموده و با کمک به ایجاد فضای تعامل سازنده بخش خصوصی با ارکان حکومت، در مسائل اقتصادی پیشنهادهای کارشناسانه لازم را ارائه نمایند. در این راستا، اتاقها موظفند با تأسیس واحد پایش و پیگیری اجراء سیاست های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی، گزارش های منظم لازم را به شورای عالی اجراء سیاست های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی تقدیم نمایند و همچنین پیش‌نویس قانون «ایجاد فضای مساعد کارآفرینی و رفع موانع کسب و کار» را تهیه و ارائه کنند.

تبصره ۱- گزارش های موضوع این ماده شامل قوانین و مصوبات و بخشنامه‌های مزاحم، خلاء قانونی، اجرای نادرست یا ناقص قوانین و همچنین پیشنهاد اصلاح قوانین و مقررات و ارتقاء امنیت اقتصادی، حقوق مالکیت و حمایت از سرمایه‌گذاری و تولید و صادرات و اشتغال و چگونگی کاهش قیمت تمام‌شده کالاها و خدمات در ایران همراه با ارتقاء کیفیت و رشد تولید و موارد مربوط به سرمایه‌گذاری و تولید و استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری ها و ظرفیت های موجود است.

تبصره ۲- کمیته یک نسخه از همه گزارش های ارسالی را به شورای عالی اجرای سیاست های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی و شورای گفت و گو موضوع ماده (۷۵) این قانون ارسال می‌نماید.